

ISSN 2617-9660

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ПИТАНЬ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ЕКСПЕРТ: ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

EXPERT: PARADIGM OF LAW
AND PUBLIC ADMINISTRATION

№ 2 (2) – грудень 2018

*Електронне наукове видання
підготовлене у науковому партнерстві
із Всеукраїнською Асамблеєю
докторів наук з державного управління*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2018

Редакція

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління,
професор, академік Української Технологічної
Академії, Міжнародної Кадрової Академії
та Академії наук публічного управління,
заслужений юрист України

Заступники головного редактора:

Федоренко Владислав Леонідович,
доктор юридичних наук, професор,
DrHb-доктор хабілітований наук правничих,
заслужений юрист України

Кислий Анатолій Михайлович,
доктор юридичних наук, професор

Чаплай Ірина Віталіївна,
кандидат наук з державного управління,
доцент

Видається з листопада 2018 року

Періодичність: 12 разів на рік + спецвипуск

Друкується за рішенням Вченої ради

Міжрегіональної Академії управління персоналом
(Протокол № 11 від 28.11.2018)

Відповідальність за зміст, достовірність фактів,
цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція
залишає за собою право на незначне редагування
і скорочення (зі збереженням авторського стилю та
головних висновків). Редакція не завжди поділяє
думки авторів та не несе відповідальність за надану
ними інформацію. Матеріали подано
в авторській редакції.

Передрук – тільки з дозволу редакції.

Адреса редакційної колегії:

вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039

E-mail: irina_pravo@ukr.net [http://maup.com.ua/
ua/ekspert.html](http://maup.com.ua/ua/ekspert.html)

Адреса видавництва:

ДП “Видавничий дім “Персонал”
просп. Червонозоряний, 119, літ. XX,
Київ, Україна, 03039

Editorial

Editorial in Chief

Yevgen Oleksandrovyich Romanenko,
Doctor of sciences in Public Administration, Professor,
Academician of the Ukrainian Technological Academy,
International Personnel Academy and Academy
of Sciences of Public Administration,
Honored Lawyer of Ukraine

Deputy Editors:

Fedorenko Vladislav Leonidovich,
Doctor of Law, Professor, DrHb-Doctor
Habilitation Law Sciences, Honored Lawyer
of Ukraine

Kisly Anatoly Mikhailovich,
Doctor of Law, Professor

Iryna Vitaliivna Chaplay,
Candidate of Sciences in Public Administration,
Associate Professor

Published from november 2018

Pereodisity: Pereodisity: 12 times on a year + one

Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 11 from 28.11.2018)

The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors
reserves the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world
views of the authors and are not responsible for the
information provided. Materials filed
in the author's edition.

Reprinting – with the editorial's permission strictly.

Address of the editorial board:

street Frometovskaya, 2, Kiev, 03039

E-mail: irina_pravo@ukr.net [http://maup.com.ua/
ua/ekspert.html](http://maup.com.ua/ua/ekspert.html)

Adreses of the editorial:

ДП “Видавничий дім “Персонал”
ave. Chervonozoryanyj, 119 lit. XX,
Kyiv, Ukraine, 03039

Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління : електронне наукове видання : збірник. – 2018. – № 2 (2) – грудень. – Київ : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2018. – 104 с.

Головний редактор:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, проректор Міжрегіональної Академії управління персоналом, Президент Асамблеї докторів наук з державного управління України, Академік Міжнародної Кадрової Академії та Української Технологічної Академії, Почесний доктор Національного інституту економічних досліджень Грузії, заслужений юрист України.

Заступники головного редактора:

Федоренко Владислав Леонідович — доктор юридичних наук, професор, DrHb-доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), заслужений юрист України, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України.

Кислий Анатолій Михайлович — доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Чаплай Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом Міжрегіональної Академії управління персоналом, виконавчий директор Президії громадської організації “Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління”.

Члени редакційної колегії з державного управління:

1. Воротін Валерій Євгенович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач відділу комплексних проблем державотворення Інституту законодавства Верховної Ради України.

2. Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, старший дослідник, професор кафедри інформаційної політики та цифрових технологій Національної академії державного управління при Президентові України, перший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

3. Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української академії наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

4. Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного

управління Національної академії державного управління при Президентові України.

5. Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України.

6. Тимошик Лілія Павлівна — кандидат економічних наук, Вчений секретар Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, судовий експерт, оцінювач.

7. Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

8. Яровой Тихон Сергійович — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом. tikhon_9563963@ukr.net

Члени редакційної колегії з права:

9. Ануфрієв Микола Іванович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

10. Вечорек Лешик — доктор хабілітований наук правничих, директор Інституту су-

дових експертиз ім. проф. доктора Яна Зегна в Кракові Міністерства справедливості Польщі (Польща).

11. Дорохіна Юлія Анатоліївна — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Між-

регіональної Академії управління персоналом.

12. Заросило Володимир Олексійович — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом.

13. Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

14. Кислий Анатолій Михайлович — доктор юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

15. Козаченко Олександр Іванович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри управління безпекою, правоохоронної та анти-

корупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом.

16. Литвиненко Віктор Іванович — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжрегіональної Академії управління персоналом.

17. Муравйов Кирило Володимирович — доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

18. Фатхутдінов Василь Гайнулович — доктор юридичних наук, начальник головного управління Пенсійного фонду України у Київській області.

19. Яскернія Єжі — доктор хабілітований наук правничих, професор звичайний, декан відділення права, адміністрування та управління Університету Яна Кохановського в Кельце (Польща).

Editor in Chief:

Yevhen Oleksandrovych Romanenko – Doctor of sciences in Public Administration, Professor, Vice-Rector of the Interregional Academy of Personnel Management, Academician of the Ukrainian Technological Academy, Academician of the International Personnel Academy and Academy of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer of Ukraine.

Deputy Editors:

Kisly Anatoly Mikhailovich – Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Research Institute of Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

Fedorenko Vladislav Leonidovich – Doctor of Law, Professor, Director of the Scientific Research Center of Forensic Examination from the questions of Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine.

Chaplay Iryna Vitaliivna – Ph.D. in Public Administration, assistant professor, Head of the Department of Professional Education and Management of the educational institution of the Interregional Academy of Personnel Management, Executive Director of the Presidium of the Civic Organization “Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration”.

Members of the editorial board of Public Administration:

1. Vorotin Valery Yevgenyovych – Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department of Complex Problems of State Building of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine.

2. Gurkovsky Volodymyr Igorevich – Doctor of Sciences in Public Administration, Senior Researcher, Professor of the Department of Information Policy and Digital Technologies of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, First Deputy Director of the Center for Research on Public Administration Problems. vladimir.

3. Kislov Denis Vasilievich – Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Human Resources Management.

4. Krynychna Iryna Petrivna – Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Local Government of the Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Ad-

ministration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

5. Suray Inna Gennadyevna – Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Professor of Public Administration and Public Service at the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

6. Timoschik Liliya Pavlivna – Candidate of Economic Sciences, Scientific Secretary, Scientific and Research Center for Shipboard Expertise, Power Supply and Telecommunications Ministry of Justice of Ukraine, Shipboard Expert.

7. Yakymchuk Alina Yuriivna – Doctor of Economics, professor, professor of the Department of Public Administration, Documentation and Information Activity of the National University of Water Management and Nature Management.

8. Yarovoi Tikhon Sergeevich – Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

Members of the editorial board:

9. Anufriev Nikolai Ivanovich – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

10. Vychorek Lesik – doctor habilitated, Director of the Institute of forensic examina-

tions named after them. Prof. Dr. Jan Zegn in Cracow, Ministry of Justice of Poland (Poland).

11. Dorokhina Juliia Anatolievna – Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Security Management, Law Enforcement and Anticorruption Activities of the Interregional Academy of Personnel Management.

12. Zarosylo Volodymyr Olexijovych – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Management of Security, Law Enforcement and Anti-Corruption Activity of the Interregional Academy of Personnel Management.

13. Kaydashev Roman Petrovich – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

14. Kisly Anatoly Mikhailovich – Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Research Institute of Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

15. Kisly Anatoly Mikhailovich – Doctor of Law, Professor, Director of the Educational and Research Institute of Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

16. Kozachenko Oleksandr Ivanovich – Candidate of Legal Sciences, Senior Researcher, Professor of the Department of of the Department of Security Management, Law Enforcement and Anticorruption Activities of the Interregional Academy of Personnel Management.

17. Muraviov Kyrylo Volodymyrovych – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Administrative, Financial and Banking Law of the Interregional Academy of Personnel Management.

18. Fatkhutdinov Vasyl Hajnulovitch – Doctor of Law, Head of the Main Department of the Pension Fund of Ukraine in the Kyiv region.

19. Yaskernia Jerzy – Dr. Hab, poff. zw., dean of law department, administration and management of the University of Yana Kokhansky in Kielce (Poland).

ЗМІСТ

Андрійчук Ю. М.

Інституційні складові формування
об'єднаних територіальних громад
в умовах реформи децентралізації
управління..... 9

Bogdanenko A. I.

Mechanisms of state regulation
of investment and innovation
processes in Ukraine..... 18

Заросило В. О.

Загрози фінансовій безпеці
та їх класифікація 26

Мироненко І. В.

Відповідальність суб'єктів
господарювання у сфері
капітального будівництва 35

Мусієнко А. В.

Актуальні проблеми державного
регулювання діяльності,
пов'язаної з трансплантацією..... 44

Nedbálek Karel

Injury — aspects of the scenario
of the procedure
in the Czech Republic 50

Нестерович В. Ф.

Конституційно-правові види
громадської експертизи в Україні... 67

Проданик В. М.

Співпраця об'єднань підприємців
і органів влади як механізм
регуляторної політики
в Україні..... 77

Романенко Є. О., Чаплай І. В.

Забезпечення розбудови
громадянського потенціалу
в Україні..... 87

Шинкарьов А. М.

Міжсекторальне партнерство органів
управління та децентралізація
влади в Україні..... 94

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Наукові знання у галузі права та державного управління стрімко розвиваються. Вони спираються на дослідження та впровадження управлінських інновацій у систему органів державної влади. Досягнуті останнім часом успіхи у розумінні процесів формування національної держав-

ності, сучасного соціально орієнтованого ринкового суспільства та демократії помітно збільшили потреби, пов'язані з внутрішньосистемними змінами у роботі державного апарату щодо забезпечення ефективності діяльності органів державної влади та програмування і прогнозування правової основи їх розвитку.

Переконаний, що створення такого видання дасть змогу об'єднати творчий потенціал вчених і практичних фахівців права та державного управління для вирішення конкретних теоретико-практичних завдань, підпорядкованих загальним цілям реформування суспільства та його окремих сфер, та стане авторитетним електронним носієм актуальної інформації серед фахівців і наукової громадськості.

Бажаю колективу редакції натхнення, плідної роботи, успішної реалізації нових ідей і творчих проєктів, великих тиражів, високих рейтингів, мудрих читачів!

Здоров'я, щастя і благополуччя!

**З повагою,
Голова Наглядової ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом**

Г. В. Щокін

УДК 35.975

Андрійчук Юрій Миколайович,

Голова Секретаріату, “Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування “Українська асоціація районних і обласних рад”, 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4, +38 067 812 85 30, an300569@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2993-6385

Andriychuk Yuriy Nikolaevich,

Head of the Secretariat of the All-Ukrainian Association local authorities “Ukrainian association of district and regional councils”, 04053, Kyiv, Prov. Nestorivskyyi, 4, +38 067 812 85 30, an300569@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2993-6385

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-9-17

ІНСТИТУЦІЙНІ СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ ОБ’ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ

Анотація. Досліджуються напрями реформування публічного управління регіональним і місцевим розвитком в Україні. Розкриті механізми і шляхи вдосконалення управління регіональним і місцевим розвитком в Україні. Виявлена інституційна складова формування об’єднаних територіальних громад в Україні. Розкриті питання реформи децентралізації.

Зазначено, що станом на сьогодні Конституція України не передбачає існування такої адміністративно-територіальної одиниці, як об’єднана територіальна громада, що робить розвиток цих громад практично неможливим, оскільки вони вимушені функціонувати у статусі нині діючих сільських, селищних або міських рад. Іншою важливою проблемою, яка суттєво обмежує ефективність застосування формальних інституційних важелів у процесі розвитку об’єднаних територіальних громад на сучасному етапі децентралізації, є неузгодженість окремих регуляторних процедур і нормативно-правових актів, якими керуються органи місцевого самоврядування об’єднаних територіальних громад.

Доведено, що децентралізація управління виступає однією з ключових реформ, які проводяться в Україні упродовж останніх років. Її основний сенс полягає у передачі значної частини адміністративних повноважень і фінансових ресурсів з центрального (урядового) щабля на рівень органів місцевого самоврядування. При цьому ключовим принципом здійснення децентралізації виступає принцип субсидіарності.

Зазначається, що дані Концепції реформування передбачають перехід на нову децентралізовану модель організації державної та регіональної влади. Основним завданням таких Концепцій є аналіз актуальних проблем у

сфері управління, визначення основних управлінських і правових підходів, організаційних, фінансових засад їх вирішення, узгодження у часі з реформуванням адміністративно-територіального устрою. Ключовим питанням Концепцій є обґрунтування пропозицій щодо забезпечення на регіональному та місцевому рівнях демократичної та ефективної організації управління, запровадження механізму оптимального самодостатнього функціонування суб'єктів місцевого самоврядування.

Ключові слова: публічне управління, регіональне управління, реформа управління, місцевий розвиток, реформа децентралізації.

INSTITUTIONAL COMPONENT OF THE FORMATION OF UNITED LOCAL COMMUNITIES IN TERMS OF DECENTRALIZATION REFORMS

Abstract. The article explores the directions of reforming public administration in regional and local development in Ukraine. Mechanisms and ways of improvement of management of regional and local development in Ukraine are revealed. The institutional component of the formation of united territorial communities in Ukraine is revealed. Issues of decentralization reform are outlined.

It is noted that, as of today, the Constitution of Ukraine does not foresee the existence of such an administrative-territorial unit as a united territorial community, which makes development of these communities virtually impossible, as they are forced to function in the status of existing rural, town or city councils. Another important problem that substantially limits the effectiveness of the use of formal institutional leverage in the process of developing the united territorial communities at the present stage of decentralization is the inconsistency of certain regulatory procedures and regulations that govern the local self-government bodies of the united territorial communities.

It is proved that decentralization of management is one of the key reforms that have been taking place in Ukraine over the last few years. Its main point is the transfer of a significant part of the administrative authority and financial resources from the central (government) level to the level of local self-government bodies. At the same time, the principle of decentralization is the key principle of decentralization.

It is noted that the data of the Concept of reform envisage the transition to a new decentralized model of organization of state and regional authorities. The main task of such Concepts is the analysis of actual problems in the field of management, the definition of key management and legal approaches, organizational, financial principles for their solution, alignment in time with the reform of the administrative-territorial system. The key issue of the Concepts is the substantiation of proposals for ensuring the democratic and efficient organization of governance at the regional and local level, and the introduction of a mechanism for optimal self-sufficient functioning of local self-governance bodies.

Keywords: public administration, regional administration, management reform, local development, decentralization reform.

Постановка проблеми. Децентралізація управління виступає однією з ключових реформ, які проводяться в Україні упродовж останніх років. Її основний сенс полягає у передачі значної частини адміністративних повноважень і фінансових ресурсів з центрального (урядового) щабля на рівень органів місцевого самоврядування. При цьому ключовим принципом здійснення децентралізації виступає принцип субсидіарності.

Одним із ключових чинників успішної децентралізації управління в Україні є удосконалення інституційного забезпечення процесу формування об'єднаних територіальних громад та їх подальшого розвитку. У цьому сенсі дедалі більшого значення набуває пошук дієвих інституційних важелів розвитку об'єднаних територіальних громад на сучасному етапі децентралізації.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Спираючись на наукові праці теоретиків інституціоналізму, до основних інституційних важелів розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації управління доцільно віднести: формальні (внесення змін до чинного законодавства, інших нормативно-правових актів, удосконалення регуляторного середовища тощо); неформальні (еволюція “неписаних правил”, поширення або усунення інституційних дисфункцій, зміна поведінкових стереотипів, традицій, звичаїв, ділової культури); організаційні (діяльність інститутів громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, навчальних за-

кладів і наукових установ, судових інстанцій тощо [1].

Описуючи особливості функціонування основних інституційних важелів розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації управління, першочергово необхідно проаналізувати формальні інститути, а саме послідовне заповнення інституційного вакууму у сфері децентралізації влади й узгодження інституційно-правових засад регулювання діяльності об'єднаних територіальних громад у розрізі окремих міністерств і відомств.

Мета статті — дослідження напрямів реформування публічного управління регіональним і місцевим розвитком в Україні, розкриття механізмів і шляхів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Загалом формальні інститути, які визначають характер децентралізації управління та розвиток об'єднаних територіальних громад, значною мірою сформовані та охоплюють достатньо широке коло питань. Так, починаючи з квітня 2014 р. було прийнято низку важливих законів, а також постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, які стосуються децентралізації влади та функціонування об'єднаних територіальних громад. Зокрема, зазначимо: Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р); Закон України “Про співробітництво територіальних громад” (від 17 червня 2014 р. № 1708-VII); План заходів з реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організа-

ції влади (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2014 р. № 591-р); Закон України “Про засади державної регіональної політики” (від 05.02.2015 р. № 156-VIII); Закон України “Про добровільне об’єднання територіальних громад” (від 05.02.2015 р. № 157-VIII); Методику формування спроможних територіальних громад (Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214); Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо організації проведення перших виборів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” (від 04.09.2015 р. № 676); Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо статусу старости села, селища” (від 09.02.2017 р. № 1848-VIII); Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо добровільного приєднання територіальних громад)” (від 09.02.2017 р.); Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей добровільного об’єднання територіальних громад, розташованих на територіях суміжних районів” (від 14.03.2017 р.).

Відзначимо, що крім того, було внесено відповідні зміни до Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування” (12.02.2017 р. № 1848-19), а також прийнято у першому читанні законопроекти “Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)” та “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та по-

силення державного контролю за використанням і охороною земель”. Погоджуємось з думкою експертів з Національного інституту стратегічних досліджень, що проходження вказаними законопроектами лише першого читання, певним чином обмежує потенціал розвитку об’єднаних територіальних громад, оскільки унеможливує передачу їм усіх необхідних повноважень з управління земельними ресурсами, зокрема тих, які згідно з чинним законодавством знаходяться поза межами населених пунктів [2].

Станом на сьогодні Конституція України не передбачає існування такої адміністративно-територіальної одиниці, як об’єднана територіальна громада, що робить розвиток цих громад практично неможливим, оскільки вони вимушені функціонувати у статусі нині діючих сільських, селищних або міських рад. Іншою важливою проблемою, яка суттєво обмежує ефективність застосування формальних інституційних важелів у процесі розвитку об’єднаних територіальних громад на сучасному етапі децентралізації, є неузгодженість окремих регуляторних процедур і нормативно-правових актів, якими керуються органи місцевого самоврядування об’єднаних територіальних громад. Передусім, це стосується регуляторних актів, виданих різними міністерствами та відомствами, такими як Міністерство освіти України, Міністерство охорони здоров’я України, Міністерство надзвичайних ситуацій України, Державна служба автомобільних доріг України тощо. Все це породжує небезпечні інституційні дисфункції, зокрема аномію

(ослаблення), мутацію та деформацію інститутів місцевої економіки, які не лише знижують ефективність функціонування інституційних важелів розвитку об'єднаних територіальних громад, але і спричиняють виникнення загрозливих інституційних феноменів, спроможних звести нанівець усі зусилля з реформування системи організації влади в Україні у руслі політики децентралізації.

Ніші дослідження свідчать, що в сучасній управлінській науці та практиці публічного управління й адміністрування практично відсутні нові розробки щодо формування новітніх механізмів і інструментів, публічної ініціативи, взаємодії та партнерства, що враховують сучасний настрій громадянського суспільства та розв'язання нагальних завдань суспільного розвитку та залучення ресурсів в інфраструктуру. Проблема ускладнюється тим, що інститути управління в Україні традиційно неактивні в пошуку додаткових джерел і можливостей щодо розвитку, а реформовані інститути розвитку тільки з'являються. Місцеві бюджети поки не виконують функцію дієвого зростання. Усе це вказує на відсутність цілісного та достатнього наукового підґрунтя для своєчасного оновлення економічної політики на основі комплексу відповідних механізмів модернізації.

Найбільшу актуальність у практичному сенсі у вирішенні проблеми модернізації національної управлінської системи та регіональної економічної політики мають завдання послідовного формування логіки оновлення сучасних економічних політик регіонів із розробленням комплексу функціональних механізмів

модернізації на основі вигід від різнорівневої інтеграції та ініціативи регіонів України. У теоретико-методологічному плані це означає нагальність у зміні концептуальної моделі розвитку регіонів у напрямі посилення їх спроможності реалізовувати власний потенціал, враховуючи об'єктивні зовнішні умови та еволюції форм публічно-управлінських і економічних відносин.

Як ми вже звертали увагу, що в колишніх програмах економічних реформ були закладені основи розбудови нової управлінської системи, але її реалізація була виконана не повною мірою, зокрема на муніципальному рівні управління [3]. Головною метою управлінських реформ було створення такої моделі, яка б забезпечувала рівний та справедливий доступ усіх членів суспільства до необхідних послуг, високу якість та економічність цих послуг при збереженні соціально прийнятної обсягу державних гарантій, але все лишилося тільки на папері.

Слід зазначити, що на думку експертів, сьогодні одним із важливих завдань реформування національної системи державного управління на сучасному етапі є підготовка умов для переходу до дієвого публічного управління та адміністрування (з використанням обов'язкового громадського контролю в цій сфері), зокрема на муніципальному рівні.

Відомо, що Урядом України розроблено кілька нових концепцій реформування державного та регіонального управління, зокрема в контексті децентралізації [4]. Наша задача — дати реальні поради щодо їх удосконалення та довести ці пропозиції до

органів прийняття державних управлінських рішень. Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади обов'язково має здійснюватися з дотриманням таких принципів: верховенства права; відкритості, прозорості та громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді; підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування; державної підтримки місцевого самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням і сталого розвитку територій.

Слід зазначити, що ці Концепції реформування передбачають перехід на нову децентралізовану модель організації державної та регіональної влади. Основним завданням таких Концепцій є аналіз актуальних проблем у сфері управління, визначення основних управлінських і правових підходів, організаційних, фінансових засад їх вирішення, узгодження у часі з реформуванням адміністративно-територіального устрою. Ключовим питанням Концепцій є обґрунтування пропозицій щодо забезпечення на регіональному та місцевому рівні демократичної та ефективної організації управління, запровадження механізму оптимального самодостатнього функціонування суб'єктів місцевого самоврядування.

На жаль, на сьогодні існує достатньо високий рівень опортуністичної поведінки українських селян, який супроводжується низькою якістю соціального капіталу села, прогалинами у системі підготовки кадрів для сільської економіки, різними формами девіантної поведінки в умовах посилення бідності та безробіття. У цьому сенсі варто виділити кілька ключових проблем, пов'язаних з функціонуванням неформальних інститутів у контексті розвитку об'єднаних територіальних громад на сучасному етапі децентралізації управління. По-перше, це домінування короткотермінових інтересів у більшості економічних агентів, які визначають характер розвитку об'єднаних територіальних громад. У результаті цього, вказані громади не спроможні розвиватися на основі формування стратегічних планів та реалізації довгострокових інвестиційних проектів. Більше того, сам процес об'єднання відбувається переважно під впливом "імпульсних мотивів", пов'язаних із бажанням сконцентрувати (монополізувати) наявні природні, матеріальні та фінансові ресурси найбагатших сільських територій. При цьому, серйозного бачення перспективних шляхів ефективного використання цих ресурсів, не кажучи вже про їх нарощування в середньо- та довгостроковій перспективі, зазвичай немає. По-друге, важливою проблемою, пов'язаною з деструктивним впливом неформальних інститутів на розвиток об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації управління є низька якість соціального капіталу, успадкована ще з часів командної економіки. Це призводить

до нездорової конкуренції за наявні ресурси та знижує ефективність використання потенціалу об'єднаних територіальних громад, нівелюючи таким чином сам процес об'єднання та децентралізації управління.

Наступний 2019 рік — це початок потужних виборів в Україні. Найгостріше інституційна проблема спостерігається під час виборів до органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад. Ситуація ускладнюється тим, що до цього часу не запрацював належним чином інститут старости, а в багатьох об'єднаних територіальних громадах вибори старост взагалі не відбулися. І нарешті третім важливим інституційним феноменом, пов'язаним із деструктивним впливом неформальних правил і процедур на розвиток об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації управління, залишається брак кваліфікованих кадрів (у ширшому сенсі — недостатня якість людського капіталу). Ця проблема ускладнюється високим рівнем бідності та низькою фінансовою спроможністю переважної більшості об'єднаних територіальних громад, насамперед сільських, у зв'язку із чим молодь і фахові кадри виїжджають до великих міст і за кордон.

Перелічені проблеми функціонування формальних і неформальних інституційних важелів розвитку об'єднаних територіальних громад були б не такими відчутними у разі високої ефективності організаційних інституційних важелів. Проте, на жаль, останні також не відзначаються особливою успішністю. Так, описуючи характер функціонування інституцій, задіяних або дотичних до

процесу децентралізації управління та розвитку об'єднаних територіальних громад, необхідно першочергову увагу приділити їх відносно вузькому спектру. Зокрема, зазначимо недостатню координованість дій таких інституцій. Насамперед, це стосується інтеграції зусиль органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, громадських організацій, освітніх і наукових установ тощо.

На жаль, у сучасних умовах вони виступають радше конкурентами за фінансові ресурси державного бюджету, а також за доступ до грантових коштів, які надаються міжнародними благодійними організаціями, аніж союзниками у процесі інституціоналізації реальних змін в об'єднаних територіальних громадах. До того ж, переважна частина дієвих інституцій, зокрема інститутів громадянського суспільства і наукових установ локалізовані поза межами об'єднаних територіальних громад. Не вистачає професійного рівня та освіти [5].

Передусім у цьому контексті варто зазначити невідповідною вимогам часу інституційну активність і рівень розвитку агенцій місцевого розвитку об'єднаних територіальних громад. Це спричинено як кадровими проблемами, так і відсутністю стратегічного мислення у більшості нинішніх керівників таких громад. Підтвердженням цьому може слугувати факт неспроможності вказаних громад координувати зусилля для відстоювання власних інтересів, наприклад, шляхом запровадження регулярних комунікацій між собою, або створення спільних інституцій, таких як “форуми об'єднаних територіальних

громад”, або “координаційні ради об’єднаних територіальних громад”. Проблемною залишається також діяльність інституцій, уповноважених державою реалізовувати заходи у сфері децентралізації управління та підтримки діяльності об’єднаних територіальних громад. На думку багатьох експертів з цієї сфери вказані функції сьогодні виконуються неефективно та непрактично.

Висновки. Таким чином, удосконалення інституційних важелів розвитку об’єднаних територіальних громад на сучасному етапі децентралізації управління в Україні передбачає вирішення трьох основних груп першочергових завдань: удосконалення формальних інститутів у сфері децентралізації влади та приведення їх у відповідність до вимог часу; усунення ключових неформальних інституційних бар’єрів і дисфункцій, які деструктивно впливають на здійснення децентралізації управління, обмежуючи розвиток об’єднаних територіальних громад; підвищення рівня координованості зусиль між інституціями, залученими до процесу децентралізації управління в Україні та налагодження їх ефективної взаємодії з об’єднаними територіальними громадами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Норт Д.* Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт [Пер. с англ.]. — М.: Начала, 1997. — 180 с.
2. “Інституційні важелі розвитку об’єднаних територіальних громад

в умовах децентралізації управління”. Аналітична записка — <http://www.niss.gov.ua/articles/2668/>

3. *Воротін В. Є.* Шляхи модернізації механізмів і інструментів державного та регіонального управління в Україні: у 2 ч. / В. Є. Воротін // Регіональна політика: історія, політико-правові засади, архітектура, урбаністика (зб. наук. пр.). Вип. IV. Київ. Нац. ун-т будівництва і архітектури. — Київ: Бескиди, 2018. — Ч. 1. — С. 146–153.
4. *Концепція* реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р).
5. *Воротін В. Є.* Модернізація сфери освіти та науки як об’єкта державного управління: конкурентні переваги для України / В. Є. Воротін // Наукові записки Ін-ту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 6. — С. 153–160.

REFERENCES

1. *North D.* Institutions, institutional changes and the functioning of the economy / Douglas North [Per. with English]. — М.: Started, 1997. — 180 p.
2. “Institutional levers of development of the combined territorial communities in the conditions of decentralization of management”. Analytical note — <http://www.niss.gov.ua/articles/2668/>
3. *Vorotin V. E.* Ways of Modernization of Mechanisms and Tools of State and Regional Administration in Ukraine / V.Ye. Vorotin // Regional Policy: History, Political and Legal Foundations, Architecture, Urban Studies (Collected Works, etc.). Whip IV. Kiev.

- National Un. of Building and Architecture. — Kyiv: Beskydy, 2018. — In 2 ch. — Ch. 1. — P. 146–153.
4. *Concept* of the reform of local self-government and territorial organization of power in Ukraine (approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine from April 1, 2014, № 333-p).
  5. *Vorotin V. E.* Modernization of the sphere of education and science as an object of public administration: competitive advantages for Ukraine / V. Ye. Vorotyn // Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine. — 2017. — № 6. — P. 153–160.

UDC: 330.334

Bogdanenko Anatoliy Ivanovych,

Ph.D. in public administration, Doctor of Science in Economics, Associate Professor of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, phone: (044) 264 52 54, e-mail: Anatoliy_Bogdanenko@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0758-5809

Богданенко Анатолій Іванович,

доктор філософії в галузі державного управління, доктор економічних наук, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 264 52 54, e-mail: Anatoliy_Bogdanenko@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0758-5809

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-18-25

MECHANISMS OF STATE REGULATION OF INVESTMENT AND INNOVATION PROCESSES IN UKRAINE

Abstract. The article deals with the mechanisms of state regulation of investment and innovation processes in Ukraine. The state of capital investment financing is analyzed. Steps are taken to improve the mechanisms of state regulation of investment and innovation processes in Ukraine.

The investment and innovation industry is considered as a very important component in the development process of any state, which is still not able to effectively develop independently without effective regulatory mechanisms, therefore, a significant role is played by public levers, which should provide enough opportunities for the implementation of innovative and investment processes.

It is noted that direct state influence on investment and innovation processes in Ukraine is manifested in the organization of certain activities with the definition of strategic objectives and priorities, the development of well-thought-out fundamentals of investment and innovation policy, the introduction of government programs with the necessary funding, etc. Investment and innovation processes in the regions are based on the coordination of interests and the joint efforts of such entities as the state, the region and the investor.

The implementation of the mechanism of state regulation of investment activity in Ukraine was determined by providing financial assistance in the form of grants, subsidies, subventions, budget loans for the development of individual regions, industries, the creation of state norms and standards, pricing policies, and measures to develop and protect economic competition, destatization and privatization of property, the definition of conditions for the use of land, water and other natural resources, government examination of investment projects, and others.

The necessity of using this form of state regulation, which allows combining the interests of all participants in the investment process for the effective achievement of goals and objectives set by the state in the regulation of investment and innovation processes, was noted.

It was concluded that investment and innovation activity is an important area in the development of any country and Ukraine is no exception, in our country steps are being taken to improve the investment climate, they should be more activated and the institutional conditions for the implementation of investment and innovation projects improved.

Keywords: investments, innovations, state regulation, financing.

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено механізми державного регулювання інвестиційних та інноваційних процесів в Україні. Проаналізовано стан державного фінансування капітальних інвестицій. Визначено кроки покращення механізмів державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів в Україні.

Розглянуто інвестиційно-інноваційну галузь як важливу складову у процесі розвитку будь-якої держави, яка не в змозі ефективно розвиватися самостійно без ефективних механізмів регулювання. Отже у цьому значну роль відіграють державні важелі впливу, які мають надавати достатньо можливостей для впровадження інноваційних та реалізації інвестиційних процесів.

Зазначено, що прямий державний вплив на інвестиційно-інноваційні процеси в Україні виявляється в організації певної діяльності з визначенням стратегічних завдань і пріоритетів, розробкою продуманих основ інвестиційної та інноваційної політики, впровадженням державних програм з необхідним фінансуванням тощо. Інвестиційно-інноваційні процеси в регіонах ґрунтуються на погодженні інтересів та об'єднанні зусиль таких суб'єктів, як держава, регіон та інвестор.

Визначено механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні шляхом надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв, створення державних норм і стандартів, політики ціноутворення, проведення заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції, роздержавлення і приватизації власності, визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами, проведення державної експертизи інвестиційних проектів та ін.

Наголошено на необхідності використання такої форми державного регулювання, яка дає змогу поєднати інтереси всіх учасників інвестиційного процесу для ефективного досягнення мети та виконання завдань, що поставлені перед державою у сфері регулювання інвестиційно-інноваційних процесів.

Отже, можна дійти висновку, що інвестиційно-інноваційна діяльність є важливою сферою в розвитку будь-якої країни і Україна не є винятком. У

нашій країні здійснюються кроки щодо покращення інвестиційного клімату, які варто більш активувати разом з удосконаленням інституційних умов реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів.

Ключові слова: інвестиції, інновації, державне регулювання, фінансування.

Thesis statement. The development of investments and innovations is very important process for the effective economic development of the state. The successful innovations and investment project implementation provide an opportunity to increase the intellectual potential in the state, which is the key to prosperity and strengthening of the Ukrainian economy. However, the investment and innovative processes can not be developed alone, the strong state support is required, namely, effective mechanisms of state regulation of these processes. Unfortunately, in Ukraine, the legislative framework in this area is far from perfect, which impedes the effective implementation of investments and innovations in the state.

Today, the investment and innovation activity of the country has insufficient investing of the national economy, which amplifies the decline in production and results in reduced investment capacity of business entities and the state. Only a scientifically grounded and effective investment policy of the state may improve such situation in Ukraine.

Analysis of recent research. Many scientists studied the regulation of investment and innovative processes in Ukraine, in particular O. M. Volska, A. S. Galchynsky, V. M. Heyets, T. V. Mayorova, A. A. Peresada, S. O. Shostal and others. However, the study of

mechanisms of the state regulation of investment and innovative processes in Ukraine is insufficient and requires more detailed consideration.

The objective of the study. The purpose of this article is to determine the role and substantiate the main ways of improving the mechanisms of state regulation of innovative and investment processes in Ukraine.

Results. Investment and innovative activity is one of the components of real investments, which can also be represented only by innovative activity or investments of extensive development.

The main factor of economic growth is effective investments in the innovative process. It is they which ensure the structural reorganization of the economy on a new scientific and technological base and contribute to improving its competitiveness. Funding of the innovative activity can be implemented at the expense of private investments which are of variable nature and state funds which are insufficient, while the country's innovative development requires regular investments.

The investment and innovative industry is a very important component in the development of any state. However, this area is not able to develop effectively alone, without effective regulatory mechanisms, therefore the state levers of influence play a significant role, which should provide sufficient

opportunities for introducing the innovative and implementing the investment processes.

The purpose of state regulation of investment and innovative processes is to ensure the implementation of programs of social development in the social, economic, scientific and technical spheres to the full extent, and state protection and investment support.

At present, Ukraine has not yet formed an effective organizational and economic mechanism for investment and innovative regulation, and the mechanism currently in effect does not meet the recent requirements.

Direct state influence on investment and innovative processes in Ukraine manifests itself in the organization of certain activities with the definition of strategic tasks and priorities, the development of thought-out bases of investment and innovative policy, the implementation of state programs with the necessary funding, etc. Investment and innovative processes in the regions are based on the coordination of interests and joining the efforts of subjects, such as state, region and investor.

According to N. N. Petrychko and S. V. Prokhorchuk, “the mechanism of state influence on favorable investment and innovative climate and implementation of the technical re-equipment policy consists of three vectors: creation of special financial mechanisms for support of such activities, the formation of the appropriate investment and innovative infrastructure, use of indirect methods of support” [1, p. 222].

According to Art. 11 of the Law of Ukraine “On Investment Activity”, “the state regulation of investment activity is carried out for implementation of the

economic, scientific and technical and social policies, based on the goals and indicators of economic and social development of Ukraine, state and regional economic development programs, state and local budgets, in particular, amounts of funding of the investment activities stipulated therein” [2].

State regulation of investment activity is aimed at control of not only state investments, but also regulation of investment activity conditions and monitoring of the actions of all investors and participants of the investment process.

According to the current legislation, the state management of the investments is carried out directly by state authorities and includes the process of planning, determining the conditions for implementation and fulfillment of obligations of investing the budget and out-of-budget funds.

The mechanism of state regulation of the investment activity in Ukraine is carried out as follows [2]:

- submission of financial assistance in the form of grants, subsidies, subventions, budget loans for the development of particular regions, industries, productions;
- state norms and standards;
- measures for the development and protection of economic competition;
- denationalization and privatization of property;
- definition of conditions of use of land, water and other natural resources;
- pricing policies;
- implementation of state expert reviews of investment projects;
- other measures.

The Law of Ukraine “On Innovative Activity” “defines the legal, eco-

conomic and organizational principles of state regulation of innovative activity in Ukraine, establishes the forms of stimulation of innovative processes by the state and is aimed at supporting the development of the Ukrainian economy in an innovative way. The main goal of the state innovative policy is to create the socio-economic, organizational and legal conditions for the effective regeneration, development and use of the country's scientific and technical potential, ensuring the introduction of modern environmentally friendly, safe, energy-saving and resource-saving technologies, production and sales of new types of competitive products" [3].

The mechanism of state regulation of innovative activity is carried out by [3]:

- identification and support of priority directions of innovative activity;
- formation and implementation of state, branch, regional and local innovative programs;
- creation of a regulatory framework and economic mechanisms to support and stimulate the innovative activities;
- protection of rights and interests of innovative activity subjects;
- financial support for implementation of innovative projects;
- stimulation of commercial banks and other financial and credit institutions which finance the implementation of innovative projects;
- establishment of preferential taxation of innovative activity subjects;
- support of the functioning and development of modern innovative infrastructure.

Based on the abovementioned mechanisms of state regulation of investment and innovative processes, it fol-

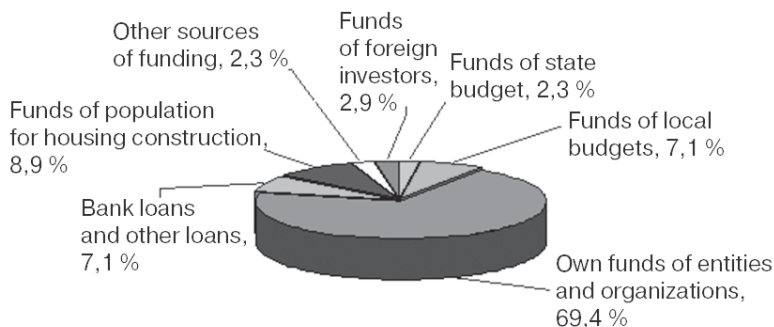
lows that they should flexibly combine all levers, both economic and administrative. According to certain conditions, depending on the strategic changes, the instruments of state influence should provide for the tactical changes.

To understand fully the completeness of state's participation in the investment and innovative process, we turn to statistics. Thus, the main source of financing of capital investments remains their own financial resources of business entities, at the expense of which 69,4 % of investments were absorbed in 2016. The share of bank loans and other loans in the total amount of investments amounted to 7,1 %. 9,4 % of capital investments have been absorbed at the expense of the state and local budgets. The share of the funds of foreign investors amounted to 2,9 % of all investments, while the share of population for housing construction was 8,9 %. Other sources of funding are 2,3 % (see fig.).

Consequently, Ukraine remains attractive state for investments, is well-integrated into the world economy, but the violation of macro-stability in foreign markets affects the investment and innovative processes in Ukraine [4].

In order to effectively achieve the goal and fulfill the tasks set for the state in the area of regulation of investment and innovative processes, we believe that it is worth using such a form of state regulation, which makes it possible to combine the interests of all participants in the investment process.

The issue of improvement of the legal and organizational framework for enhancing the capacity of mechanisms for favorable investment climate and

Distribution of capital investments by sources of funding in 2016, %

formation of a basis for preserving and improving the competitiveness of the domestic economy is relevant today for further improvement of the investment climate in Ukraine.

A number of positive steps in this direction have already been taken:

1. Today, Ukraine has established a legal framework for investments and development of public-private partnerships. The legislation of Ukraine defines the guarantees of activity for investors, economic and organizational fundamentals of public-private partnership realization in Ukraine.

2. The national regime of investment activity is applied to foreign investors in Ukraine, i.e. equal conditions of activity with domestic investors are provided. Foreign investments in Ukraine are not subject to nationalization.

3. In order to increase the protection of foreign investments, the Law of Ukraine № 1547 dated 16.03.2000 ratified the Washington Convention of 1965 on the procedure for settlement of investment disputes between the states and foreign persons.

4. Intergovernmental agreements on promotion and mutual protection of investments signed and ratified by the

Verkhovna Rada of Ukraine with more than 70 countries of the world [4].

5. In order to simplify the procedure for attraction of the foreign investments and preclusion of evidences of corruption at the moment of their state registration, the Law of Ukraine № 1390-VIII “On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Cancellation of Mandatory State Registration of Foreign Investments” was adopted on 31.05.2016 [5].

In addition, the Decree of the President of Ukraine dated August 29, 2016, № 365/2016 approved the provisions on the National Investment Council. The main tasks of the Council are [6]:

- development of proposals on stimulation and development of investment activity in Ukraine, formation of attractive investment image of Ukraine, including taking into account the best international practice;
- assistance in formation of the main directions of the state policy on improving the investment climate in Ukraine;
- elaboration of proposals on strategic directions of investment potential development in Ukraine, stimulation of foreign and national investments in the development of the state’s economy;

- study of initiatives and potential proposals for investment projects, as well as practices of interaction between investment subjects and public authorities; analysis and generalization of problems hindering the investments in the economy of Ukraine, preparation of proposals on ways for their solution, in particular concerning the measures for promotion of the protection of investors' rights;

- participation in the elaboration of draft legislation on investment activities.

Funding of significant research investment and innovative processes should be carried out by the state in order to determine the priority directions of scientific and technological and innovative activity. This is necessary for implementation of particular actions and purposeful policy of the government and for business structures as a support of the state to business entities in search of the entry of domestic high-tech and high-intellectual products into the world market. For this purpose it is necessary to use the maximum capacity of the domestic scientific and technical potential.

Therefore, it is expedient to improve the mechanism of state regulation of investment and innovative processes, namely [7, p. 16]:

- Updating of the Concept of scientific and technological and innovative development of Ukraine;

- making significant changes to the current legislation of Ukraine concerning stimulation of investment and innovative activity in accordance with modern economic conditions;

- constant monitoring of existing regulations and projects which have an

impact on investment and innovative activities;

- monitoring of elements of investment and innovative potential of all regions of the country;

- creation of a uniform information and technological complex on the basis of regional centers for monitoring of the intellectual product and resource markets of the region;

- to increase concessional lending of business entities engaged in investment activity;

- to evaluate the possibility of effective implementation of projects by reducing the time for preliminary examinations and issue of certificate of scientific feasibility, technical and commercial attractiveness of projects, in order to include these projects into state, regional, municipal and corporate energy saving programs, as well as to conduct rating researches on the consumer value of projects.

Conclusion and prospects for further research. Investment and innovative activity is an important area in the development of any country and Ukraine is not exception. The existing mechanisms of state regulation of investment and innovative processes are not effective and not sufficiently adapted to the current conditions of economy. The main problem in this direction is insufficient public funding of these processes. However, our study demonstrates that our country takes steps to improve the investment climate, they should be more activated and the institutional conditions for the implementation of investment and innovative projects should be improved.

REFERENCES

---

1. *Petrychko M. M., Prokhorchuk S. V.* (2013), "The current status of state regulation of investment-innovation processes in Ukraine", *Biznes-navihator*, vol. 1, p. 220–224.
2. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2017), The Law of Ukraine "On Investment Activity", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page> (Accessed 27 April 2018).
3. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2012), The Law of Ukraine "On Innovation Activity", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (Accessed 27 April 2018).
4. *Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine* (2016), "Information and analytical materials on the investment climate in Ukraine for 2016", available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96> (Accessed 27 April 2018).
5. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2016), The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine regarding the abolition of the mandatory state registration of foreign investments", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1390-19> (accessed 27 April 2018).
6. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2016), the Decree of the President of Ukraine "On Issues of the National Investment Council", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365/2016> (Accessed 27 April 2018).
7. *Vozniuk M. A.* (2015), "Perspective directions of improvement of the system of state regulation of innovation and investment processes", *Ekonomichniy forum*, vol. 2, p. 12–18.

УДК: 336.02

Заросило Володимир Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, Академік Академії наук Вищої школи України, завідувач кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Інституту права ім. Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 21, e-mail: zarosi@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6935-5449

Zarosylo Volodymyr Oleksijovytch,

Doctor of Law, Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, Head of the Department of Security Management, Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Institute of Law of. Volodymyr the Great, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (044) 490 95 21, e-mail: zarosi@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6935-5449

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-26-34

ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Анотація. Обґрунтовано, що питання щодо класифікації загроз фінансовій безпеці підприємств установ та організацій потребують більш детального аналізу. Передусім необхідно розділити питання загроз, що виникають стосовно фінансової безпеки, на суб'єктивні та об'єктивні. Потрібно звернути увагу, що суб'єктивні та об'єктивні загрози можуть розглядатися як з точки зору економістів, так і з точки зору юристів. Пропонується розглянути цю різницю.

До об'єктивних належать загрози не пов'язані з діяльністю суб'єктів права. Вони виникають незалежно від людей — несподівано і непрогнозовано. Об'єктивними загрозами для фінансової безпеки вважають землетруси, повені, засухи, низькі та високі температури, які вимагають великих витрат матеріальних ресурсів для збереження робочого циклу підприємств та життя і здоров'я людей, а також інші природні явища, такі як сильний вітер, нашествия саранчі, епідемії та епізоотії. Частина таких об'єктивних загроз може бути певною мірою прогнозована, наприклад, погодні умови, зливи, сильний вітер тощо, але не завжди можна передбачити наслідки та перебіг того чи іншого природного явища.

До суб'єктивних загроз фінансовій безпеці пропонується відносити загрози, що виникають в результаті дій певних суб'єктів. При цьому тут можна виділяти як безпосередні суб'єктивні загрози так опосередковані. Наприклад, низький рівень кваліфікації персоналу, що забезпечує фінансові правовідносини на підприємстві, може бути водночас як безпосередньою загрозою для фінансової безпеки, тобто можуть виникати проблеми у фі-

нансовій сфері одразу, але також цей фактор може впливати на подальший стан фінансової безпеки підприємств, установ та організацій.

Запропоновано визначити один з видів класифікації суб'єктивних загроз, що залежить від правового регулювання підприємницької діяльності з боку законодавців та уряду та наслідки впливу таких загроз на діяльність підприємств, установ та організацій.

Загрози для фінансової безпеки пропонується також поділяти на зовнішні та внутрішні, які можуть виникати в результаті як неправомірних дій державних органів, так і низької організації діяльності підприємств, установ та організацій.

При цьому внутрішні загрози поділено на три рівні: високий, значний, середній та малозначний.

Загрози можуть розрізнятися і за об'єктами посягань, що впливають на стан фінансової безпеки

Окремим видом загроз є загрози інформації, яка тісно пов'язана з фінансовою безпекою. Ці загрози можуть бути спрямовані на викрадення конфіденційної інформації, що стосується руху фінансів, внесення вірусів та інших програм, що можуть шкодити фінансовій звітності, втручання до бази інформаційного забезпечення підприємств та використання її з метою крадіжок.

Можна також класифікувати загрози для фінансової безпеки за етапами виробничої діяльності підприємств та організацій.

Загрози можуть поділятися на ті, що можуть здійснитися з великою вірогідністю, та ті, що існують, але не можуть бути здійсненими.

Виокремлюються також технологічні загрози, кадрові, інформаційні та деякі інші.

Загалом кількість загроз на сьогодні є великою і зростає. З'являються нові види загроз для фінансової безпеки, що можуть виникати залежно від держави, розвитку підприємств, рівня підготовки персоналу, конкурентів та ін.

Як наслідок, одним із шляхів попередження впливу загроз для фінансової безпеки запропоновано здійснити ретельний підхід до організації служб безпеки підприємств, установ та організацій.

Ключові слова: фінансова безпека, суб'єктивні та об'єктивні загрози, внутрішні та зовнішні загрози, загрози на різних етапах функціонування підприємств, загрози за об'єктами посягань.

THREATS TO FINANCIAL SECURITY AND THEIR CLASSIFICATION

Abstract. It is substantiated that issues of classification of threats to financial security of enterprises, institutions and organizations are subject to more detailed analysis. First of all, it is necessary to separate the issues of threats posed by financial security to subjective and objective ones. It should also be borne in mind that subjective and objective threats can be considered both from the point of view of

economists and from the point of view of lawyers. The article proposes to consider this difference. Traditionally to objective threats are placed those that are not related to the activities of subjects of law. They arise independently of the will of people and may occur unexpectedly and are not predictable.

Objective causes of threats to financial security are earthquakes, floods, droughts, low and high temperatures, which require high costs of material resources to maintain the business cycle of enterprises, as well as to preserve life and health of people. Other objective phenomena such as strong wind, locusts, epidemics and epizootics are also included in objective reasons. Some of these objective threats may be somewhat predictable, for example, weather conditions, heavy rainfall, strong winds, etc. but you can not always predict the consequences and course of this or that natural phenomenon.

It is proposed to subjective threats to financial security to relate the threats that arise as a result of actions of certain entities. In this case, it is possible to distinguish between direct subjective threats so mediated. For example, a low level of personnel qualification that provides financial legal relations at an enterprise can be simultaneously a direct threat to financial security, that is, there may be problems in the financial sphere at once, but this factor can also affect the further financial security of enterprises, institutions and organizations.

It is proposed to define as one of the types of classification of subjective threats, which depends on the legal regulation of entrepreneurial activity by legislators and government and the consequences of the impact of such threats on the activities of enterprises, institutions and organizations.

The threats to financial security are also proposed to be divided into external and internal ones, which may arise as a result of unlawful actions of state bodies and low level of organization of the activities of enterprises, institutions and organizations.

At the same time, internal threats are divided into three levels. One of the ways to classify threats to financial security is also the severity of the consequences in the event of these threats becoming practical actions. It is proposed to divide these threats into high, significant, medium and minor ones.

Threats may also differ in objects of attacks that affect the financial security.

A separate type of threat is the threat to information that is closely linked to financial security. These threats can be directed to the stealing of confidential information relating to the movement of finance, making viruses and other programs that may affect the financial statements or penetration to the base of information to enterprises and use it for the purpose of theft.

It is also possible to classify the threats to financial security by the stages of production activity of enterprises and organizations.

Threats can be divided into those that can be realized with high probability, and those that exist, but can not be realized.

There are also technological threats, personnel, information and a number of others.

In general, the number of threats is large and it is growing. There are new types of threats to financial security that may arise depending on the state, enterprise development, level of personnel training, competitors, etc.

As a result, one of the ways to prevent the impact of threats to financial security is to implement a careful approach to the organization of security services of enterprises, institutions and organizations.

Keywords: financial security, subjective and objective threats, internal and external threats, threats at different stages of operation of enterprises, threat of objects of encroachment.

Постановка проблеми. Останнім часом багато науковців та аналітиків приділяють увагу фінансовій безпеці, справедливо вважаючи, що вона є однією з головних складових безпеки підприємництва в цілому. Разом з тим не завжди аналізуються загрози, які існують для фінансової безпеки, а часом і кількість зменшується, хоч їх спектр є досить великим. У більшості випадків загрози фінансовій безпеці співпадають з загрозами економічної безпеки. Проте, можливо визначати і специфічні загрози для фінансової безпеки. Насамперед потрібно розділяти поняття “фінансова безпека” та “безпека підприємств”, “безпека підприємницької діяльності”, “економічна безпека” та ряд інших, що тісно пов’язані і є складовими у сфері забезпечення стабільного існування підприємств. Фінансова безпека підприємства є однією з головних умов стабільної, успішної і довготривалої роботи підприємства поряд з іншими і вона забезпечується специфічними методами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В юридичній науці, а саме в галузі фінансового права, питання фінансової безпеки розглядалися досить часто [1–3]. Разом з

тим у більшості наукових праць та в навчальних посібниках [4] не завжди аналізувалися загрози фінансовій безпеці, а також причини їх виникнення, і не робилися спроби їх класифікації. В більшості випадків такі загрози визначалися для економічної безпеки [5], а оскільки вважається що фінансова безпека є однією з головних складових економічної безпеки, то загрози економічній безпеці тотожні загрозам фінансовій безпеці [6–8]. Проблеми фінансової безпеки розглядалися як представниками юридичної, так і економічної наук [9].

Мета статті – проаналізувати питання економічної та юридичної науки, що стосуються загроз економічній та фінансовій безпеці.

Виклад основного матеріалу. Загалом загрози фінансовій безпеці з точки зору права поділяють на суб’єктивні та об’єктивні [10]. До об’єктивних загроз належать ті, що не пов’язані з діяльністю суб’єктів права. Вони виникають незалежно від людей – несподівано і непрогнозовано [11]. Об’єктивні загрози – це фактори, що впливають на суспільство, на діяльність людей, але вони не можуть бути прогнозовані і передбачені.

Об'єктивними загрозами вважають землетруси, повені, засухи, низькі та високі температури, а також інші природні явища, такі як сильний вітер, нашествия саранчі, епідемії та епізоотії, запобігання яким вимагає великих витрат матеріальних ресурсів для збереження робочого циклу підприємств, життя і здоров'я людей. Вони можуть бути певною мірою прогнозовані, але не завжди можна передбачити наслідки та перебіг того чи іншого природного явища.

До суб'єктивних загроз фінансовій безпеці належать всі загрози, що залежать від дій та волі суб'єктів, які впливають на фінансову безпеку. При цьому можна виділяти як безпосередні суб'єктивні загрози, так і опосередковані. Наприклад, низький рівень кваліфікації персоналу, що забезпечує фінансові правовідносини на підприємстві, може бути водночас як безпосередньою загрозою для фінансової безпеки, тобто можуть виникати проблеми у фінансовій сфері одразу, але також цей фактор може впливати на подальший стан фінансової безпеки.

Суб'єктивних факторів існує багато і вони можуть також класифікуватися за різними підставами. Можна виокремити загрози, що виникають внаслідок діяльності уряду, законодавчих та фінансових установ, які можуть викликати такі види загроз:

- загальноекономічну кризу та нестабільну ситуацію як в країні, так і в окремих регіонах;
- виникнення нестабільності у сфері фінансової, податкової, кредитної, валютної і страхової політики;
- зростання рівня інфляції;

- нестабільність нормативної бази, яка визначає фінансові правовідносини;

- брак коштів для підтримки підприємств, низький рівень інвестицій;
- зміна процентних ставок за кредитами, пониження рівня кредитування.

В окремих випадках такі загрози для фінансової безпеки називають зовнішніми, адже вони викликані зовнішніми чинниками.

З іншого боку, іноді до зовнішніх загроз відносять розкрадання, яке вчинено сторонніми особами, викрадення технологічної та іншої інформації, недобросовісна конкуренція, незаконні дії кримінальних структур, незаконні дії правоохоронних органів, які не сприяють розвитку підприємництва та багато інших.

Ми можемо об'єднати зовнішні загрози у певні блоки, що формуються державними структурами та кредиторами, кримінальними елементами, конкурентами, ін.

Існують також і різні визначення внутрішніх загроз для фінансової безпеки. Їх також можна поділити на кілька рівнів.

До першого рівня пропонуємо віднести організаційні ризики, такі як некваліфіковане управління підприємствами в цілому, низька дисципліна праці, розголошення інформації, яка становить комерційну таємницю і впливає на стан фінансової безпеки.

До другого рівня можна віднести недоліки у плануванні та стратегії діяльності підприємств. Це помилки у стратегічному плануванні, некваліфікована маркетингова політика, прорахунки в ціновій політиці, не-

ефективна робота внутрішнього аудиту та інших перевірок, непродумані угоди, які впливають на фінансову безпеку.

До третього рівня пропонується віднести технічні причини виникнення загроз для фінансової безпеки. До таких загроз можна віднести: слабе технічне забезпечення підприємств, відсутність як планів, так і практичних кроків щодо модернізації, застарілі технологічні процеси, перевищення витрат газу, електричної та інших видів енергомістких матеріалів.

Одним зі шляхів класифікації загроз для фінансової безпеки є також шлях визначення тяжкості наслідків у разі, коли вони виникають на практиці. Пропонується ділити ці загрози на високий, значний, середній та малозначний.

Загрози можуть розрізнятися і за об'єктами посягань. Це можуть бути загрози для ресурсів підприємств, призводять до фінансових втрат, загрози для працюючих на підприємстві, тобто загрози для персоналу, загрози щодо нерухомості підприємств установ та організацій, а саме пошкодження підприємств, підпали, отруєння води та інших субстанцій, пошкодження систем охорони зв'язку, крадіжки та виведення з ладу технологічного устаткування.

Об'єктами посягань можуть бути також фінансові документи, що можуть бути викрадені, знищені, підмінені та ін. Як частину загроз для фінансової безпеки можемо розглядати також загрози щодо валюти, грошових коштів, місць їх зберігання та ін.

Окремим видом загроз можна виділити загрози щодо інформації, яка

тісно пов'язана з фінансовою безпекою. Ці загрози можуть бути спрямовані на викрадення конфіденційної інформації, яка стосується руху фінансів, внесення вірусів та інших програм, що можуть шкодити фінансовій звітності, проникнення до бази інформаційного забезпечення підприємств та використання її з метою крадіжок.

Деякі дослідники виокремлюють також види загроз, що виникають на різних етапах виробничої діяльності підприємств установ та організацій [11].

Виділяють загрози, які виникають на початку підприємницької діяльності, під час функціонування підприємств установ та організацій, виробничому етапі, етапі перевезення продукції, етапі реалізації та збуту продукції та етапі фінансових розрахунків. Можна погодитися з такою класифікацією, адже методи протидії та створення загроз для фінансової безпеки в різних періодах підприємницькій діяльності.

Наприклад, на етапі реєстрації підприємств такі загрози можуть бути викликані корупційними діями чиновників, які вимагатимуть хабарі за реєстрацію підприємств чи надання дозволів. На другому етапі це можуть бути технологічні та інші проблеми, пов'язані з виробництвом, крадіжка складових продукції та інші дії, які можуть загрожувати фінансовій безпеці підприємств. На етапі перевезення продукції загрозами для фінансової безпеки можуть бути шахрайство перевізників, крадіжки та псування товарів і матеріалів. Загрозами для фінансової безпеки на етапі реалізації продукції можуть бути та-

кож крадіжки, шахрайство, заниження цін та ін.

Загрози можуть поділятися на ті, які можуть здійснитися з великою вірогідністю, та такі які існують, але не можуть бути здійсненими.

Існує також класифікація загроз для фінансової безпеки за об'єктами посягань. Окремі з них є безпосередніми загрозами для фінансової безпеки, а інші загрожують фінансовій безпеці опосередковано. Наприклад, загрози для персоналу, можуть не впливати безпосередньо на стан фінансової безпеки, проте відсутність фахівців, яких викрали, їх хвороба чи інші проблеми можуть впливати на стан фінансової безпеки. Крім того загрози для персоналу можуть виражатися у промисловому шпіонажі, отримання конфіденційної інформації шляхом підкупу, погроз та інших методів впливу.

Технологічні загрози та загрози для будівель споруд, місць зберігання товарів, також можуть класифікуватися як загрози для фінансової безпеки, адже на їх відновлення та ремонт можуть витратитися певні суми, які не передбачені фінансовими планами підприємств.

Особливими загрозами для фінансової безпеки в сучасному світі є загрози інформаційній безпеці, адже через інформаційні мережі можуть викрадатися грошові кошти та інформація, яка може суттєво впливати на стан фінансової безпеки.

Загрози можуть також класифікуватися за суб'єктами, які їх створюють. Це можуть бути власні співробітники, які можуть продавати певну інформацію, недобросовісні конкуренти, кримінальні структури, чино-

вники, які можуть впливати на стан розподілу замовлень та ін.

Існує класифікація загроз за спрямованістю. Виокремлюють загрози які в разі їх здійснення можуть нанести прямі збитки підприємствам, а також ті, які нанесуть невеликі збитки опосередковано через певний час.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Перерахувати всі види загроз для фінансової безпеки практично неможливо, адже вони можуть бути такими, що не визначаються на початковому етапі і стають відомими у процесі діяльності підприємств.

Разом з тим, у питаннях протидії всім загрозам вирішальну роль мають відігравати служби безпеки підприємств установ та організацій. Головним напрямом діяльності таких формувань насамперед має стати завдання створення класифікації загроз, які можуть впливати на фінансову безпеку та розроблення форм і методів протидії таким загрозам. З метою забезпечення фінансової безпеки є необхідність розробити стратегію забезпечення фінансової безпеки. Побудова такої стратегії має включати такі принципи: єдності (суспільної, економічної, політичної та ін.), своєчасності та адекватності реагування, виділення шляхів виникнення загроз та ефективності протидії.

Існують приклади розроблення стратегії забезпечення фінансової безпеки, яка включає в себе загальну мету, конкретні завдання, розраховані на короткий та довгий термін. У стратегії мають бути передбачені всі перелічені загрози. При цьому їх потрібно поділити на реальні, мож-

ливі та ті, що можуть виникати в рідкісних випадках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. *Радзівіл К. С.* Забезпечення фінансової безпеки України (адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / К. С. Радзівіл. — К. — 212 с.
2. *Дмитренко Е. С.* Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права (як складова механізму правового забезпечення фінансової безпеки України) : дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Е. С. Дмитренко. — К., 2012. — 398 с.
3. *Гукова А. В., Аникіна І. Д.* Роль фінансової безпеки підприємства в системі його економічної безпеки // *Образование и общество*. — 2006. — № 3. — С. 98–102.
4. *Барановський О. І.* Фінансова безпека: монографія. Ін-т економічного прогнозування. — К.: Фенікс, 1999. — 338 с.
5. *Мунтіян В. І.* Економічна безпека України: монографія. — К.: КВІЦ, 1999. — 461 с.
6. *Кузенко Т. Б., Прохорова В. В., Сабліна Н. В.* Управление финансовой безопасностью на предприятии // *Бизнес Информ*. — № 12 (1). — 2007.–2008. — С. 27–29.
7. *Кириченко О. А.* Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи // *Финансовые рынки и ценные бумаги*. — 2009. — № 16. — С. 22–28.
8. *Горячева К. С.* Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / К. С. Горячева. — К., 2006. — 203 с.
9. *Панехин Р. С.* Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия: автореф. дис. ... канд. екон. наук. — Волгоград, 2007. — 21 с.
10. *Ковальчук А. Т.* Фінансове право України в ринкових умовах: проблеми формування, розвитку, застосування: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. Т. Ковальчук. — К., 2009. — 431 с.
11. *Объективные причины* http://opredelim.com/%D0%9E%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%8B
12. *Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. екон. і юрид. спеціальностей / за заг. ред. С. М. Фролова.* — Суми: ДВНЗ УАБС НБУ, 2015. — 332 с.

REFERENCES

---

1. *Radzivil K. S.* (2012). *Zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy (administrativno-pravovyi aspekt)* [Ensuring financial security of Ukraine (administrative-legal aspect)]. Candidate's thesis. Kyiv: Akad. pratsi i sots. vidnosyn Feder. profspilok Ukrainy [in Ukrainian].
2. *Dmytrenko E. S.* (2012). *Yurydychna vidpovidalnist subiektiv finansovoho prava (yak skladova mekhanizmu pravovoho zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy)* [Legal responsibility of subjects of financial law (as a component of the mechanism of legal provision of financial security of Ukraine)]. Doctor's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. *Gukova A. V., Anikina I. D.* (2006). *Rol finansovoy bezopasnosti predpriyatiya v sisteme ego ekonomicheskoy bezopasnosti* [The role of financial security of the enterprise in the system of its economic security]. *Obrazovanie i ob-*

- shchestvo – Education and society, 3, 98–102 [in Russian].
4. *Baranovskiy O. I.* (1999). Finansova bezpeka [Financial security]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
  5. *Muntiiian V. I.* (1999). Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic security of Ukraine]. Kyiv: KVITs [in Ukrainian].
  6. *Kuzenko T. B., Prokhorova V. V., Sablina N. V.* (2008). Upravlenie finansovoy bezopasnostyu na predpriyatii [Management of financial security in an enterprise]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12 (1), 27–29 [in Russian].
  7. *Kyrychenko O. A.* (2009). Vdoskonalennia upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidprijemstv v umovakh finansovoi kryzy [Improving the management of financial security of enterprises in the conditions of the financial crisis]. *Finansovye rynki i tsennyye bumahi – Financial Markets and Securities*, 16, 22–28 [in Ukrainian].
  8. *Horiacheva K. S.* (2006). Mekhanizm upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidprijemstva [Mechanism of financial security management of the enterprise]. Candidate's thesis. Kyiv: Natsionalna akademiia upravlinnia [in Ukrainian].
  9. *Papekhin R. S.* (2007). Faktory finansovoy ustoychivosti i bezopasnosti predpriyatiya [Factors of financial stability and security of the enterprise]. Proceedings of candidate's thesis. Volgograd [in Russian].
  10. *Kovalchuk A. T.* (2009). Finansove pravo Ukrainy v rynkovykh umovakh: problemy formuvannia, rozvytku, zastosuvannia [Financial Law of Ukraine in Market Conditions: Problems of Formation, Development, Application]. Doctor's thesis. Kyiv: Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy [in Ukrainian].
  11. *Obektivnye prichiny* [Objective reasons]. (n.d.). *opredelim.com*. Retrieved from http://opredelim.com/%D0%9E%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%8B [in Russian].
  12. *Frolov S. M.* (Eds.). (2015). Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu ekonomichnykh subiektiv navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv ekonomichnykh i yurydychnykh spetsialnosti [Management of financial security of economic subjects is a manual for students of higher educational institutions of economic and legal specialties]. Sumy: DVNZ UABS NBU [in Ukrainian].

УДК 346.9

Мироненко Іванна Володимирівна,

аспірант, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (067) 316 89 04, e-mail: ivannamyronenko.94@gmail.com, yanuska585@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3994-2324

Myronenko Ivanna Vladimirovna,

post-graduate student, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (067) 316 89 04, e-mail: ivannamyronenko.94@gmail.com, yanuska585@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3994-2324

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-35-43

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Анотація. Капітальне будівництво — це процес створення нових, реконструкція, розширення й технічне переоснащення діючих виробничих та інфраструктурних об'єктів підприємств або інших первинних суб'єктів господарювання.

До сфери капітального будівництва належать:

- 1) спорудження будівель та об'єктів виробничого та невиробничого (соціального) призначення;
- 2) монтаж виробничого й невиробничого устаткування та інших засобів праці й соціальної діяльності;
- 3) проектно-пошукові та інші підготовчі роботи, пов'язані зі спорудженням нових і реконструкцією функціонуючих об'єктів виробничого й соціального призначення;
- 4) капітальний і відновлюваний ремонт будівель і споруд виробничого та соціального призначення.

Планування капітального будівництва об'єктів виробничого й соціального призначення має певні особливості. Основу планування капітального будівництва виробничих об'єктів становлять розрахунки введення в дію виробничих потужностей, основних фондів і кошторисної вартості будівництва (реконструкції, розширення) відповідних об'єктів. Головна мета й кінцевий результат капітального будівництва — введення в дію нових виробничих потужностей.

Обґрунтовано та визначено правове регулювання господарської відповідальності суб'єктів господарювання, визначені форми такої відповідальності, схарактеризовані види відповідальності та їх наслідки у разі порушення суб'єктами господарювання норм, що стосуються капітального будівництва.

Зазначено, що підприємства, які створюють технічні умови щодо інженерного забезпечення об'єкта будівництва, несуть відповідальність у вигляді штрафу за подання недостовірної інформації у складі раніше наданих технічних умов щодо інженерного забезпечення об'єкта будівництва, відмову у наданні технічних умов щодо інженерного забезпечення об'єкта будівництва або порушення строку їх надання; неукладення договору про забезпечення об'єкта будівництва на підставі наданих технічних умов або невідключення об'єкта будівництва до інженерних мереж згідно з технічними умовами та укладеним договором про забезпечення об'єкта будівництва — у розмірі дев'яноста мінімальних заробітних плат.

Ключові слова: суб'єкти господарювання, відповідальність, капітальне будівництво.

RESPONSIBILITY OF BUSINESS ENTITIES IN THE FIELD OF CAPITAL CONSTRUCTION

Abstract. Capital construction is the process of creation of new, reconstruction, expansion and technical re-equipment of existing production and infrastructure facilities of enterprises or other primary economic entities.

The sphere of capital construction include:

- 1) construction of buildings and facilities for industrial and non-industrial (social) purposes;
- 2) installation of production and non-production equipment and other means of labor and social activities;
- 3) design and survey and other preparatory work related to the construction of new and reconstruction of functioning industrial and social facilities;
- 4) major repairs and rehabilitation of buildings and structures of industrial and social purpose.

Planning of capital construction of industrial and social facilities has certain features. The basis of planning of capital construction of production facilities is the calculations of commissioning of production facilities, fixed assets and the estimated cost of construction (reconstruction, expansion) of the relevant facilities. The main goal and the final result of capital construction is the commissioning of new production facilities.

The article substantiates and defines the legal regulation of economic responsibility of business entities, defines the forms of such responsibility, describes the types of such responsibility and their consequences in case of violation by business entities of norms relating to capital construction.

It is noted that the enterprises providing the technical conditions for the engineering provision of the construction object are liable in the form of a fine for submitting false information in the structure of the previously provided technical specifications for the engineering provision of the construction object, the refusal to provide technical specifications for the engineering support of the object of construction or violation of the term of their provision; failure to conclude an agreement on the provision of the construction object on the basis of the technical

specifications provided or the connection of the construction object to the engineering networks in accordance with the technical conditions and the contract concluded on the provision of the construction object – in the amount of ninety times the minimum wage.

Keywords: business entities, responsibility, capital construction.

Постановка проблеми. До правового регулювання відповідальності за порушення у капітальному будівництві належать такі нормативні акти, як Закон України “Про архітектурну діяльність” (ст. 32 якого визначає, що порушення законодавства про архітектурну діяльність тягне дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно із законами України) [3].

До суб’єктів господарських відносин у галузі капітального будівництва у разі вчинення ними певних правопорушень ст. 322 ГК України передбачає відповідальність у вигляді: відшкодування збитків і штрафних санкцій. В ній зазначено: “За невиконання або неналежне виконання зобов’язань за договором підяду на капітальне будівництво винна сторона сплачує штрафні санкції, а також відшкодовує другій стороні збитки (зроблені другою стороною витрати, втрату або пошкодження її майна, не одержані доходи) в сумі, не покритій штрафними санкціями, якщо інший порядок не встановлено законом. Недоліки, виявлені при прийнятті робіт (об’єкта), підрядник зобов’язаний усунути за свій рахунок у строки, погоджені з замовником” [2].

У разі порушення строків усунення недоліків підрядник несе відповідальність, передбачену договором.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми господарсько-правового регулювання відповідальності суб’єктів господарювання у сфері капітального будівництва досліджували Є. І. Голинкер, Н. С. Кузнєцова, В. С. Мілаш, О. А. Беляневич, О. М. Вінник, О. В. Шаповалова та ін.

Учасники господарських відносин у сфері капітального будівництва несуть господарську відповідальність за скоєні ними правопорушення шляхом застосування до них господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених законом.

Метою статті є визначення форм та міри відповідальності суб’єктів господарювання у сфері капітального будівництва.

Виклад основного матеріалу. Питання відповідальності за договором будівельного підяду ускладнюється тим, що правовідносини у сфері будівництва окрім норм ЦК України регулюються також нормами Господарського кодексу України.

Важливе значення має позовна давність для вимог, що впливають з неналежної якості робіт за договором підяду на капітальне будівництво, яка визначається з дня прийняття роботи замовником і становить:

- один рік — щодо недоліків некапітальних конструкцій, а в разі якщо

недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи;

- два роки;

- три роки — щодо недоліків капітальних конструкцій, а в разі якщо недоліки не могли бути виявлені за звичайного способу прийняття роботи, десять років;

- тридцять років — щодо відшкодування збитків, завданих замовникові протиправними діями підрядника, які призвели до руйнувань чи аварій.

У сфері капітального будівництва, включаючи й договірні відносини, застосовуються такі види господарсько-правової відповідальності:

- відшкодування збитків — універсальна форма господарсько-правової відповідальності, що застосовується в будь-яких відносинах: вертикальних та горизонтальних, договірних та позадоговірних, проте цей вид відповідальності в договірних відносинах з капітального будівництва застосовується специфічно: відповідно до ч. 1 ст. 322 Господарського кодексу України збитки, заподіяні Підрядником порушенням договору підряду на капітальне будівництво, підлягають відшкодуванню лише у вигляді прямих збитків, що виразилися у зроблених другою стороною витратах, у втраті або пошкодженні її майна (не отриманий з вини правопорушника прибуток залишається непокритим, що не відповідає інтересам Замовника і засадам ринкової економіки) [2];

- стягнення неустойки (штрафних санкцій); використовується залікова неустойка, яка сплачується за передбачені законом (ч. 2 ст. 231 ГК)

та/або договором порушення сторонами договірних зобов'язань;

- конфіскація — застосовується у випадках, передбачених законодавством:

- 1) якщо договір підряду на капітальне будівництво визнаний недійсним як такий, що укладений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства (ч. 1 ст. 208 Господарського кодексу України);

- 2) у разі якщо прибуток (дохід) був отриманий учасником відносин з капітального будівництва внаслідок порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності (ч. 1 ст. 240 Господарського кодексу України);

- господарсько-адміністративні штрафи застосовуються відповідно до ст. 25 Закону України “Про основи містобудування” від 16.11.1992 р. і ст. 2 Закону України “Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності” від 14.10.1994 р. [3].

Суб'єкти містобудування, які здійснюють проектування об'єктів, експертизу проектів будівництва, несуть відповідальність у вигляді штрафу за передачу замовнику проектної документації для виконання будівельних робіт на об'єкті будівництва, розробленої з порушенням вимог законодавства, містобудівної документації, вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, будівельних норм, державних стандартів і правил, у тому числі за нестворення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення, незабезпечення приладами об-

ліку води і теплової енергії, а також за зниження категорії складності об'єкта будівництва:

- проектна організація — у розмірі дев'яноста мінімальних заробітних плат;

- експертна організація — у розмірі вісімнадцяти мінімальних заробітних плат.

Суб'єкти містобудування, які є замовниками будівництва об'єктів (у разі провадження містобудівної діяльності), або ті, що виконують функції замовника і підрядника одночасно, несуть відповідальність у вигляді штрафу за такі правопорушення [6, с. 11]:

1) виконання підготовчих робіт без повідомлення про початок їх виконання, а також наведення недостовірних даних у такому повідомленні — у розмірі п'яти мінімальних заробітних плат;

2) виконання будівельних робіт без повідомлення про початок їх виконання або будівництво індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, прибудов до них, громадських будинків I та II категорій складності, закінчене у період з 5 серпня 1992 р. до 12 березня 2011 р. без дозволу на виконання будівельних робіт; а також наведення недостовірних даних у такому повідомленні — у розмірі десяти мінімальних заробітних плат;

3) виконання підготовчих робіт без реєстрації декларації про початок виконання таких робіт, якщо зазначені роботи не виконувалися на підставі зареєстрованої декларації про початок виконання будівельних

робіт чи дозволу на виконання будівельних робіт, а також наведення недостовірних даних у декларації про початок виконання підготовчих робіт — у розмірі двадцяти мінімальних заробітних плат;

4) виконання будівельних робіт без реєстрації декларації про початок виконання таких робіт, а також наведення недостовірних даних у зазначеній декларації;

5) виконання будівельних робіт без отримання дозволу на їх виконання;

6) експлуатація або використання об'єктів будівництва, не прийнятих в експлуатацію, а також наведення недостовірних даних у декларації про готовність об'єкта до експлуатації чи акті готовності об'єкта до експлуатації;

7) незабезпечення замовником здійснення технічного нагляду у випадках, коли такий нагляд є обов'язковим згідно із законодавством, — у розмірі тридцяти шести мінімальних заробітних плат;

8) незабезпечення замовником здійснення авторського нагляду у випадках, коли такий нагляд є обов'язковим згідно із законодавством, — у розмірі сорока п'яти мінімальних заробітних плат;

9) неподання чи несвоєчасне подання замовником інформації про передачу права на будівництво об'єкта іншому замовнику, зміну генерального підрядника чи підрядника, осіб, відповідальних за проведення авторського і технічного нагляду, відповідальних виконавців робіт, а також інформації про початок виконання підготовчих чи будівельних робіт та про введення в експлуатацію

закінченого будівництвом об'єкта у випадках, коли подання такої інформації є обов'язковим згідно із законодавством, — у розмірі п'яти мінімальних заробітних плат.

Суб'єкти містобудування, які виконують будівельні роботи, несуть відповідальність у вигляді штрафу за такі правопорушення [6, с. 14]:

1) виконання підготовчих робіт без повідомлення про початок їх виконання, а також наведення недостовірних даних у такому повідомленні — у розмірі трьох мінімальних заробітних плат;

2) виконання будівельних робіт без повідомлення про початок їх виконання, а також наведення недостовірних даних у зазначеному повідомленні — у розмірі п'яти мінімальних заробітних плат;

3) виконання підготовчих робіт без реєстрації декларації про початок виконання таких робіт, якщо зазначені роботи не виконувалися на підставі зареєстрованої декларації про початок виконання будівельних робіт чи дозволу на виконання будівельних робіт без реєстрації декларації про початок виконання таких робіт — у розмірі дев'яноста мінімальних заробітних плат;

4) виконання будівельних робіт без реєстрації декларації про початок виконання таких робіт: на об'єктах I категорії складності — у розмірі вісімнадцяти мінімальних заробітних плат;

5) виконання будівельних робіт без отримання дозволу на їх виконання;

6) ведення виконавчої документації з порушенням будівельних норм, державних стандартів і правил — у

розмірі вісімнадцяти мінімальних заробітних плат;

7) застосування будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, що не відповідають державним нормам, стандартам, технічним умовам, проектним рішенням, а також тих, що підлягають обов'язковій сертифікації, але не пройшли її, — у розмірі дев'яноста мінімальних заробітних плат;

8) виконання будівельних робіт з порушенням вимог будівельних норм, державних стандартів і правил або затверджених проектних рішень — у розмірі сорока п'яти мінімальних заробітних плат.

Суб'єкти містобудування, які здійснюють господарську діяльність, пов'язану зі створенням об'єктів архітектури, що підлягає ліцензуванню, чи доручають виконання окремих видів робіт відповідальним виконавцям, які згідно із законодавством повинні мати кваліфікаційний сертифікат, несуть відповідальність у вигляді штрафу за такі правопорушення:

1) здійснення господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, без отримання в установленому порядку ліцензії — у розмірі дев'яноста мінімальних заробітних плат;

2) залучення до виконання окремих видів робіт відповідальних виконавців, які не мають відповідного кваліфікаційного сертифіката, у випадках, коли такий сертифікат є обов'язковим згідно із законодавством, — у розмірі десяти мінімальних заробітних плат.

Суб'єкти містобудування, які виготовляють будівельні матеріали, вироби та конструкції, несуть відпо-

відальність у вигляді штрафу за такі правопорушення:

1) виробництво або виготовлення будівельних матеріалів, виробів, конструкцій, які підлягають обов'язковій сертифікації, або показники безпеки яких наводяться в нормативних документах і підлягають підтвердженню відповідності шляхом сертифікації або декларування, але не пройшли їх, — у розмірі шістдесяті трьох мінімальних заробітних плат;

2) виробництво або виготовлення будівельних матеріалів, виробів, конструкцій, які не відповідають вимогам державних норм, стандартів.

Суб'єкти містобудування, що залучаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю, до проведення перевірок, несуть відповідальність у вигляді штрафу за надання недостовірних чи необґрунтованих висновків за результатами таких перевірок у розмірі десяти мінімальних заробітних плат [7, с. 180].

Дії, передбачені вище, вчинені суб'єктами містобудування, яких протягом року було піддано стягненню за такі самі порушення, — тягнуть за собою накладення штрафу, визначеного для відповідного порушення, у подвійному розмірі.

Притягнення суб'єктів містобудування до відповідальності не звільняє їх від відшкодування заподіяної внаслідок правопорушення шкоди.

Штраф може бути накладено на суб'єктів містобудування протягом шести місяців з дня виявлення правопорушення, але не пізніше як через три роки з дня його вчинення.

У разі вчинення суб'єктами містобудування двох або більше правопорушень штрафи накладають за кожне вчинене правопорушення окремо.

Накладати штраф від імені центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю, мають право його керівник та уповноважені ним посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю [7, с. 181].

Господарсько-організаційні санкції, що застосовуються інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю, які відповідно до своїх повноважень діють на підставі Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2011 р. а саме:

- винесення обов'язкових для виконання приписів щодо усунення порушень державних стандартів, норм і правил, а так само технічних умов або затверджених проектних рішень;
- зупинення будівельних робіт, які не відповідають вимогам державних стандартів, норм і правил, затвердженим проектним рішенням, або місцевим правилам забудови населених пунктів, здійснюються без дозволу на їх виконання, а так само виробництво і застосування у будівництві будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, виготовлених з порушенням державних стандартів;
- внесення подання відповідним органам про анулювання або зупинення дії ліцензій на право здійс-

нення окремих видів господарської діяльності у будівництві суб'єктами господарювання, які допускають грубі порушення державних стандартів, норм і правил, а так само технічних умов, затверджених проектних рішень або місцевих правил забудови населених пунктів [4, с. 367].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Більшість учасників господарських правовідносин зацікавлені у правомірній поведінці — як власній, так і своїх контрагентів (партнерів). Адже застосування будь-якої юридичної, в тому числі господарсько-правової, відповідальності тягне для правопорушника негативні наслідки. Проте, правопорушення у сфері господарювання є поширеним явищем. Наявність типових правопорушень у певних сферах господарського життя свідчить про негаразди в правовому регулюванні та/або правозастосовної діяльності уповноважених органів держави і відповідно — спонукає до оптимізації державного втручання в економіку країни. Одним з найбільш ефективних, за сучасного стану: економіки, правосвідомості учасників господарського життя, державного регулювання економічних процесів, ролі громадських організацій в економічному житті, засобів дотримання господарського правопорядку є відповідальність за господарські правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Конституція* України, прийнята Верховною Радою України 26 червня 1996 р. (зі змінами та доповнення-

ми станом на 02.06.2016 р. № 1401-VIII).

2. *Господарський кодекс* України від 16 січня 2003 року № 436-IV (зі змінами та доповненнями станом від 19.07.2017 р. № 2019-VIII)
3. *Закон* України “Про архітектурну діяльність” // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 31. — Ст. 246.
4. *Науково-практичний коментар* Господарського кодексу України / за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини; кол. авт. О. А. Беляневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина [та ін.]. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2015. — 441 с.
5. *Подцерковний О. П.* Особливість та деякі проблеми відшкодування шкоди у сфері господарювання // Вісн. господарського судочинства. — 2008. — № 4. — С. 59–67.
6. *Щербина В.* Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. — 2013. — № 3. — С. 10–15.
7. *Щербина В. С.* Адміністративно-господарські санкції в системі заходів господарсько-правової відповідальності / В. С. Щербина // Вісн. господарського судочинства. — 2012. — № 2. — С. 180–185.

REFERENCES

1. *Konstytutsiia* Ukraine [Constitution of Ukraine]. (1996, June 28). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 30 [in Ukrainian].
2. *Hospodarskyi kodeks* Ukraine [Commercial code of Ukraine]. (2003, January 16). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Bulletin of the Verkhovna

- Rada of Ukraine, 18, 19–20, 21–22 [in Ukrainian].
3. *Zakon Ukrainy* “Pro arkhitekturnu diialnist” : pryiniaty 20 travnia 1999 [Law of Ukraine “On architectural activity” from May 20 1999]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 31 [in Ukrainian].
  4. *Belianevych O. A., Vinnyk O. M., Shcherbyna V. S.*, et al. (2015). Naukovo-praktychnyi komentar Hospodarskoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary of Commercial code of Ukraine]. H. L. Znamenskyi, V. S. Shcherbyna (Eds.). (2nd ed.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
  5. *Podtserkovnyi O. P.* (2008). Osoblyvist ta deiaki problemy vidshkoduvannia shkody u sferi hospodariuvannia [Feature and some of the problems of reparations in the field of management]. *Visnyk hospodarskoho sudochnystva* – Bulletin of economic justice, 4, 59–67 [in Ukrainian].
  6. *Shcherbyna V.* (2013). Hospodarsko-pravova vidpovidalnist: haluzevyi pidkhid, osoblyvosti zastosuvannia ta napriamky podalshykh naukovykh doslidzhen [Economic and legal responsibility: the branch approach, the features of the application and directions for further research]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka* – Bulletin of Kyiv national University named after Taras Shevchenko 3, 10–15 [in Ukrainian].
  7. *Shcherbyna V. S.* (2012). Administratyvno-hospodarski sanktsii v systemi zakhodiv hospodarsko-pravovoi vidpovidalnosti [Administrative and economic sanctions in the system of measures of economic and legal responsibility]. *Visnyk hospodarskoho sudochnystva* – Bulletin of economic justice, 2, 180–185 [in Ukrainian].

УДК: 35.029:3

Мусієнко Андрій Володимирович,

аспірант, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: 063 951 78 55, e-mail: Musienko_2018@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0239-1626

Musienko Andrey Vladimirovich,

postgraduate student, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel: 063 951 78 55, e-mail: Musienko_2018@ukr.net

ORCID: 0000-0003-0239-1626

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-44-49

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ТРАНСПЛАНТАЦІЄЮ

Анотація. Проаналізовано, що злочини у діяльності, пов'язаній з трансплантацією органів або тканин людини визначаються певними негативними чинниками, зокрема: наявність “тіньових” схем роботи медичних установ, відсутність всеукраїнського банку органів і тканин, відсутність загальнодоступності медичної допомоги, недостатня кількість клінік з пересадки органів, недостатній рівень розвитку вітчизняних клінік з трансплантації органів, недоліки у діяльності медичних установ, неправильне уявлення в суспільстві про донорство, недостатній розвиток у суспільстві принципів гуманізму, а також практики добровільних пожертвувань, відсутність системи заохочення фізичних осіб за добровільне пожертвування органів, “трансплантаційний туризм” (продаж органів і тканин при виїзді за кордон), наявність “чорного ринку” людських органів і тканин, корупція медичних працівників, скрутне матеріальне становище осіб, які пропонують власні органи на продаж, чутки про викрадання людей з метою продажу їхніх органів, крадіжці органів хірургами під час планових операцій, відсутність належної роз'яснювальної роботи медичних установ про правильне донорство (пожертвування органів), недостатній контроль над діяльністю медичних закладів громадськими організаціями, наявність можливостей для роботи з продажем їхніх органів, невпевненість людей в ярмарку медичної допомоги, наявність релігійно заборонених, неадекватних жорстких санкцій, кримінальних законів про здійснення незаконних трансплантацій органів тощо.

Обґрунтовано, що перелік проблем не буде вирішеним лише з прийняттям нового законодавства у діяльності, пов'язаній з трансплантацією в Україні. Насамперед, слід розробити на державному рівні комплексний організаційно-правовий механізм охорони та захисту прав і законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, що виникають у процесі підготовки та безпосереднього проведення операцій з донорами.

Ключові слова: державне регулювання, діяльність пов'язана з трансплантацією, пожертвування органів, принципи гуманізму, донорство.

ACTUAL PROBLEMS OF PUBLIC REGULATION OF ACTIVITIES RELATED TO TRANSPLANTATION

Abstract. The article analyzes that crimes in the activity connected with the transplantation of organs or tissues of a person are determined by certain negative factors, in particular: the presence of “shadow” schemes of work of medical institutions, the absence of an all-Ukrainian bank of organs and tissues, the lack of universal access to medical care, insufficient number of clinics organ transplants, insufficient level of development of domestic clinics for transplantation of organs, shortcomings in the activities of medical institutions, misunderstandings in society about donation, insufficient the development of the principles of humanity in society, as well as the practice of voluntary donations, the lack of a system for encouraging individuals to volunteer donations, transplant tourism (the sale of organs and tissues when traveling abroad), the presence of the “black market” of human organs and tissues, the corruption of health workers, difficult financial situation of persons offering their own bodies for sale, rumors of kidnapping people for the purpose of selling their organs, theft of surgeons during scheduled operations, lack of proper The clarification of the work of medical institutions about the proper donation (donation of organs), insufficient control over the activities of medical institutions by public organizations, the availability of opportunities for the sale of their organs, the uncertainty of people at the fair, medical assistance, the presence of religiously forbidden, inadequate harsh sanctions, criminal laws on the implementation illegal organ transplants, etc.

It is substantiated that the list of problems mentioned above will not be solved only by the adoption of new legislation in the field of transplantation activities in Ukraine. First of all, a comprehensive organizational and legal mechanism for the protection and protection of the rights and legitimate interests of the subjects of social relations that arise in the process of preparation and direct conduct of operations with donors should be developed at the state level.

Keywords: state regulation, activity connected with transplantation, donation of organs, principles of humanism, donation.

Постановка проблеми. У контексті сучасних ринкових трансформаційних процесів, посилення впливу факторів ризикованості та невизначеності, пов'язаних із змінами як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, ситуація, що склалася з трансплантацією в Україні, на

жаль доволі критична. Незважаючи на глибокі історичні традиції, наявний кадровий та науковий потенціал в останнє десятиріччя розвиток клінічної трансплантології загальмувався та фактично знаходиться в стагнації. Таким чином, відродження вітчизняної трансплантації можливо

лише завдяки поєднанню державної політики, активній діяльності громадських і благодійних організацій, наполегливій роботі практичних лікарів та представників міністерства охорони здоров'я.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Науковою розробкою цієї проблеми займалися як зарубіжні (І. Горелик, А. Декастелло, Д. Каррел, К. Ландшайтер, В. Сальніков, А. Штурлі та ін.), так і вітчизняні дослідники (М. Білинська, І. Драган, Л. Жаліло, Е. Комісаренко, С. Мокрецов, С. Пак, Я. Радиш, О. Радченко, Є. Романенко, І. Солоненко, Г. Терешкевич, І. Чаплай, В. Шульга та ін.), проблематика становлення та розвитку механізмів державного регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією, привертає особливу увагу науковців в останні десятиріччя. Але на сьогодні комплексних досліджень, присвячених комплексному розгляду актуальних проблем формування державного регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією, дуже мало.

Мета статті — розкрити актуальні проблеми питань щодо розвитку державного регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи досвід розвинених країн, можна вести мову про те, що трансплантація органів є стандартним лікуванням багатьох захворювань нирок, серця, печінки, легенів, кишківника тощо. Україна на 20–25 років відстає від розвитку трансплантації органів. Нині в Україні існують лише п'ять центрів трансплантації, в яких виконуються трансплантації нирок,

печінки та серця (остання трансплантація серця була проведена в 2011 р.). Основними причинами цього були недостатнє фінансування для розвитку системи трансплантації, відсутність єдиного реєстру донорів, співвідношення презумпції згоди та незгоди, перспективи розвитку координаційної служби трансплантації, проблема з підготовкою та перепідготовкою лікарів та ін. І найголовнішою причиною є законодавча. Закон, прийнятий у 1999 р., був недосконалий та потребував суттєвого вдосконалення та необхідності приведення законодавства у цій сфері до сучасних світових стандартів.

У тих країнах, де добре розвинена трансплантація, на 1 млн населення припадає 14–39 трупних донорів, а в Україні станом на 2016 р. ця цифра становила 0,2 осіб на 1 млн населення. Тому така незначна кількість трансплантацій на 44 млн — це взагалі не показник [1].

Наразі, діяльність, пов'язана із трансплантацією, є дуже перспективною галуззю медицини. Її рівень розвитку та функціонування у різних країнах — різний, але вимоги до неї скрізь однакові: висока якість підготовки фахівців, проведення наукового моніторингу та досліджень, дотримання принципів міжнародної кооперації, формування національних шкіл трансплантології.

Як і в будь-якій галузі промисловості та життєдіяльності людини, існують різного роду проблеми в цій сфері: медичні, етичні та правові, які прямо залежать від інтенсивності розвитку цього напрямку медицини (моральні проблеми забору органів від живої людини та

пересадки трансплантатів від трупа; етичні проблеми, пов'язані з незаконною торгівлею людськими органами та тканинами, забором у донора фрагмента непарного органа, аспекти ксенотрансплантації; науково-медичні критерії настання біологічної смерті, моральні питання трансплантації фетальних органів та тканин; соціально-економічні фактори: спроможність держави до оплати оперативних втручань такого роду; моральні принципи розподілу органів для трансплантації; вдосконалення правових аспектів трансплантації та ін.) [2].

Ще однією проблемою державного регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією в Україні, є проблема дефіциту донорських органів. Нестача донорського матеріалу, на нашу думку, є головною проблемою посмертного донорства. Потреба в донорських органах постійно збільшується. Такі показники спричинені різними факторами: віком донорів, кількістю автомобільних травм, рівнем розвитку трансплантації та медицини в цілому.

Взагалі, проблема дефіциту донорських органів у світі зводиться до мінімуму різними шляхами: існує пропаганда пожертвувань органів після смерті людини за допомогою заяви про згоду за життя, створені штучні органи, розроблені методи отримання донорських органів від тварин, культивуючи соматичні стовбурові клітини з подальшим виробництвом певних типів тканин, створюючи органи на основі досягнень біоелектроніки та нанотехнологій. Створення та використання штучних органів є першим напрямом діяльно-

сті, пов'язаної з трансплантацією, в якій почали вирішуватися проблеми дефіциту донорських органів та інші проблеми, пов'язані зі збором органів людини як живих, так і мертвих. Також у медичній практиці широко використовується апарат "штучна нирка", в кардіотрансплантології введені штучні серцеві клапани, у практиці ксенотрансплантації було вдосконалено штучне серце, штучні суглоби та кришталіки ока. Однак все це залежить від останніх досягнень інших наук (технічних, хімічних і біологічних і т. д.), що в свою чергу вимагає значних економічних витрат від держави в різних галузях наукових досліджень і та їх впровадження.

До головних причин дефіциту донорських органів від донора-трупа в Україні можна віднести [3]:

- брак правового регулювання;
  - незнання населення та неусвідомлення посмертного донорства людьми;
  - недостатня підготовка медичного персоналу;
  - невіра в концепцію смерті мозку;
  - через військові дії на сході України чисельність пацієнтів, які потребують трансплантації, зростає швидше, ніж кількість можливих донорських органів.
- Крім того, однією з основних проблем української влади за певними спостереженнями (аналіз правової бази, статистичних показників проведених операцій, рівня фінансування та обговорення проблем трансплантації і донорів в країні) є бездіяльність державної політики щодо діяльності, пов'язаною з трансплантацією.

Наступна проблема посмертного донорства — це зіткнення етики і права, оскільки частини людського тіла пов'язані з людиною, яка є суб'єктом права. Ключовими моральними і етичними проблемами посмертного донорства є такі:

- українським та міжнародним законодавством забороняється купівля-продаж донорських органів. Органи можуть бути пересажені іншим особам не громадянам даної країни на комерційній основі у більшості країн. Поняття “комерційна основа” означає платність операції (оплата діяльності лікарів, медикаментів). Саме значення “донор” не передбачає іншого значення крім дару, добровільного пожертвування заради порятунку життя іншої людини;

- згода родичів на вилучення органу у померлого;

- лист очікування (список людей, яким необхідна пересадка органів), за яким розподіляється черговість.

Розподіл донорських органів є актуальною проблемою в Україні саме через дефіцит донорських органів. Розподіл донорських органів відповідно до закону та принципів справедливості планується вирішувати шляхом включення до програми, яка формується на основі “листів очікування” [4]. “Листи очікування” — це списки пацієнтів, які потребують трансплантації органу із зазначенням особливостей його стану здоров'я. Проблема полягає в тому, що пацієнт, навіть в дуже серйозному стані і знаходиться на першому місці в даному списку, але може не дочекатися своєї черги. Насамперед це пов'язано з тим, що дуже важко вибрати відповідний орган з існуючого обсягу до-

норських органів через імунологічну несумісність і в основному з урахуванням рівня трупного донорства в Україні, а величина цієї проблеми з кожним днем стає катастрофічною.

Виходячи з цього, державне регулювання діяльності, пов'язаної з трансплантацією, має гарантувати рівні права пацієнтам шляхом забезпечення таких правил [5]:

- вибір реципієнта здійснюється тільки відповідно до медичних показань, які враховують тяжкість стану пацієнта, його імунологічні і генетичні характеристики;

- пріоритет донорських органів не повинен визначатися виявленням переваг окремих груп і спеціальним фінансуванням.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, відсутність донорських органів та можливості трансплантації в Україні змушує пацієнтів знаходитися на хронічному діалізі або постійному неефективному консервативному лікуванні, що зумовлює соціальну та трудову дезінтеграцію пацієнта і лягає навантаженням на державний бюджет (шляхом соціальних виплат за інвалідністю, втратою працездатності, лікування за кордоном).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Проблеми та перспективи розвитку системи трансплантації в Україні: що заважає рятувати тисячі українців за допомогою трансплантації?* Міністерство охорони здоров'я України: веб-сайт. 2017. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/problemi-ta-perspektivi-rozvitku-sistemi-transplantacii-v-ukraini-scho>

- zavazhae-rjativati-tisjachi-ukrainciv-za-dopomogoju-transplantacii (дата звернення: 15.10.2018)
2. Білецька Г. А., Ковальова Я. О. Трансплантологія в Україні: правові та медичні аспекти проблеми // Юрист України. — 2013. — № 3. — С. 103–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2013_3_18 (дата звернення)
  3. Брюховецька М. С. Морально-етичні та юридичні проблеми посмертного донорства в Україні. Право і Безпека. 2016. № 3. С. 47-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_3_10 (дата звернення: 18.10.2018)
  4. Romanenko E. Advertising communi-cology as an essential factor of democ-ratization of public administration / E. Romanenko I. Chaplay // Inter-national Journal of Legal Studies. — 2017. — № 1-2017. — С. 193–201.
  5. Закон про трансплантацію: зміни — на краще? Всеукр. мед. газета “Ваше здоров’я” : веб-сайт. 28/12/2012. URL: <https://www.vz.kiev.ua/zakon-pro-transplantaciyu-zmini-na-krashhe/> (дата звернення: 15.10.2018)

REFERENCES

1. *Problemy ta perspektyvy rozvytku systemy transplantatsii v Ukraini: shcho zavazhaie riatuvaty tysiachi ukraintsiv za dopomohoiu transplantatsii?* [Problems and Prospects for the Development of the Transplant System in Ukraine: What prevents the rescue of thousands of Ukraini-ans through transplantation?]. (2017). moz.gov.ua. Retrieved from <http://moz.gov.ua/article/news/problemi-ta-perspektivi-rozvitku-sistemi-transplantacii-v-ukraini-scho-zavazhae-rjativati-tisjachi-ukrainciv-za-dopomogoju-transplantacii> [in Ukrainian].
2. *Biletska H. A., Kovalova Ya. O.* (2013). *Transplantologhiia v Ukraini: pravovi ta medychni aspekty problemy* [Trans-plantology in Ukraine: legal and medi-cal aspects of the problem]. *Yuryst Ukrainy – Lawyer of Ukraine*, 3, 103–110. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/uy_2013_3_18 [in Ukrai-nian].
3. *Briukhovetska M. S.* (2016). *Moral-no-etychni ta yurydychni problemy posmertnoho donorstva v Ukraini* [Moral-ethical and legal problems of post-mortem donation in Ukraine]. *Pravo i Bezpeka – Law and Safety*, 3, 47–50. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_3_10 [in Ukrainian].
4. *Romanenko E., Chaplay I.* (2017). *Ad-vertising communicology as an essen-tial factor of democratization of public administration. International Journal of Legal Studies*, 1, 193–201 [in Eng-lish].
5. *Zakon pro transplantatsiiu: zminy – na krashche?* [Transplant Law: Change For The Better?]. (28.12.2012). www.vz.kiev.ua. Retrieved from <https://www.vz.kiev.ua/zakon-pro-transplan-taciyu-zmini-na-krashhe/> [in Ukrai-nian].

UDC: 351

Karel Nedbálek,

JUDr., Ing., PhD., MBA, general director, Slušovice, Slušovice 520, post code 763 15 Slušovice, Czech republic +420604 293 355, slusovice@motelgolf.cz

ORCID: 0000-0002-1010-2460

Недбалек Карел,

кандидат наук, MBA, генеральный директор, Слюшовице, Слюшовице 520, поштовый индекс 763 15 Слюшовице, Чехия +420604 293 355, slusovice@motelgolf.cz

ORCID: 0000-0002-1010-2460

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-50-66

INJURY – ASPECTS OF THE SCENARIO OF THE PROCEDURE IN THE CZECH REPUBLIC

Abstract. The aspects of the scenario are based on practical causes in the Czech Republic, but some were even established in the Slovak Republic, but they certainly have a practical application in other countries as well. In comparison with the loss of profit, direct damage and the time of the whole cases, the non-equity satisfaction expressed in money should be author's a qualified estimate of around 0,25 %, from damages for each year that the tortfeasor caused the harm.

The article is an introduction to study of the procedure for determining lost profits and hypothetical lost profit, a non-material injury, in the case of the tortfeasor caused the harm for longer period of time. The article deals this matter from the perspective of Czech and partly Slovak law. The practical methods of calculation will be shown in the next article, which will most probably follow right after this one for readers and all interested in this issue in Ukraine. This article is also the result and summary of the author's previous academic work on the subject.

In the search of interference points of the injury to the other terms like damage, hypothetical abstract lost profit or a non-material injury, we cannot help to make a certain analogy that brings us to the virtual world. Thomas Kuhn called this paradigm, in the context of analysing and explaining the changes in the various scientific disciplines, changes in the basic cognitive assumptions with which a scientist, researcher, observer or experimenter works. In the general concept, any damage which does not imply a direct loss of property for the injured party may be regarded as non-material damage in the legal point of view. This is typically a harm to the health, honour or the privacy of the person. When expressed in money this damage is quantified and determined. Non-material injury would require far greater analysis in view of the above-mentioned aspects.

Keywords: Lost profit, hypothetical lost profits, abstract lost profit, Non-material injury.

ЗБИТОК – АСПЕКТИ СЦЕНАРІЮ ПРОЦЕДУРИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Анотація. Аспекти сценарію базуються на практичних справах в Чеській Республіці, а деякі з них навіть мали місце в Словацькій Республіці, але вони, безумовно, мають практичне застосування і в інших країнах. Порівнюючи втрачену вигоду та прямий збиток і час розгляду всіх справ, компенсація, виражена у грошовій формі, має кваліфікуватися, за оцінкою автора, в розмірі близько 0,25 % від збитку за кожен рік, коли була заподіяна шкода.

Стаття є вступом до вивчення порядку визначення втраченої вигоди і гіпотетичної втраченої вигоди, нематеріальної шкоди, заподіяної у разі заподіяння шкоди заподіювачем шкоди протягом тривалішого періоду часу. Це питання розглядається з точки зору чеського і частково словацького права. (Практичні методи розрахунку будуть розкриті та описані в наступному виданні.)

У пошуках точок дотику шкоди відносно інших термінів, таких як збиток, гіпотетична абстрактна втрачена вигода чи нематеріальна шкода, ми не можемо провести певну аналогію, яка підводить нас до віртуального світу. Томас Кун назвав цю парадигму в контексті аналізу і пояснення змін в різних наукових дисциплінах змінами в основних когнітивних припущеннях, з якими працює вчений, дослідник, спостерігач чи експериментатор. Згідно з загальною концепцією, будь-який збиток, який не передбачає прямої втрати майна потерпілою стороною, може розглядатися як нематеріальний збиток з юридичної точки зору. Це, зазвичай, шкода здоров'ю, честі або приватному життю людини. У грошовому вираженні цей збиток оцінюється і визначається кількісно. Нематеріальний збиток потребує більш глибокого аналізу з урахуванням зазначених аспектів.

Ключові слова: втрачена вигода, гіпотетична втрачена вигода, абстрактна втрачена вигода, нематеріальний збиток.

Target setting. Paradigms are conceptual schemes under whose viewing angle we see, interpret or understand a certain part of the world, a particular domain of things. It is therefore not only that the paradigms transform the objectives and the results of the observations and experiments, but also serve as a schematic of the creation of our ideas about the structure of the domain, as models of scientific explanation of a phenomena or events in this domain,

respectively models of prediction Future phenomena or events [1, 41].

This modelling is used in determining the loss of profits or loss of a hypothetical and abstract profit. When we want to dismantle theoretical aspects, viewpoint, opinion or a claim of incurring liability for damage and thus damage, we have to examine it mainly from the perspective of:

- History
- Law

- Philosophy
- Political studies
- Sociology
- Psychology
- Economics

There may be other aspects [2, 24]. The damage also includes non-material damage. Non-material injury would require far greater analysis in view of the above-mentioned aspects. In comparison with lost profits, direct damages and the duration of the whole cases, satisfaction expressed in cash should be a certain percentage of the damage caused by the tortfeasor every year. It is a certain satisfaction and an increase in the prestige of the manager in the company that has managed to withstand the existential pressures, and on the basis of relentless diligence to achieve satisfaction. I think, however, that the social climate is not yet sufficiently prepared for such satisfaction. Even seem immoral to ask for it, even if the law admits it and allows it.

When it comes to a situation where the tortfeasor acts and the property is reduced, or the property is not enlarged which is the material part. An entrepreneur will spend some costs on the business opportunity, which, after a business opportunity will cease as a result of the infringement of the tortfeasor, can also demand these costs as a vain cost, but this must be included in the actual damage, as a reduction in assets. However, these costs spend by the entrepreneur indicate basic pillars for determining lost profits and hypothetical lost profits. Whether to demand lost profits or hypothetical loss of profit is an assessment of how many fragments into the puzzle segments of sub-calculations are missing. The new Civil Code

Act № 89/2012 Coll., the Civil Code (hereinafter just called NCC) replaced the former Civil and Commercial Code in Czech Republic and according to the provisions in § 2951 of the NCC: “Damage is compensated by the restoration to the original state. If this is not reasonably possible, or if so requested by the victim, damage is payable in money”. According to § 2952 NCC: “*The actual damage and what the victim lost (lost profit) is paid. If the actual damage consists in the creation of a debt, the victim has the right to be released from the debt or provided with compensation by the tortfeasor*” [3]. These provisions are not in contradiction with the former regulation in Czech Republic. To the lost profits, it is only laconically said that the amount paid to the injured is also covered, the value expressed in money.

Act № 90/2012 Coll., on trading companies and cooperatives (hereinafter just called ZOK), According to § 3, it stipulates that: “*Where this Act imposes an obligation to compensate damage, the party causing the damage shall also be liable to compensate any non-pecuniary injury*”. I am also trying to introduce a new concept of **non-material damage**; this concept is not yet generally known in academic circles in Czech Republic. The new defined term “non-pecuniary damage” concentrates my reflections on the relation between abstract concept “non-pecuniary injury” and the equivalent of this injury in money, or in concrete currency.

When compared to lost profits, direct damage and the duration of the whole case, the non-monetary **satisfaction** which specifies the compensation for the damage includes an apology, the

atonement for some harm or harm in the money, should be in a certain percentage ratio. The basis for determining this percentage ratio, should be the average of the previous quantified damages. In both the Czech Supreme Court and the Czech Constitutional Court's findings [5] it is noted that the injured claimant will achieve a satisfaction by imposing an obligation on the tortfeasor to compensate him for any material injury or to provide him with moral satisfaction, or if the breach of law reaches such a degree, satisfaction is, in other words, expressed in terms of money, a certain percentage ratio, of damages for each year of the effect of the action of the tortfeasor. Satisfaction is a certain increase in the prestige of the manager in the company that has managed to withstand existential pressures and achieve satisfaction on the basis of relentless diligence. The non-material damage appears to us as a substrate of something intangible, as if from a virtual world, but to start determining this harm, we must somehow determine the harm and, with the help of the size of this harm, to determine possibilities of the given subject to compensation for non-material injury. Even from these initial suggested assumptions, it appears that the non-material damage is quite difficult to establish, because in every case it could be different, and there are other circumstances in its creation. There are very little academic theses on this topic and there are no detailed guides showing the way in which the court should proceed in the calculation of the monetary equivalent of this damage. In Czech Republic there is only a methodology for determining compensation for the injury or dam-

age to the health, meaning way to determine compensation for the physical pain and compensation for social impairment social application. There also methodology of the Supreme Court how the courts are to provide, satisfaction in delays proceedings. Authors former academic papers in the complex show the process, that should be followed in order to maintain the greatest degree of objectivity.

Compensation for non-material injury: A solution should be chosen to allow such compensation for the injury to be adequate and effective satisfaction. If such a solution is not possible, compensation should be provided in the money. Or as stated in § 2951 NCC: *“Non-pecuniary harm is compensated by appropriate satisfaction. Satisfaction must be provided in money unless real and sufficiently effective satisfaction for the harm incurred can provide for satisfaction otherwise”*.

The right to the territory of Mesopotamia was a long time exclusively customary law. On the basis of this customary law early written documents of an economic and administrative nature were created. Perhaps the earliest written documents were devoted to the responsibility of some social classes from times of the Third Dynasty of Ur (years 2118 – 1955 BC). In particular it was Ur-Nammu, the founder of this dynasty, of which time the oldest judicial code, which lays down standards of family and inheritance law, has been preserved. The legislature was particularly interested in the questions of the ground rent, the protection of the fruit trees, the responsibility of the shepherds for the cattle entrusted, and also set penalties for concealing escaped slaves

[6, 61]. Exemplary damages originate already in the ancient legal systems and documents. Best known is The Code of Hammurabi, a well-preserved Babylonian code of law of ancient Mesopotamia. E.g. In Ex. Law 8 Chamurapi Code states: *"If any one steal cattle or sheep, or an ass, or a pig or a goat, if it belong to a god or to the court, the thief shall pay thirtyfold therefor; if they belonged to a freed man of the king he shall pay tenfold; if the thief has nothing with which to pay he shall be put to death"*. In the Bible 2. Book of Moses called Exodus Chapter 21: Verse 37: *"If a man steals an ox or a sheep, and kills it or sells it, he shall repay five oxen for an ox, and four sheep for a sheep" ... "He shall surely pay. If he has nothing, then he shall be sold for his theft"* [7, 91].

Likewise, very similar solution to deal with this has one of the oldest resources available to humanity, The Manusmti, an ancient hindu legal text. These ancient texts did not distinguish between criminal and civil legal penalties, i.e. multiple compensation paid to the victim represented both the punishment and compensation for the damage suffered and thus the expression of non-material injury. In the event of inability to pay, an alternative penalty was enforced, e.g. execution [8, 3].

In roman law liability for damage was caused by violation of the law. It can therefore be said that it was the result of an illegal act (in Latin "obligationes ex delicto"). In these times, this act was defined as an act discordant to the objective law. The basic conditions for the emergence of liability can therefore be regarded as an infringement, an occurrence of damage and a causation (causal relationship between this

act and the occurrence of the damage). The Roman law also made distinction between 2 types of damage: positive damage, which expressed the extent of the loss of assets of the injured entity, and lost profits, which represented the potential expansion of the assets that would be incurred, for the event of damage. These definitions coincide even with the current concept of damage.

In par. 189. of **Institutiones From Gaius, by Law 12 boards** punished the obvious theft by the capital punishment. For a free man was whipped and after that was given to slavery to whoever he robbed. The slave was also whipped and executed. Later, however, the steepness of the punishment was rejected, and both against the person of the slave and against the person of a free man, he introduced Praetor edict the Action for **Four times** [9, 189]. When the offender was unable to pay, the plaintiff uttered this formula: *"Because you are obliged to pay me 10 thousand sestertii from judgement, therefore since you have not paid, for 10 thousand sestertii of judgment I put a hand on you and yet he seized some part of the debtor's body and so a free man became a slave"* [9, 205].

From the historical sources available to us it seems clear that the satisfaction was a part of the loss of profit and presentation of non-material damage that reflect the position of the lender.

A corrective and educational element is present in the punishment, which is expressed in the fact, that monetary valuation of remedy was as a multiple of the monetary valuation of damage.

Analysis of basic research and publication. Thomas Hobbes expressed himself to unlawful deeds, violence on private individuals, where it is a felony, for example, to accept money for the misjudgement or issue of false testimony. This is a heavier crime than else to cheat on the same or a greater amount [10, 213]. The economic factor was always a certain indicator and a measure of justice or injustice, these were measures with a cash equivalent and showed a liability relationship to them.

In this context, interesting are also the views of the leading economists of P. A. Samuelson and W. D. Nordhaus who formulate the following thesis: *“Pension inequality may be politically or ethically unacceptable. A nation does not have to accept the outcome of competitive markets as predestined and immutable; people can explore the distribution of pensions and decide that it is unfair”* [11, 45]. These views show how people can represent economic fairness, so policymakers must be responsible for avoiding large inequalities. It follows from the foregoing that the quantification of non-material injury is necessary and thus the determination of non-material damage.

The object of this article is a synthesis of the extensive, more than 20 publications and studies to the subject of non-material injury, lost profits and hypothetical abstract profit if the tortfeasor causes harm to a victim and this victim then is entitled to remedy.

The statement of basic materials. **The term “power”** means the ability or freedom to control man, environment and conditions. The power of man lies in his current means and instruments to achieve something in the future, that

is to gain greater power. Success evokes power because it creates a reputation of wisdom or happiness, which leads people to either fear or rely on it [10, 62].

The term “responsibility” means the consequences of the use of power, whether by us or someone else. With both concepts, for them to be fully used, control is connected, which sometimes has a very dominant relationship to power, or in the concentration of power is a necessary and essential part, because power is the ability to control events. Having power in a certain area means being able to control, regulate, thus control this area. In the American literature, we can also meet the concept of the power of control. Power is a prerequisite, the result of social control as stated in the dinner [12, 196]. **No one should have more power than the responsibility.** And no one should never have more responsibility than power. Anyone who governs others must be clearly aware that they are responsible for their actions. Power should only be exercised by those who are able to bear responsibility. The responsibility therefore means:

- To undo the damage caused by your own deeds
- Or put your head on block for your mistakes
- Or in general, to bear the consequences of **Aristotle** created the first moral code – The Ethics – “As a practical part of philosophy”. This code should give an answer to the question “How should I lead my life?” After the Aristotle, he focused on the ethics of countless thinkers, from stoics through Thomas Aquinas to Kant. Anyone who uses power without the knowledge of accountability, is acting badly. The

principle of power and responsibility is a definition of ethics. The court, which is subject to everyone responsible, should have a place within each person in her conscience. The religions of the world have dealt with the question of conscience and have written important ethical rules of conduct, such as the “Ten Commandments of God”. It is a matter for each individual to heed these basic rules. Many of them have a long tradition in different religions. It holds a millennium of experience [13, 124].

The new nature of our actions, resulting from the unfathomable concentration of power on a global scale for some individuals and corporations, calls for a new ethic of far-reaching responsibilities that would be possible to commensurate with the reach of that power. It also shows a new kind of humility, not of pettiness, but because of the excessive size of our power. This humility stems from a certain blindness to anticipate, evaluate and assess own power [14, 48]. Responsibility is most evident and is at the time when compensation for injury is created. On some examples we can show that the total damage is considerable, and the tortfeasor is not able to undo it.

According to provision § 2969 NCC: *“The amount of damage to a thing is determined on the basis of its usual price at the time the damage was incurred, taking into account everything which the victim must efficiently incur to restore or replace the function of the thing”*.

Damage is defined in such a way that it is a property damage, that is to say, a damage occurring in the injured party’s assets. *“The duty to provide compensation to another for harm shall always involve the duty to provide*

compensation for harm to assets and liabilities”, according to provision § 2894 NCC. So, the property damage can only exist if it can be objectively expressed by money. If there is no such defined property damage as defined above, no liability for damage in civil law will arise. A certain disproportion occurs when we want to express satisfaction for non-material harm. Until recently, the courts did not want to acknowledge the existence of non-material harm, but recently a positive trend has been evident. Satisfaction, even in money, is starting to apply more and the courts are beginning to see it. In Czech Republic and Slovak Republic in contrast to English/American law, there was no known concept of “Nominal damages” when, in certain cases, in recognition that a legal wrong has occurred the plaintiff, a certain symbolic sum (i.e. \$1 or \$2), even if no actual financial loss occurred to him. The adjustment of the scope and method of damages is preceded by a special modification of liability for damage and is constantly evolving.

In the material damage [2, 31]:

- *Direct damage* (reduction of assets),
- *Lost profit* (absence of increase of the assets in the real loss of provable lost profits),
- *Hypothetical lost profit* (absence of increase of the assets in the inability to substantiate and prove specific lost profits),
- *Abstract lost profit* (absence of increase of the assets in the inability to substantiate a specific loss of profit or hypothetical loss of profit),
- *Non-material injury* (infringements of personality rights, delays in

proceedings, etc.) non-material injury should be remedied by satisfaction.

The law allows the injured party to seek satisfaction in general, as well as non-material harm. In determining the lost profit, the question is whether to protect the tortfeasor or the injured, or whether to limit the contractual freedom of the parties by strict provisions of the law, or to arrange the harmful consequences completely freely. The problem of loss of profit in this direction is less controversial than the problem preconceived the contractual limitation of compensation [15, 4].

The economic, ethical, and legally-political necessity to make restitution of the injured not only for real damage, but also for lost profit, hypothetical lost profit and non-material damage can scarcely be doubted that it is not in line with justice and law. However, considerable ambiguities can undoubtedly arise in the so-called abstract lost profit, lost opportunities, unrealised business plans. We can define the harm as a loss that is suffered by someone on an asset protected by law, a loss that the right is deemed worthy of rectification. There is certainly a damage to thieves, which a third person destroys the laboriously stolen thing, thereby preventing him from using it, but in such a case it is not a matter of law, the law does not recognise this type of harm. Harm is both detrimental to the person and to the property.

The damage is viewed as a damage to property that can be expressed in money. In contrast to the damage, **non-material injury is not objectively financially quantifiable**, it cannot be measured or weighed. Disruption of a personal rights (health, dignity, emo-

tional relationship to thing, etc.) does not always lead to a reduction in property [16].

Another problem that follows is subjective statute of limitations. The limitation period starts and right becomes time-barred once the entitled person became aware of the circumstances decisive for the start of the limitation period or when he should and could have learnt thereof, this include knowledge of the damage and the person liable to provide the compensation of damage. This implies that the injured party became aware that he or she had suffered material injury of a certain type and extent, which it is possible to express so objectively in the money that the right can be applied to the court. The injured party becomes aware of the damage as soon as it ascertains the factual circumstances from which the damage may be inferred and the extent to which it can be deduced, in order to determine approximately the amount of damage in money, as stated in verdict of the Supreme court of Czech Republic [17].

On the basis of this court decision, it would be difficult to determine the start of the subjective beginning and thus the end of the statute of limitation, since non-material damage is difficult to determinable money. This means that, even in the case of non-material damage, correlation with the material damage expressed in money and the mechanism of determination of non-material injury must be established.

In Czech criminal procedure: *“when determining an amount of damage, the value for which the object of the attack is usually being sold in the time and place of the criminal act shall be considered. If the amount of damage cannot be deter-*

mined in this way, reasonably expended costs for obtaining the same or similar thing or restitution into the previous state shall be considered. Accordingly, shall be proceeded in determination of an amount of damage on another asset value” according to the provision § 137 of the Czech Criminal Code [18].

Statute of limitation for the right to the satisfaction of non-material (or personal) injury is according to the law objective three-year. However, this may not be applied in all circumstances, in case of hardness of the defendant may not have the right to invoke that the right has become time-barred. The Constitutional Court has repeatedly reached this conclusion in its findings [19]. To the conclusion that the courts are obliged to examine particularly carefully and with sensitivity whether the application of the objection of limitation to the defendant is not contrary to good morals. That is the case, according to the Constitutional Court, in particular, if the affected person has not caused a futile passage of the limitation period, application of the statute of limitation would entail a disproportionately severe penalty and the outcome of the dispute could thus not be considered fair. According to the Constitutional Court, are courts particularly in cases where the affected person has suffered very serious and permanent damage to health, obliged to assess a contradiction between good morals and the objection of limitation less restrictively than they do in the context of other factual circumstances [20]. An objective limitation period, this means a section of time when the right to damages, or other damages, is barred is no later than ten years from the date of the

damage or injury arose. If the damage or injury was caused intentionally, the right to reimbursement shall be extinguished no later than fifteen years from the date on which the damage or injury arose (**§ 636 NCC**).

The limits of the amount of damage, the benefit, the cost of eliminating environmental damage and the value of the case and other property values are [18]:

1. *Damage not insignificant* shall be understood as damage amounting to at least 5 000 CZK,

2. *damage not small* shall be understood as damage amounting to at least 25 000 CZK,

3. *larger damage* shall be understood as damage amounting to at least 50 000 CZK,

4. *substantial damage* shall be understood as damage amounting to at least 500 000 CZK

5. *extensive damage* shall be understood as amounting to at least 5 000 000 CZK.

Lost profit is usually characterised as the difference between what the injured party actually achieved and what it would achieve if it were not harmed, in other words, in which an increase in property was prevented by this harm. In Czech law, therefore, it is not disputed that the loss of profits is perceived as a detriment, consisting in the fact that the injured party did not occur because of the harmful event to the proliferation of property values, which would otherwise be reasonable expectation. Thus, the loss of profits can be based in the Czech law also on frustrated opportunities. The specific profit is simplified if the entrepreneur has lost a specific business opportunity, e.g. by that his other business partner withdrew from

the contract for the entrepreneur's delay caused by the tortfeasor. Lost profit can be deduced from the terms and conditions of the cancelled contract. The actual loss of profit lies according to the case law [21], [22], in the absence of an increase in the property of the injured party which has only been conclusively and only result of the harmful event. These are cases where it is possible to separate precisely the impact of the harmful event from other circumstances affecting the potential increase in profits. The specific amount of loss of profit that would have been undoubtedly achieved by the injured party in a particular case, given all the circumstances.

Hypothetical loss of profit was within the meaning of provision § 381 of already cancelled Act № 513/1991 Coll., the Commercial Code [23], used in cases where specific enumerations are difficult or impossible, e.g. for profit from future, still unsealed trades. According to the legal norm the hypothetical profit is usually achieved in fair trade, under conditions similar to the conditions of the breached contract in the business of the injured person. To prove this kind of lost hypothetical profit is extremely difficult. The very nature of the legal conditions predetermines the application of this method in routine, standard and repeated trades with standardized profit rate. In my point of view, the law only provides a support method of enumerations of the lost profit and not the choice between actual lost profit and hypothetical or abstract lost profit. A hypothetical loss of profit can be quantified only if a specific (actual) loss of profit cannot be quantified. Even in the light of the legal

conditions, it will prove practically simpler to prove the real loss of profit than profit hypothetical. The requirements for a clear demonstration of the causality and credibility of a hypothetical lost profit must be examined in particular by an objective expert opinion or indisputable expert estimate or study. A hypothetical loss of profit can only be applied to entrepreneurs because there is a reference framework, usually acquired profit in each given business, while maintaining fair business relations and under conditions similar to those of a breached contract. It is therefore a sort of "average" profitability of a particular type (category) of the business in which the injured entrepreneur worked or only intended to operate, and this real intention of action was prevented by the harmful event.

In theory, the abstract loss of profit can therefore be determined, but the terms of the law described above make it practically very difficult, as they are essentially preventing a credible calculation of abstract lost profits that the injured party must substantiate. The problem will be, in particular, evidence of the causality of the behaviour of the tortfeasor and the loss of profits of the injured party, quantified as an abstract lost profit, therefore it is better to establish a hypothetical loss of profit based on a specific assumption. The admissibility of a claim for a hypothetical lost profit should arise specifically when there is not possible to prove no actual lost profit. This set of criteria is fully applied if the entrepreneur is injured when entering the business and therefore has not yet achieved any (proven) profit. The mere loss of an entrepreneurial opportunity itself

is neither a real damage nor a loss of profit. However, if the injured party's is prepared for a certain entrepreneurial possibility, it may demand lost profit, which is demonstrably only and solely a result of illegal act of the tortfeasor caused the harm. In this case, the so-called "lost business opportunity" and lost profit blend. In the case of a particular loss of profit, it is for the successful application of its compensation, in addition to proving all other assumptions of the emergence of liability for damage, i.e. illegal act, causation between illegal act and loss of profit, the absence of the circumstances of the excluded responsibility and predictability on the part of the tortfeasor, it must be quantified. Only if this is not possible, a substitute method of quantification can be used as the so-called hypothetical lost profit. In principle, Czech law does include so-called damages from "loss of business opportunity" if this loss form has actual damages or lost profits. The main problem, however, is the burden of proof of the injured party, which must prove the laid down very demanding legal conditions in the case of the so-called hypothetical lost profits [15, 2].

As a general rule, it should be assumed that the claim for compensation for lost profits and hypothetical lost profits do not always depend on the finding of the average earnings of the injured or acquired profit before the damage [24]. The method of ascertaining the amount of loss of profit depends, in each case, on the factual claims of the injured party to whom the claim for compensation is based, namely the allegations of specific circumstances, from which it derives that,

in the affected period, it would achieve in his business profit he lost. Relevant to the demarcation of a claim may, for example, be claims on specific contractual relations, which had been negotiated for the decisive period, may be included in this area also amounts related to salvage assets, whereas previously these funds were not spent, etc. Clearly, this includes investments that have already been paid into new assets in the construction phase of this property. This property does not yield any profit yet. In this case, the assessment of the amount of income compensation that the entrepreneur would have achieved by his entrepreneurial activity, for the activities of wrongdoer's liability for the damage suffered. Such a claim is essentially a similar claim, which is created by a person who is unable to perform his or her job as a result of the damage to health. According to the general arrangement of liability for damage in the Civil Code, the loss of earnings is paid, if there is damage to health. In order to determine the amount of compensation for hypothetical lost profit in the context of a claim for damages, it is therefore decisive to determine what was the action of the injured party before the damage occurred, mainly in cases where the profit damaged, did not reach the planned level before damage, or was zero or negative.

The calculation of the hypothetical profit is determined in a specific way. It is fundamentally based on the situation that was before the damage, i.e. Damage had begun in the matter before the injured party. The factors influencing the decision are the purchase of investment assets, company, plant, operating unit and plans, how to deal with these

assets in the future, in order to achieve the appropriate returns.

Theoretically, it is possible to identify and calculate **abstract loss of profit**, but the legal conditions described above make it practically very difficult, as they essentially prevent a credible calculation of abstract lost profits that the injured party must substantiate. The problem, though, is not evidence of a causality between the act of the tortfeasor and the injury suffered by the injured party, but the determination and quantification of abstract profit. A deeper analysis of this loss of profit concludes that we have two types of abstract gain. First, the so-called grey, it describes, as if profit was not even made, there are just contours of some kind of injury, sometimes it evokes the grey economy, which is also difficult to detect and measurable. This section sometimes includes this subsequence. Therefore, we call it the full name **Grey abstract lost profits**. The second type describes it as if it were shadow. Something that barely exists in reality. This real form is only sometimes seen in connection with the determination of the value of human life and the appreciation of goodwill. In determining the injury, neither of these elements may be present on the grounds that there is no loss of human life or the lack of added value of goodwill. We'll call this profit **Shadow abstract lost profit**. In principle, Czech law, as was already mentioned, does include so-called damages from "loss of business opportunity" if this loss form has actual damages or lost profits. The main problem, however, is the burden of proof of the injured party, which must prove the laid down very demanding legal conditions in the case

of the so-called hypothetical lost profits [15, 3].

Abstract loss of profit appears to be **abstract concept** based on a general theoretical point of view and may be more distant from hypothetical lost profits, which is more based on a specific assumption that is closer to practical use. In the authors original works I tended to the theoretical abstract lost profit, which is a comprehensive basis for the determination of also non-material harm [25, 3].

Compensation for material injury in practice will evolve to the **institute of lost real chances**, or opportunity, in relation to the expected or hypothetical profit that would have occurred. For example, in French "*Perte de chance*" (chance lost) as in case *Farange S. A. against France* [26], or in English "*Lost of opportunity*" as in case *Young against the United Kingdom* [27]. In the field of Czech law, compensation for the so-called "lost opportunity" or loss of a real chance to apply through compensation for damages in the form of lost profits, through the general institute of compensation [28, 294].

The condition of responsibility is the determination of the causality and the relationship between the injury or harm and the cause is derived from it. The acting entity must be responsible for its action, is considered responsible for its consequences and, where appropriate, to vouch for this consequences or lack thereof. This primarily has legal and not inherently moral significance. Damage caused must be corrected [14, 142].

Liability for damage is the legal institute in which the law reacts to the conduct of the entities resulting in the

establishment of property or non-material damage. The purpose of this institute is to remedy and eliminate the consequences arising from and caused by the damage [29, 55].

The conditions of liability are deemed to be:

a) Illegal act,

1. Unlawful decision,
2. Incorrect official procedure,
3. Violation of good manners (§ 2909 NCC),
4. Violation or circumvention of generally binding regulations or laws (§ 2910 NCC),
5. Violation of internal standards, if there were binding for the tortfeasor,
6. Breach of obligations from safety regulations, statutes of corporations and orders,
7. Breach of contractual obligations (§ 2913 NCC).

b) Injury or damage

1. Damage to things (assets), the so-called material damage

- Damage (reduction of assets)
- Lost profits, hypothetical lost profits (absence of increase of the assets)

2. damage to health (life)

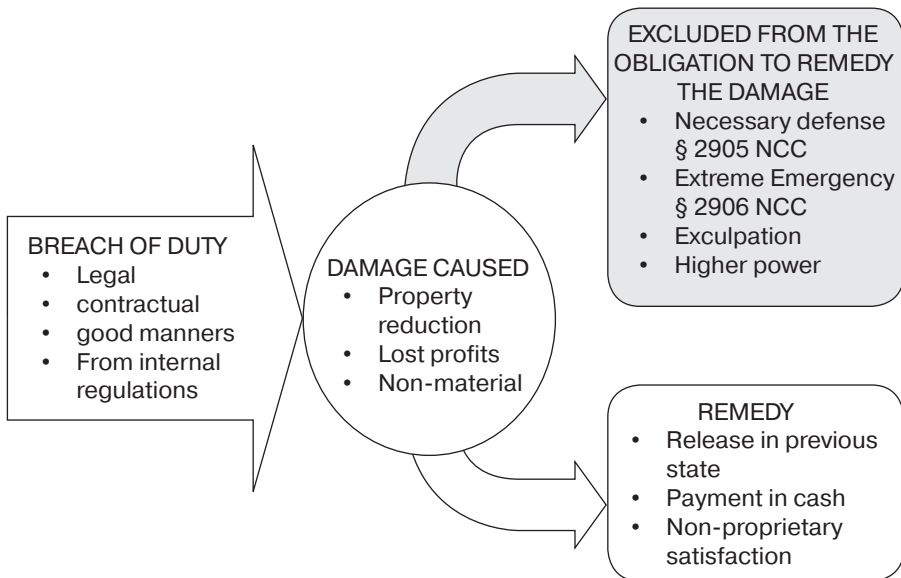
3. Non-proprietary satisfaction (Violation of personality rights)

c) Causality (causal link) between ad a) and ad b)

d) Culpability (if not stated otherwise), either in the form of intent or negligence

e) The acting entity must be responsible for its action

The fulfilment of these assumptions entails the emergence of a liability relationship as a special type of legal relationship. The first three assumptions are of an objective nature, a fourth (although not obligatory) of subjective nature. In civil law, responsibility for damage based on the principle of fault is played an important role (**subjective liability**). When adjusting general liability for damage Czech Republic and

Flow chart of compensation

Slovak Republic is still relevant pursuant to § 420, act. № 40/1964 Coll., former Czech Civil Code. [20]. Due to the fact that tortfeasor caused the harm over the course of tens of years, in the calculation we still have to have this law. № 40/1964 Coll., the Civil Code, even if it was annulled, we must have still taken it to accounting. Basic provisions of the Compensation for pecuniary and non-pecuniary harm are dealt with in § 2894 and the following § NCC.

The burden of prove is based not on the principle of proven, but on the principle of the presumed culpability, where the tortfeasor is allowed the possibility of a vindication. So, there is so called vindication system. This means that the injured party proves the illegality of the act of the tortfeasor, the damage suffered and the causal relationship between them. By contrast, to succeed a defendant must prove that he has no intention or negligence. He or she must vindicate him or herself. However, it should be added that is presumed is only in form of negligent conduct, and this negligent ignorant. The damage must always be proved by the injured party. The presumed fault, however, does not mean that liability for damage ceases to be a liability for fault. This concept of presumed culpability only improves the position of the injured party in court proceedings, in order to ensure its increased protection of possibly injured party.

In some cases, civil law combines the emergence of liability for damage with the conditions of an objective nature, namely only with a certain law qualified event, i.e. without requiring culpability whatsoever and without regard

to the fault or even without the illegal act of the responsible person. We are therefore talking about the increased or strict responsibility. This is mainly because the public interest is particularly protected in order to effectively ensure the protection of the injured. This interest has its roots already in history. First, in the case of damage caused by means of transport and other technical equipment, the damage caused by defects or dangerous properties of products, today caused by the animal, the thing, or the collapse of the structure. I have to mention, too, recently discussed damage caused by information or by the information or advice pursuant to § 2950 NCC: "*A person who offers professional performance as a member of a vocation or profession, or otherwise acts as an expert, shall provide compensation for damage caused by his provision of incomplete or incorrect information or harmful advice provided for consideration in a matter related to his expertise or skill. Otherwise, only damage intentionally caused by providing information or advice is subject to compensation*".

In these and other similar cases, the responsible person shall be obliged to compensate for the damage suffered even if it has not been caused by the infringement of responsible person. Thus, the damage arose as a result of a legally qualified event which induced its origin in the activity of that person. The body shall also be liable for damage caused by accident. If it is a coincidence of avoidable, which was possible in a given degree of knowledge and while maintaining the necessary care to anticipate and face it. If it is an unavoidable coincidence, it is necessary to distinguish:

• *Internal coincidence* (origin directly in the activity of the entity);

• *External coincidence* (does not originate in the activity of the entity).

It is not possible to liberate from the inner, from the outer irresistible of chance (so-called force majeure) when the liberation is permissible. And there is no obligation to compensate for the damage. The responsible subject is obliged to compensate for the damage regardless of its fault in cases provided specifically pursuant § 2895 NCC. It is a matter of alternating responsibility for damage based on **objective principle** and liability for the result, liability for coincidence, liability for harmful risk, liability for danger, liability without fault. These are mostly activities that are allowed for their usefulness, even if they are dangerous in their own way.

However, there are also cases of strict absolute objective liability, where the law gives the possibility to liberate itself only for some special reason. No general reasons are sufficient.

In general, the subjective principle of liability for damage in parallel with the objective principle of liability for damage forms the basis of the legal regulation of liability for damage in the framework of the Czech and Slovak Civil Code.

Conclusion. In seeking the relationship between justice and responsibility, we must claim that today's society seeks to measure and non-material harm as an honour, health, life, by financial expression. For this satisfaction, except for apologies, also requires monetary amounts from non-material damage, the injured person perceives it as a fair settlement of the damage arising from

liability. As a fair one understands, too, that the pest is to be adequately punished by the economic burden. But we must assess the damage from all the required criteria:

1. The size of the damage and whether the assets have been reduced.

2. Lost profit size and hypothetical and abstract lost profits how much did the property not increase.

3. Non-material injury.

In the first case however, we need to decrease this value by the amount that the sufferer may not have had to pay, although in the future this can happen, but I think that this includes loss of value real estate, which value because of the tortfeasor, because there was a demonstrable reduction in assets. There must be a direct link with the action of the pest and the occurrence of the damage. The damage includes the reduction of the assets or the direct payments that were involved.

In the second case it is very difficult to prove an increase in profit that we do not know how it could evolve. When we gain profit by calculating different methods, and some prominently deviate from other values we do not include them (these abnormal results) for the calculation of the average value and thus give the values greater credibility.

In the third case to me the amount of non-material damage seems small if it is taken in consideration goodwill of the company, as well the fact that the company could not participate public commissions. In comparison with the loss of hypothetical profit, damage and time of tortfeasor, the non-equity satisfaction expressed in money be close to the average of previous damage, as the basis of calculation in this section.

This way, the duration of action of the tortfeasor caused the harm is taken into consideration, for example, 0,25 % for each calendar year of the offence from the above-mentioned amount.

This article is the result and summary of previous academic work of the author on the subject. Purpose of the article is to raise another discussion with the article.

REFERENCES

1. *Tondl L.* Věda, technika a společnost: soudobé tendence a transformace vzájemných vazeb. Praha : Filosofía, 1994. 182 s.
2. *Nedbálek Karel.* Újma, škoda v ČR a SR, Praktický nástin výpočtu. [monografie] Slušovice: Miroslav Tomšů – Nakladatelství Monument, 2018.
3. *Law of the Czech Republic № 90/2012 Coll.*, about trading companies and cooperatives (Law on commercial corporations).
4. *Law of the Czech Republic № 89/2012 Coll.*, Civil code.
5. *Finding of the Constitutional Court of the Czech Republic Sp. Zn. I. TC 1310/09*, of 5 May 2001 8th 2009.
6. *Schelle K., Židlická M.* et al., Právní dějiny. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 816 s.
7. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: 2. kniha Mojžíšova Exodus [21: 37].* 2009. Česká biblická společnost, s. 1237.
8. *Kavěna M.* Exmplární náhrada škody v angloamerických a kontinentálních právních řádech. Praha : Parlamentní institut, Studie Č. 5. 268, Parlament České republiky, 2007. 18 s.
9. *“Gaius“, Kincl, J.* Učebnice práva o čtyřech knihách (Institutiones). Brno: Doplněk, 1993, s. 274.
10. *Hobbes T.* Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického. Oikoymenh, 2009, s. 513.
11. *Nordhaus W. D., Samuelson P. A.* Ekonomie. Praha: Svoboda, 1991, s. 737.
12. *Večeřa M., Urbanová M.* Sociologie práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 336.
13. *Smidak E. F.* Žalují životní prostředí a Smidakovy principy: Moc a odpovědnost akce a reakce. Brno: CENTA; Luzern: Nadace Avenir, 1996, s. 139.
14. *Jonas H.* Princip odpovědnosti: Pokus o etiku pro technologickou civilizaci. [Das Prinzip Verantwortung: Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation]. Praha: Oikoymenh, 1997, (c1979), 320 s.
15. *Bejček J.* Poznámka ke vztahu ušlého zisku a tzv. zmařené příležitosti. In Obchodní právo. Praha: Prospektrum, 2005, č. 4.
16. *Bezouška P.* Co je to škoda a co je to újma, PRK Partners [online]. [cit. 2014-11-18]. Available on the internet: <<http://www.prkpartners.cz/rekodifikace/legislativni-novinky/395-co-je-to-skoda-a-co-je-to-ujma/>>
17. *Judgment of the Supreme Court of the Czech Republic Sp. Zn. 25 Cdo 224/2010*, of 30 May 1999. March 2011.
18. *Law of the Czech Republic № 40/2009 Coll.*, Criminal Code.
19. *Constitutional Court finding Czech Republic sp. zn. I. TC 643/04* of 6 July 2003 9th 2005.
20. *Judgment of the Supreme Court of the Czech Republic Sp. Zn. 30th Cdo 3170/2009*, of 27 May 2001. January 2011.
21. *Finding of the Constitutional Court of the Czech Republic, Sp. Zn. III. TC 124/03*, of 11 May 2001 12.2003.
22. *Finding of the Constitutional Court of the Czech Republic, Sp. Zn. II. TC 321/98*, of 5 May 2001 5.1999.
23. *Law of the Czech Republic № 513/1991 Coll.*, Commercial Code, repealed.
24. *Judgment of the Supreme Court Czech Republic 25Cdo1920/99* of 28 March 2002 November 2001.

25. *Nedbálek K.* Abstraktní ušlý zisk při škodě v daňovém řízení. In *Obchodní právo*. č. 1/2010, Praha: 2010.
26. *Judgment* of the European Court of Human Rights in the case of complaint no 77575/01, *Farange S. A. Against France*, § 49, of 13 December 2001 7.2006.
27. *Judgment* of the European Court of Human Rights In case of complaint no 60682/00, *Young Against the United Kingdom*, § 48, of 16 July 2002. 1.2007.
28. *Nedbálek K.* Výpočet abstraktního ušlého zisku z rentability při škodě v daňovém řízení. In *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. č 3/2011, str. 294. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2011.
29. *Brejcha A.* Odpovědnost v soukromém a veřejném právu. Praha : Codex Bohemia, 2000.
30. *Law* of the Czech Republic № 40/1964 Coll., Civil Code, out of effect.

УДК 342.572

Нестерович Володимир Федорович,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 93400, Северодонецьк, Луганська область, вул. Донецька, 1, тел.: (06452) 9 09 88, e-mail: mail@lduvs.edu.ua

ORCID: 0000-0003-2614-0426

Nesterovych Volodymyr Fedorovych,

Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of State-Legal Disciplines, Luhansk State University of Internal Affairs named after E. O. Didorenka, 93400, Severodonetsk, Luhansk Oblast, Str. Donetska, 1, tel.: (06452) 9 09 88, e-mail: mail@lduvs.edu.ua

ORCID: 0000-0003-2614-0426

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-67-76

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВИДИ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розкрито конституційно-правові види громадської експертизи в Україні. На основі аналізу чинного законодавства України запропоновано виділити шість видів громадської експертизи діяльності органів публічної влади: 1) громадська експертиза у сфері охорони здоров'я; 2) громадська екологічна експертиза; 3) громадська наукова й науково-технічна експертиза; 4) громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів; 5) громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади; 6) гендерно-правова експертиза. За часом діяльності органів публічної влади виділено три види громадської експертизи: 1) прелімінарні громадські експертизи; 2) поточні громадські експертизи; 3) ретроспективні громадські експертизи.

Під громадською експертизою діяльності органів публічної влади запропоновано розуміти здійснення громадськістю комплексного дослідження у формі аналізу, оцінки та прогнозування результатів діяльності чи бездіяльності органів публічної влади, ефективності прийняття та виконання ними рішень з метою підготовки обґрунтованого експертного висновку з конкретними пропозиціями щодо вирішення суспільно важливих проблем для їх подальшого врахування органами публічної влади у своїй роботі.

Зроблено висновок, що конституційно-правове врегулювання проведення громадської експертизи діяльності органів публічної влади — це загальносвітова демократична тенденція, яка детермінована посиленням та ускладненням взаємодії органів публічної влади та громадськості. Легітимація цієї конституційно-правової форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів спрямована передусім на створення ефективних конструктивних механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади щодо вирішення державних та суспільних справ.

Ключові слова: види, громадськість, громадські експертизи, органи публічної влади, Україна.

CONSTITUTIONAL AND LEGAL TYPES OF PUBLIC EXPERTISE IN UKRAINE

Abstract. The article deals with the constitutional and legal types of public expertise in Ukraine. On the basis of the analysis of the current legislation of Ukraine, it is proposed to distinguish six types of public expertise of the activities of public authorities: 1) public expertise in the field of health; 2) public ecological expertise; 3) public scientific and scientific-technical expertise; 4) public anti-corruption expertise of draft legal acts; 5) public expertise of the activities of executive bodies; 6) gender legal expertise. The author proposes to allocate three types of public expertise according to the time of public authority activities: 1) preliminary public expertise; 2) current public expertise; 3) retrospective public expertise.

The public expertise of the activities of public authorities should be understood as the implementation by the public of a comprehensive study in the form of analyzing, evaluating and forecasting the outcomes of the activity or inactivity of the public authorities, the efficiency of their decisions and their adoption, in order to prepare a substantiated expert opinion with concrete proposals for solving socially important problems for them further consideration by the public authorities in their work.

It is concluded that the constitutional and legal regulation of conducting a public expertise of the activities of bodies of public authority is a global democratic trend, which is due to the strengthening and complication of interaction between public authorities and the public. Legitimation of the public expertise of public authorities is aimed primarily at creating effective constructive mechanisms for interaction of the public with public authorities regarding the resolution of state and public affairs.

Keywords: types, public, public expertise, public authorities, Ukraine.

Постановка проблеми. Важливою формою громадського контролю за владою є здійснення громадської експертизи діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні. Під громадською експертизою діяльності органів публічної влади слід розуміти здійснення громадськістю комплексного дослідження у формі аналізу, оцінки та прогнозування ре-

зультатів діяльності чи бездіяльності органів публічної влади, ефективності прийняття та виконання ними рішень з метою підготовки обґрунтованого експертного висновку з конкретними пропозиціями щодо вирішення суспільно важливих проблем та їх подальшого врахування органами публічної влади.

Необхідність проведення громадських експертиз діяльності органів

публічної влади досить влучно розглядали зарубіжні вчені Д. Озборн та Т. Геблер, які вказують: “якщо ви не вимірюєте результати, ви не можете відрізнити успіх від невдачі. Якщо ви не можете побачити успіх, ви не зможете навчитись з нього. Якщо ви не можете визначити невдачу, ви не можете її виправити. Якщо ви можете продемонструвати результати, ви зможете завоювати підтримку людей” [2]. Отже, проведення громадських експертиз діяльності органів публічної влади є своєрідним барометром, який виконує дві важливі функції: по-перше, дає змогу виявити позитивні та негативні сторони в діяльності органів публічної влади; по-друге, надає можливість органам публічної влади своєчасно скорегувати свою діяльність відповідно до очікувань громадян та суспільних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конституційно-правового регулювання громадської експертизи в Україні розкрито у наукових працях таких вітчизняних вчених, як Я. Берназюк [1], В. Купрій [2], О. Літвінов, О. Тинкован, Н. Літвінова [3], Н. Мішина [4], Т. Подорожна [5], В. Федоренко [6; 7] та ін. Попри наявні публікації у вітчизняній юридичній науці, які присвячені конституційно-правовому утвердженню громадських експертиз в Україні, воно так і не отримало свого всебічного та комплексного дослідження.

Метою статті є розкриття конституційно-правових видів громадської експертизи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз чинного законодавства Укра-

їни дає підстави стверджувати, що проведення громадської експертизи діяльності органів публічної влади може здійснюватися через шість видів таких експертиз:

1. Громадська експертиза у сфері охорони здоров'я. Кожному громадянину України відповідно до ст. 6 Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХП гарантується право на охорону здоров'я, що передбачає зокрема участь в управлінні охороною здоров'я і проведенні громадської експертизи з цих питань. Більше того, ст. 24 цього Закону зобов'язує органи та заклади охорони здоров'я сприяти реалізації вказаного права громадян [8]. Відповідно до ст. 4 Закону України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 24 лютого 1994 р. № 4004-ХП громадяни мають право на участь у розробці, обговоренні та громадській експертизі проектів програм і планів забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, внесення пропозицій з цих питань до відповідних органів; достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь [9]. В Україні проведення громадської експертизи у сфері охорони здоров'я особливо є затребуваним у контексті реформування цієї важливої та чутливої для громадян сфери суспільних відносин.

2. Громадська екологічна експертиза — проводиться у будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування, за ініціативою

громадських організацій чи інших громадських формувань. Громадська екологічна експертиза відповідно до ст. 16 Закону України “Про екологічну експертизу” від 9 лютого 1995 р. № 45/95-ВР може здійснюватися одночасно з державною екологічною експертизою шляхом створення на добровільних засадах тимчасових або постійних еколого-експертних колективів громадських організацій чи інших громадських формувань. Зазначений Закон України передбачає підготовку висновків екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшого використання, застосування, експлуатації об’єкта екологічної експертизи, що здійснюються з урахуванням громадської думки [10]. Інший Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ у ст. 29 доповнює, що висновки громадської екологічної експертизи можуть враховуватися органами, які здійснюють державну екологічну експертизу, а також органами, що зацікавлені у реалізації проектних рішень або експлуатують відповідний об’єкт [11].

3. Громадська наукова й науково-технічна експертиза — проводиться у будь-якій сфері наукової і науково-технічної діяльності, що потребує врахування громадської думки з ініціативи громадськості, об’єднань громадян, трудових колективів на основі договорів на проведення громадської наукової і науково-технічної експертизи (ст. 3, 11 Закону України “Про наукову і науково-технічну експертизу” від 10 лютого 1995 р.). Здійснення експертної діяльності, відповідно до ст. 3 цього

Закону ґрунтується на таких основних принципах: компетентність, незалежність і об’єктивність осіб, що проводять експертизу; відповідність їх дій чинному законодавству; комплексний підхід до вивчення об’єкта експертизи на основі новітніх знань; перевірка дотримання норм і правил технічної та екологічної безпеки, вимог стандартів і нормативів, міжнародних угод; урахування громадської думки щодо об’єкта експертизи; відповідальність за достовірність і обґрунтованість експертних висновків [12].

4. Громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів — проводиться з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій щодо їх усунення. Об’єднання громадян, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення і протидії корупційним правопорушенням (крім випадків, коли це віднесено законом до виключної компетенції спеціально уповноважених суб’єктів у сфері протидії корупції) мають право проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів державної влади (ст. 15, 18 Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції” від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI) [13]. Загалом громадськість відіграє важливу роль

щодо запобігання та протидії корупції в органах публічної влади, особливо у країнах, де дієві антикорупційні органи державної влади знаходяться лише на стадії свого утвердження.

5. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади” від 5 листопада 2008 р. № 976 — складова механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв’язання суспільно значущих проблем та їх урахування органами виконавчої влади у своїй роботі. Під інститутами громадянського суспільства розуміються громадські об’єднання, професійні спілки та їх об’єднання, творчі спілки, організації роботодавців та їх об’єднання, благодійні та релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства [14]. Проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади посилює реалізацію принципів відкритості та прозорості в діяльності органів виконавчої влади [15].

6. Гендерно-правова експертиза — проводиться з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють

або можуть сприяти дискримінації за ознакою статті. Гендерно-правова експертиза отримала своє нормативно-правове визначення у Законі України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV, де у ст. 1 вона визначається як аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Зокрема, у ст. 4 цього Закону вказується, що чинне законодавство підлягає у разі встановлення невідповідності нормативно-правового акта принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, висновку гендерно-правової експертизи надсилається до органу, який прийняв такий нормативно-правовий акт. Розроблення проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов’язковим урахуванням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Проекти нормативно-правових актів підлягають гендерно-правовій експертизі. Висновок гендерно-правової експертизи є обов’язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду. Порядок проведення гендерно-правової експертизи визначає Кабінет Міністрів України [16].

Відповідно до ст. 4 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” Кабінет Міністрів України прийняв Постанову “Про проведення гендерно-правової експертизи” від 12 квітня 2006 р. № 504. Цією Постановою

Кабінету Міністрів України встановлено:

1) гендерно-правову експертизу чинного законодавства та проектів нормативно-правових актів в усіх сферах законодавства, що стосуються прав і свобод людини, яку проводить Міністерство юстиції;

2) гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів проводиться як складова правової експертизи;

3) Міністерству юстиції розробити та затвердити форму висновку гендерно-правової експертизи актів законодавства [17].

У частині регулювання проведення громадських гендерно-правових експертиз чинне законодавство України потребує свого удосконалення за рахунок доповнення Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” та Постанови Кабінету Міністрів України “Про проведення гендерно-правової експертизи” таким суб’єктом, як інститути громадянського суспільства. Це додасть значно більшої ваги проведенню громадських гендерно-правових експертиз, зробить цей процес більш упорядкованим та сприятиме кращому врахуванню результатів громадських гендерно-правових експертиз у діяльності органів публічної влади та їх правових актах.

За цього, аналіз чинного законодавства України дозволяє класифікувати проведення громадських експертиз за часом діяльності органів публічної влади на три види:

1. Прелімінарні громадські експертизи — здійснюється аналіз та оцінювання діяльності органів публічної влади на стадії її планування

та проектування. Предметом прелімінарних громадських експертиз виступають проекти планів, програм, концепцій та нормативно-правових актів, які розробляються органами публічної влади. Проведення цього виду громадських експертиз у рамках впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів, надає можливість виявити проблемні та найбільш суперечливі моменти під час майбутньої реалізації планів, програм, концепцій та нормативно-правових актів ще на початковій стадії, коли здійснюється їх ініціювання та розробка. Це, у свою чергу, дасть можливість попередити майбутні ймовірні труднощі та бар’єри, які можуть виникнути під час їх подальшої реалізації.

2. Поточні громадські експертизи — здійснюється аналіз та оцінювання діяльності органів публічної влади, яка має місце на момент їх проведення. Предметом поточних громадських експертиз виступає ефективність виконання прийнятих органами публічної влади планів, програм, концепцій та нормативно-правових актів. Проведення такого виду громадських експертиз у рамках впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів дав змогу своєчасно на основі сьогоденної діяльності органів публічної влади виявити проблемні моменти у ході виконання раніше прийнятих планів, програм, концепцій і нормативно-правових актів та надати конкретні практичні пропозиції і рекомендації щодо усунення недоліків з їх реалізації. Водночас, проведення поточних громадських експертиз не дає можливості цілком оціни-

ти усю діяльність органу публічної влади, оскільки стосується лише його поточної частини. Окрім цього, проведення поточних громадських експертиз має також й ускладнений характер через динамічність предмета її дослідження, яким виступає активно здійснювана діяльність органу публічної влади.

3. Ретроспективні громадські експертизи — здійснюється аналіз та оцінювання вже здійсненої діяльності органів публічної влади. Предметом ретроспективних громадських експертиз виступають отримані результати від виконання уже реалізованих органами публічної влади планів, програм, концепцій та нормативно-правових актів. Проведення цього виду громадських експертиз у рамках впливу громадськості на нормативно-правові акти, дозволяє встановити основні причини і фактори, які сприяли або навпаки завадили належним чином реалізувати органам публічної влади прийняті плани, програми, концепції та нормативно-правові акти, а також врахувати їх у подальшій діяльності органів публічної влади. Цей вид громадської експертизи викликає найбільший супротив з боку органів публічної влади, оскільки за результатами її проведення доволі часто виявляються корупційні зловживання посадових і службових осіб, які мали місце у діяльності цього органу публічної влади.

Позитивним моментом у конституційно-правовому врегулюванні проведення громадської експертизи діяльності органів публічної влади є нормативне визначення у чинному законодавстві України процесу її

здійснення та врахування пропозицій, які були внесені за результатами проведення. Так, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади” від 5 листопада 2008 р. № 976, орган виконавчої влади після надходження експертних пропозицій:

1) розміщує їх у тижневий строк на власному веб-сайті;

2) розглядає їх на найближчому засіданні колегії за участю представників інституту громадянського суспільства, що проводив громадську експертизу;

2-1) розробляє і затверджує за результатами розгляду експертних пропозицій заходи, спрямовані на їх реалізацію;

3) подає у десятиденний строк інституту громадянського суспільства, що проводив громадську експертизу, письмову відповідь про результати розгляду експертних пропозицій та заходи, спрямовані на їх реалізацію, з одночасним розміщенням відповідної інформації у засобах масової інформації та/або на власному веб-сайті;

4) надсилає в письмовій та електронній формі Секретаріату Кабінету Міністрів для розміщення на урядовому веб-сайті “Громадянське суспільство і влада”: інформацію про найменування, прізвище, ім'я, по батькові керівника, поштову адресу, контактні дані інституту громадянського суспільства, що проводив громадську експертизу, предмет та строки її проведення; експертні пропозиції, подані інститутом громадянського суспільства за результатами

проведеної громадської експертизи; затверджені органом виконавчої влади заходи для реалізації експертних пропозицій; відповідь органу виконавчої влади інституту громадянського суспільства про результати розгляду експертних пропозицій та заходи для їх реалізації [14].

Висновки. Конституційно-правове врегулювання проведення громадської експертизи діяльності органів публічної влади — це загальносвітова демократична тенденція, яка детермінована посиленням та ускладненням взаємодії органів публічної влади та громадськості. Легітимація цієї конституційно-правової форми впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів спрямована передусім на створення ефективних конструктивних механізмів взаємодії громадськості з органами публічної влади щодо вирішення державних та суспільних справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Берназюк Я. О.* Форми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі / Я. О. Берназюк // Конституційно-правові аналітичні студії. — 2017. — С. 43–51.
2. *Купрій В.* Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади: навч. посіб. / В. Купрій, Л. Паливода. — К.: Макрос, 2011. — 192 с.
3. *Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні: організація та проведення: практич. посіб.* / О. В. Літвінов, О. В. Тинкован, Н. М. Літвінова [та ін.]; за заг. ред. О. В. Літвінова. — Д.: МОНО-ЛІТ, 2010. — 180 с.
4. *Мішина Н.* Законопроекти для розвитку локальної демократії в Україні / Н. Мішина // Юрид. вісник. — 2014. — № 2. — С. 36–40.
5. *Подорожна Т. С.* Формально-логічні підстави для формування законодавчих дефініцій / Т. С. Подорожна // Університетські наук. записки. — 2008. — № 3. — С. 22–25.
6. *Федоренко В. Л.* Проблеми визначення та класифікації центральних органів виконавчої влади: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти / В. Л. Федоренко, І. І. Чипенко, Т. П. Рубан // Бюлетень М-ва юстиції України. — 2008. — № 11–12. — С. 47–62.
7. *Федоренко В. Л.* Конституційне право України: підручник / В. Л. Федоренко. — К.: Ліра-К, 2016. 616 с.
8. *Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII* // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 4. — Ст. 19.
9. *Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII* // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 27. — Ст. 218.
10. *Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1995 р. № 45/95-ВР* // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 8. — Ст. 54.
11. *Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII* // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41. — Ст. 546.
12. *Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР* // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 9. — Ст. 56.
13. *Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 7 квіт-*

- ня 2011 р. № 3206-VI // Офіц. вісн. України. — 2011. — № 44. — Ст. 1764.
14. *Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976 // Офіц. вісн. України. — 2008. — № 86. — Ст. 100.*
  15. *Нестерович В. Ф.* Принципи відкритості та прозорості у діяльності органів державної влади як важлива передумова для утвердження демократії участі / В. Ф. Нестерович // *Філософські та методологічні проблеми права. — 2016. — № 4. — С. 67–78.*
  16. *Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 52. — Ст. 561.*
  17. *Про проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2006 р. № 504 // Офіц. вісн. України. — 2006. — № 15. — Ст. 1113.*

REFERENCES

1. *Bernazyuk Y. O.* (2017) Forms of participation of civil society institutions in the rule-making process, *Konstytutsijno-pravovi analitychni studii*. vol. 1, p. 43–51.
2. *Kupriy V., Palivoda L.* (2011). Public expertise and public monitoring of the activities of the authorities, *Teach. Manual, Macros, K.*, 192 p.
3. *Litvinov O. V., Tenkovan O. V., Litvinova N. M.* [and others]. (2010) Public examination of the activities of executive bodies in Ukraine: organization and conduct, *Teach. Manual, MONOLIT, D*, 180 p.
4. *Mishina N.* (2014) Draft Laws for the Development of Local Democracy in Ukraine. *Yurydychnyj visnyk*. vol. 2, p. 36–40.
5. *Podorozhna T. S.* (2008) Formal-logical grounds for the formation of legislative definitions. *Universytets'ki naukovi zapysky*, vol. 3, p. 22–25.
6. *Fedorenko V. L., Chipenko I. I., Ruban T. P.* (2008) Problems of definition and classification of central executive authorities: theoretical and methodological and standard project aspects. *Biuletен' Ministerstva iustytstii Ukrainye*. vol. 11–12, p. 47–62.
7. *Fedorenko V. L.* (2016) *Constitutional Law of Ukraine, Textbook*, Publishing House Lyra-K, K., 616 p.
8. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (1992), *The Law of Ukraine “Fundamentals of Ukrainian Health Care Legislation”*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 4, p. 19.
9. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (1994), *The Law of Ukraine “On ensuring sanitary and epidemiological well-being of the population”*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 27, p. 218.
10. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (1995), *The Law of Ukraine “On ecological examination”*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 8, p. 54.
11. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (1991), *The Law of Ukraine “On Environmental Protection”*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 41, p. 546.
12. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (1991), *The Law of Ukraine “On scientific and scientific-technical expertise”*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 9, p. 56.
13. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (1991), *The Law of Ukraine “On the Principles of Prevention and Counteraction of Corruption”*, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 44, p. 1764.
14. *Cabinet of Ministers of Ukraine* (2007), “Resolution “On approval of the Procedure for Facilitating the Public Examination of the Activities of the

- Executive Bodies”, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 86, p. 100.
15. *Nesterovych V. F.* (2016) Principles of openness and transparency in the activities of state authorities as an important prerequisite for the establishment of a participatory democracy. *Filosofs'ki ta metodolohichni problemy prava*, vol. 4, p. 67–78.
  16. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2005), The Law of Ukraine “On ensuring equal rights and opportunities for women and men”, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 52, p. 561.
  17. *Cabinet of Ministers of Ukraine* (2006), “Resolution “On carrying out of the gender legal examination”: *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 15, p. 1113.

УДК 35.977

Проданик Василь Михайлович,

магістр державного управління, здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України, 04053, м. Київ, просп. Несторівський, 4, +38 067 812 85 30, nubiru9x9@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3112-479X

Prodanyk Vasily Mikhailovich,

Master of Public Administration, applicant of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, Prosp. Nestorivskiyi, 4, +38 067 812 85 30, nubiru9x9@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3112-479X

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-77-86

СПІВПРАЦЯ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМЦІВ І ОРГАНІВ ВЛАДИ ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджуються питання взаємодії об'єднань підприємців і органів державного управління в умовах реалізації та вдосконалення регуляторної політики в Україні. Розкриті шляхи та механізми державного управління формування сфери підприємництва в Україні, зокрема досліджено механізм — аналіз регуляторного впливу нормативного акта.

Доведено, що залучення громадських об'єднань підприємців до реалізації функцій державної влади дасть змогу не лише скоротити шлях, яким просуваються управлінські рішення з моменту їх прийняття до реалізації, але й зменшити відповідні статті витрат державного бюджету, зокрема витрат на конкретні заходи державного управління та регулювання в галузі підприємництва.

Проведений аналіз засвідчив, що починаючи з 2000 р. всі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, які затверджуються Постановами Кабінету Міністрів України, впроваджують заходи дієвого механізму співпраці органів державного управління та громадських організацій підприємців з питань реалізації державної політики у сфері підприємництва.

На виконання цього завдання органи, які опікуються підприємництвом за участю громадських об'єднань розробляли конкретні документи (концепцію, стратегію, програму) співпраці громадських об'єднань з органами державного управління. Такі документи повинні передбачати створення мережі дорадчих органів при органах виконавчої влади на всіх рівнях державного управління та регулювання в Україні.

Визначено, що механізм такої співпраці базується на принципах партнерства на основі “зворотного зв'язку” між владою та підприємцями, які передбачають вільний доступ самоврядних організацій малого та середнього підприємництва до інформації органів державної влади та місцевого само-

врядування, залучення їх до розробки та обговорення проектів нормативних і регуляторних актів у сфері формування підприємницького середовища, запровадження громадського контролю за поточним виконанням органами державного управління запланованих заходів.

Зазначено, що такі норми та процедури закладено у типових положеннях відповідних рад, колегій, комітетів, що впливає на чіткі шляхи реалізації державної регуляторної політики в Україні.

Ключові слова: державне управління, об'єднання підприємців, малий і середній бізнес, сфера підприємництва, аналіз регуляторного впливу.

COOPERATION OF THE UNION OF ENTERPRISES AND AUTHORITIES AS A MECHANISM OF REGULATORY POLICY IN UKRAINE

Abstract. The article deals with the issues of interaction between business associations and state administration in the conditions of implementation and improvement of regulatory policy in Ukraine. The ways and mechanisms of state management of forming the sphere of entrepreneurship in Ukraine are revealed, in particular, the mechanism — the analysis of the regulatory influence of the normative act is investigated.

It is proved that the involvement of public associations of entrepreneurs in the realization of the functions of state power will enable not only to reduce the path through which management decisions are promoted from the moment of their adoption to implementation, but also to reduce the corresponding items of expenditure of the state budget, in particular, the costs of specific measures of public administration and regulation in the field of entrepreneurship.

The analysis showed that since 2000 all the Program of activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine, which are approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine, implement measures of effective mechanism of cooperation between public administration bodies and public organizations of entrepreneurs on issues of implementation of state policy in the field of entrepreneurship.

In order to accomplish this task, the bodies that deal with entrepreneurship with the participation of public associations have developed specific documents (concept, strategy, program) for the cooperation of public associations with public authorities. Such documents should include the creation of a network of advisory bodies at executive bodies at all levels of public administration and regulation in Ukraine.

It is determined that the mechanism of such cooperation is based on the principles of partnership on the basis of “feedback” between the government and entrepreneurs, which provides for the free access of self-governing organizations of small and medium enterprises to information of state authorities and local self-government, involving them in the development and discussion of normative draft and regulatory acts in the sphere of formation of the business environment, introduction of public control over the current execution by the public authorities of the planned events in.

It is noted in the article that such rules and procedures are laid down in the model regulations of the respective councils, colleges, committees and influence the clear ways of implementing the state regulatory policy in Ukraine.

Keywords: state administration, association of entrepreneurs, small and medium business, sphere of entrepreneurship, analysis of regulatory influence.

Постановка проблеми. Сучасні питання формування ефективної системи управління у сфері малого та середнього бізнесу в Україні потребують активізації діяльності громадських організацій підприємців та посилення їх ролі та безпосереднього впливу на процес формування й реалізації державної політики у сфері підприємництва, зокрема в частині використання аналізу регуляторного впливу в сучасній практиці державотворення.

Загалом партнерські стосунки між державою та підприємцями набувають все ширшого та фахового розвитку. Вимоги Указів Президента України, обговорення представниками підприємців і Президентом України спільних заходів закріпили основи таких стосунків між підприємцями та владою, створили нові можливості й надали ширші повноваження об'єднанням підприємців, спонукаючи їх до постійної співпраці, створення взаємозагоджених дієвих механізмів управління сферою підприємництва в Україні.

Мета статті полягає у розкритті питань взаємодії об'єднань підприємців і органів державного управління в умовах реалізації та вдосконалення регуляторної політики в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Якщо згадати історію самоорганізації українського підприємництва

(дослідити в літературі), то процес діалогу між владою та підприємництвом розпочався ще на початку 90-х років. Важливим кроком на шляху зближення влади та підприємництва у вирішенні питань його підтримки та розвитку стало створення ще в 1993 р. Ради підприємців України при Кабінеті Міністрів України, яка надала поштовх до формування сучасних механізмів взаємодії між владою та підприємцями. Відомі автори, які досліджували означену проблему: В. Воротін, Ю. Єхануров, Д. Ляпін, К. Ляпіна та ін.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні багато громадських підприємницьких об'єднань захищають права та інтереси підприємців, відіграють помітну роль у підтримці та розвитку бізнесу в Україні. Однак, органи публічного управління ще не повною мірою використовують такі можливості сучасних об'єднань підприємців. У цьому теж є свої об'єктивні та суб'єктивні причини розвитку таких взаємовідносин у сучасних умовах господарювання.

Нагадаємо, що органи державного управління, які повинні відповідати за стимулювання розвитку та підтримку підприємництва або причетні до нього, мають об'єктивні обмеження і щодо кількості персоналу, і щодо часу, і щодо фінансово-матеріальних можливостей підтримки окремого

суб'єкта господарювання. Тому державним органам доцільно спиратися на об'єднання підприємців, підтримувати і спрямовувати їх ініціативи та пропозиції щодо сприяння розвитку групи підприємств окремої галузі, одержувати оперативну інформацію щодо сучасного стану національної економіки і потреб суб'єктів господарювання, а також делегувати їм певні права по реалізації заходів державної економічної політики, проектів рішень органів по реалізації заходів державної господарської політики, проектів рішень органів влади з відповідних питань, повноважень з експертизи інвестиційних проектів, економіко-правових експертиз проектів законів і постанов Уряду.

Залучення громадських об'єднань підприємців до реалізації деяких функцій державної влади дасть змогу не лише скоротити шлях, яким просуваються управлінські рішення з моменту їх прийняття до реалізації, але й зменшити відповідні статті витрат державного бюджету, зокрема витрат на конкретні заходи державного управління та регулювання в галузі підприємництва.

Наш аналіз свідчить, що починаючи з 2000 р. всі Програми діяльності Кабінету Міністрів України, які затверджуються Постановами Кабінету Міністрів України, впроваджують заходи дієвого механізму співпраці органів державного управління та громадських організацій підприємців з питань реалізації державної політики у сфері підприємництва.

На виконання цього завдання органи, що опікуються підприємництвом за участю громадських об'єднань розробляли конкретні докумен-

ти (концепцію, стратегію, програму) співпраці громадських об'єднань з органами державного управління. Такі документи мають передбачати створення мережі дорадчих органів при органах виконавчої влади на всіх рівнях державного управління та регулювання в Україні. Механізм такої співпраці базується на принципах партнерства на основі "зворотного зв'язку" між владою та підприємцями, які передбачають вільний доступ самоврядних організацій малого та середнього підприємництва до інформації органів державної влади та місцевого самоврядування, залучення їх до розробки й обговорення проектів нормативних і регуляторних актів у сфері формування підприємницького середовища, запровадження громадського контролю за поточним виконанням органами державного управління запланованих заходів. Такі норми та процедури закладено у типових положеннях відповідних рад, колегій, комітетів. Такі заходи впливали на чіткі шляхи реалізації державної регуляторної політики в Україні.

За роки незалежності в Україні здійснено вагомую роботу з розроблення та імплементації системної нормативно-правової бази та інституційного забезпечення регуляторної політики, зокрема об'єднання підприємців дуже багато для цього зробили.

На сучасному етапі державотворення регуляторна політика повною мірою інтегрована в соціально-економічну політику держави. Зокрема, механізм аналізу регуляторного впливу закріплено як обов'язкову складову підготовки проектів уря-

дових рішень, що мають характер регуляторних, і подальшого їх розгляду як на засіданнях профільних урядових комітетів, так і Кабінету Міністрів України. Розвиток й удосконалення регуляторної політики передбачено Програмою Уряду і відповідно у Середньостроковому плані пріоритетних дій уряду до 2020 р. Зазначеним планом передбачено зменшення адміністративних бар'єрів для бізнесу шляхом розроблення та впровадження нормативно-правових актів з одночасним проведенням кількісних розрахунків вигод і витрат при запровадженні кожного регулювання для усіх форм бізнесу та сучасної держави бізнесу.

На думку експертів Інституту законодавства Верховної Ради України дієва державна регуляторна політика спрямована на недопущення прийняття економічно недоцільних і неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності [1].

Слід погодитись з фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень, що в Україні процедури та правила регуляторної політики визначаються нормами Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" від 11.09.2003 р. № 1160-IV та низкою підзаконних актів (Постанова КМУ "Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта" від 11 березня 2004 р. № 308, Постанова КМУ та НБУ "Про затвердження методик проведення аналізу впли-

ву та відстеження результативності регуляторного акта Національного банку України" від 14 квітня 2004 р. № 471 та розпорядження Кабінету Міністрів України "Про підготовку та оприлюднення щорічної інформації Кабінету Міністрів України про здійснення державної регуляторної політики органами виконавчої влади" від 19 березня 2004 р. № 152-р. З 2004 р. створено та функціонує центральний орган виконавчої влади щодо методичного забезпечення державної регуляторної політики (від Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва до Державної регуляторної служби України, і це позитивно відмічено у матеріалах Світового банку), у Верховній Раді України та всіх обласних і міських радах народних депутатів створено відповідні профільні комітети. Відповідно до ст. 1 Закону України регуляторними органами є: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інший державний орган, центральний орган виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також територіальні органи центральних органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації, некомерційні самоврядні організації, які здійснюють керівництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [2].

Європейський досвід послідовно адаптується та впроваджується в національну практику регуляторної діяльності. Зокрема, у 2015 р., на виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [3] (ст. 378) та Порядку денного асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію [4] (п. 7.7), було адаптовано та впроваджено в законодавче поле України норми європейського інструменту регуляторної політики SME-Test, який в Україні отримав назву М-Тест, та запроваджено оновлену методику аналізу регуляторного впливу (нова редакція Постанови Кабінету Міністрів України № 308 “Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта”).

Постійне удосконалення механізмів і інструментів самої політики та шляхи її ефективної реалізації в Україні передбачені нормами Угоди про асоціацію з ЄС, та входить до питань постійного діалогу з МВФ, Світовим банком та ОЕСР.

Так Світовий Банк у дослідженні комплексної оцінки показників регуляторної політики Global Indicators of Regulatory Governance [5] (оцінка від 0 до 6 по 185 країнам світу), надав Україні 5,2 бали (аналогічний показник дістали Польща та Німеччина. Україна значно випереджає Білорусь (2,8 бали) та РФ (4,0 бали). Однією з проблемних зон для України за цим дослідженням є потреба більш формалізованого визначення критеріїв, за якими вимагається проведення оцінки регуляторного впливу. Також певним недоліком для Укра-

їни є відсутність єдиної бази даних (розподіленої або централізованої) з проектами регуляторних актів, АРВ та звітами про відстеження результативності.

Загалом низька ефективність дерегуляції пов'язана із слабкою практичною регуляторною діяльністю регуляторних органів на державному та регіональному рівнях. Серед чинників, що знижують ефективність реформ дерегуляції слід зазначити: слабкий контроль за порядком визначення та віднесення проектів нормативно-правових актів до регуляторних. Формальність на етапі визначення ознак регуляторного впливу проектів актів дає можливість відповідним органам уникати вимог публічності їх підготовки, оцінки регуляторного впливу та ефективності для суб'єктів господарювання та ринку в цілому. Більшою мірою це може застосовуватись до проектів нормативно-правових актів, затвердження яких знаходиться у повноваженні окремого ЦОВВ. На сьогодні поширена практика підготовки нормативно-правових актів без належної регуляторної підготовки як на загальному, так і регіональному рівнях, зокрема без обговорення в спілках і об'єднаннях підприємців. Основними прогалинами у нормотворчій діяльності органів державної та місцевої влади є відсутність аналізу регуляторного впливу та недотримання публічності обговорення та прийняття відповідних актів.

За даними ДРС [6] за 9 місяців 2017 р. рівень відмов у погодженні проектів від ЦОВВ становив 38 % (по 150 проектах з опрацьованих 390), а від органів місцевого

самоврядування — 29 % (по 28 проєктах з опрацьованих 96). Ще більш складна ситуація з проведенням експертиз законопроектів. За 9 місяців 2017 р. ДРС здійснило експертизу 1625 проєктів регуляторних актів, з яких майже кожен третій 30 % (або ж 490 проєктів) повернено без розгляду, до 65 % (1052 проєктів) подавались зауваження, і лише 20 % проєктів цілком відповідали вимогам.

За результатами здійснення моніторингу набуття чинності регуляторних актів за 9 місяців 2017 р. ДРС було виявлено 27 регуляторних актів, прийнятих з порушенням вимог Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” в частині обов’язковості погодження з ДРС в частині повільності впровадження процедури кількісної оцінки адміністративного навантаження регуляцій на суб’єктів малого та середнього підприємництва.

В Україні за даними моніторингу, що проводиться ДРС, оцінки впливу на конкуренцію розробниками регуляторних актів не здійснюються, у т. ч. через відсутність відповідної методики. Проте на сьогодні відбуваються дискусії щодо можливих варіантів такої методики та її практичне запровадження є можливим у найближчий час. Фрагментарність регуляторного циклу через вибірковість та низьку якість оцінки результативності регуляції. Відстеження результативності регулювання є важливим елементом системи “зворотного зв’язку” і необхідним елементом “регуляторного циклу” (за рекомендаціями ОЕСР це третій критично

важливий інструмент регуляторної політики — оцінка ex-post. Аналогічна оцінка здійснюється й у матеріалах Європейської Комісії [7]).

В Україні відстеження результативності регуляторного акта є прямою нормою Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” (базове, повторне і періодичне відстеження результативності). Якщо відстеження результативності регулювання не здійснюється, то неможливо оцінити ефект від регуляції та досягнення нею цілей, і така регуляція найчастіше стає інструментом корупції. Разом із тим проблема полягає у формальному підході щодо відстеження результативності регуляторними органами.

Зазначимо, що змістовного відстеження результативності на сьогодні за даними ДРС не здійснюється [8]. Це призводить до неможливості визначення результату регулювання, неможливості співставити результати з тим, що очікувалось під час розробки та прийняття регулювання. Оскільки будь-яке регулювання вимагає витрачання ресурсів як з боку бізнесу, так і з боку державних органів, то штучні та неефективні регулювання можуть призводити до суттєвих втрат і, як результат — до зниження конкурентоспроможності національного бізнесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У цілому законодавче та інституційне забезпечення взаємодії громадських об’єднань підприємців у частині реалізації регуляторної політики практично відповідає сучасним вимогам і кращим світовим практикам і вимогам ЄС

[9]. Це означає, що розробка змін до базового законодавчого забезпечення регуляторної політики в Україні не на часі, але заходи вдосконалення такої взаємодії необхідні.

Найявні проблеми в реалізації норм регуляторної політики можуть бути вирішені шляхом застосування інструменту методичного супроводження (ДРС) та активізації уваги Уряду до належного виконання усіх складових ефективної регуляторної діяльності — від підготовки та публічного обговорення до належного обґрунтування впливу на суб'єктів господарювання, конкуренцію на ринок, економічну безпеку держави в цілому.

Слід підтримати думку фахівців з НІСД, що для досягнення дерегуляційного ефекту в Україні в 2019 р. необхідно реалізувати низку ініціатив і заходів, що сприятимуть належному виконанню норм і правил регуляторної діяльності, зокрема доцільно: Адміністрації Президента України доручити главам обласних державних адміністрацій та районних державних адміністрацій до щорічного звіту про свою діяльність додати обов'язковий розділ щодо реалізації державної регуляторної політики (у тому числі щодо ефективності та результативності публічних консультацій із зацікавленими сторонами щодо власних регуляторних рішень), а також главам обласних державних адміністрацій та районних державних адміністрацій спільно з Державною регуляторною службою України організувати періодичні регулярні методологічні семінари з питань реалізації регуляторної політики для місцевих органів державної влади із

залученням органів місцевого самоврядування та ОТГ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. *Воротін В. Є.* Модернізація сфери освіти та науки як об'єкта державного управління: конкурентні переваги для України / В. Є. Воротін / Наукові записки Ін-ту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 6. — С. 153–160.
2. “Щодо актуальних проблем регуляторної політики України та напрямів їх вирішення у 2018 році”. Аналітична записка НІСД. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2903/>
3. *Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631
4. *Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&c_time=1266423569791
5. *Додаткові матеріали до рішення Колегії ДРС від 26.10.2017 щодо реалізації вимог Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/plugins/google-document-embedder/load.php?d=http%3A%2F%2Fwww.drs.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F11%2FMonitoryng-vykonannya-vumog.docx>
6. *OECD.* Інструментарий для оцінки впливу на конкуренцію. Том II: Руководство [Електронний ре-

- сурс]. — Режим доступа: <http://www.oecd.org/daf/competition/49167929.pdf>
7. *European Commission*. Evaluating laws, policies and funding programmes [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/evaluating-laws_en
  8. *Аналіз рівня дотримання органами місцевого самоврядування вимог Методики в частині проведення М-Тесту, як інструменту вимірювання впливу регулювання на малий бізнес. Додаткові матеріали до рішення Колегії ДРС від 26.10.2017* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/plugins/google-document-embedder/load.php?d=http%3A%2F%2Fwww.drs.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F11%2FMonitoryng-vykonannya-vymog.docx>
  9. *Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Smart Regulation in the European Union* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2010:0543:fin:en:pdf>
  3. *Association Agreement between Ukraine and the European Union* [Electronic resource]. — Access mode: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631
  4. *Agenda of the Association between Ukraine and the EU for the preparation and promotion of the implementation of the Association Agreement* [Electronic resource]. — Access mode: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&time=1266423569791
  5. *Additional materials for the decision of the Board of DCS of 10/26/2017 on the implementation of the requirements of the Law of Ukraine “On the basics of state regulatory policy in the field of economic activity”* [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/plugins/google-document-embedder/load.php?d=http%3A%2F%2Fwww.drs.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F11%2FMonitoryng-vykonannya-vymog.docx>
  6. *OECD*. Toolkit for assessing the impact on competition. Volume II: Guide [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.oecd.org/daf/competition/49167929.pdf>
  7. *European Commission*. Evaluating laws, policies and financing programs [Electronic resource]. — Access mode: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/evaluating-laws_en
  8. *An analysis of the level of compliance by local governments with the requirements of the Methodology as part of the M-Test, as a tool for measuring the impact of regulation on small business. Additional materials for the decision of the Board of DRS dated October 26, 2017* [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/>

REFERENCES

1. *Vorotin V. Y.* Modernization of the sphere of education and science as an object of public administration: competitive advantages for Ukraine / V. Ye. Vorotyng / Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2017. — № 6. — P. 153–160.
2. “On current issues of regulatory policy of Ukraine and directions for their solution in 2018”. Analytical note NISS. — Access mode: <http://www.niss.gov.ua/articles/2903/>

plugins/google-document-embedder/
load.php?d=http%3A%2F%2Fwww.
drs.gov.ua%2Fwp-content%2Fup-
loads%2F2017%2F11%2FMonito-
ryng-vykonannya-vymog.docx

9. *Communication* from the Commis-
sion to the European Parliament, the

Council, the European Economic
and Social Committee and the Com-
mittee of the Regions. Smart Regula-
tion in the European Union [Electron-
ic resource]. – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2010:0543:fin:en:pdf>

УДК: 351

Романенко Євген Олександрович,

доктор наук з державного управління, професор, заслужений юрист України, президент Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, проректор Міжрегіональної Академії управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 264 52 54, e-mail: poboss1978@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2285-0543

Romanenko Yevhen Oleksandrovysh,

Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, President of the Ukrainian Assembly of Doctors of Science in public administration, Vice-Rector of the Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (044) 264 52 54, e-mail: poboss1978@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2285-0543

Чаплай Ірина Віталіївна,

кандидат наук з державного управління, доцент, виконавчий директор Президії Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, завідувач кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, 063 951 78 55, e-mail: irina_pravo@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4927-0610

Chaplay Iryna Vitaliivna,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Executive Director of the Presidium of the civic scientific organization, "Ukrainian Assembly of doctors of science in public administration", Head of the Department of Vocational Education and School Management, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, 063 951 78 55, e-mail: irina_pravo@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4927-0610

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-87-93

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Анотація. З'ясовано, що демократична держава (на відміну від авторитарної) не управляє суспільством, а здійснює управління суспільними і державними справами (і це принципово різні концепції). "Ефективною" може вважатися лише така взаємодія інститутів влади з інститутами громадянського суспільства, в результаті якої на основі взаємних компромісів досягнуто згоди (консенсусу) з усіх порушених питань, а також спільно вироблено й погоджено проекти конкретних владних чи управлінських рішень, прийняття яких дасть змогу врегулювати наявну проблему. Саме тому кожен з учасників такого діалогу взаємодії повинен не лише глибоко розбиратися в суті проблеми, а й прислуховуватися до чужих думок та пропозицій, зауважень інших учасників, а також намагатися виявити спільні риси різних по-

зицій та виробити прийнятне для всіх рішення щодо розв'язання наявної проблеми.

Обґрунтовано, що обов'язковою засадою ефективної співпраці та умовою налагодження ефективної взаємодії держави (в особі конкретних державних службовців) і громадянського суспільства має стати розуміння обома сторонами своєї рівноправності та відповідальності в управлінні суспільними та державними справами, адже і право державних службовців, і право представників громадськості ґрунтується на одному і тому самому конституційному праві кожного громадянина брати участь в управлінні державними справами (ст. 38 Конституції України). Участь в діяльності третього сектору також стає все більш важливим для захисту демократії в Україні. Особливо враховуючи той факт, що майже в усьому світі рівень участі населення у виборах знижується. В Європі, незважаючи на те, що до недавнього часу головним ініціатором процесу укладення договору про взаємодію був некомерційний сектор, держава зацікавлена в договорі нітрохи не менше. Наприклад, однією з головних причин підготовки договору в Англії була нездатність уряду вирішити стрімко зростаючу кількість завдань і забезпечити необхідне обслуговування населення ефективно і економічно.

Ключові слова: взаємодія, державний сектор, громадянське суспільство, Конституція України, державні службовці.

ENSURING OF THE DEVELOPMENT OF CIVILIAN POTENTIAL IN UKRAINE

Abstract. It has been established that a democratic state (as opposed to an authoritarian state) does not manage society, but administers public and state affairs (and these are fundamentally different concepts). "Effectiveness" can only be considered such interaction of the institutions of power with the institutions of civil society, as a result of which an agreement (consensus) on all the issues raised was reached on the basis of mutual compromises, as well as jointly produced and agreed projects of specific power or managerial decisions that can resolve the existing the problem. That is why each of the participants in such a dialogue should not only deeply understand the essence of the problem, but also listen to other people's opinions and suggestions, comments of other participants, as well as try to identify common features of various positions and work out a solution acceptable to all about how to solve the existing problem.

It is substantiated that the mandatory principle of effective cooperation and the establishment of effective interaction between the state (in the face of specific public servants) and civil society should be the understanding by both parties of their equal rights and responsibility in managing public and state affairs, because the right of public servants and the right of members of the public on the same constitutional right of every citizen to participate in the management of public affairs and (Art. 38 of the Constitution of Ukraine). Participation in the activities of the third sector is also becoming increasingly important to protect democracy in Ukraine. Especially considering the fact that almost all over the world the level

of public participation in the elections is decreasing. In Europe, despite the fact that until recently the main initiator of the process of concluding an agreement on cooperation was the non-profit sector, the state is no less interested in the agreement. For example, one of the main reasons for preparing a treaty in England was the inability of the government to solve a rapidly growing number of tasks and to provide the necessary services to the population efficiently and economically.

Keywords: interaction, public sector, civil society, the Constitution of Ukraine, civil servants.

Постановка проблеми. Неодноразово наголошувалося, що у процесі прийняття всіх владних рішень, що стосуються подальшої розбудови громадянського потенціалу в Україні, враховуються такі обов'язкові принципи ефективної співпраці, як рівноправність та паритетність у відносинах між представниками громадянського сектору та представниками держави (держслужбовцями). Наприклад, Указом Президента України [1] затверджено заходи, які мають бути реалізовані у 2016–2020 рр. Даний документ повинен сприяти розвитку громадянського суспільства України, а зазначені заходи спрямовані на розбудову ефективної взаємодії держави та громадянського суспільства (неурядовими організаціями) і на забезпечення умов їх взаємодії на засадах партнерства та взаємовідповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення щодо взаємодії неурядових організацій та органів влади були розглянуті у працях таких вчених, як Т. Бельська, О. Горошко, Є. Романенко, Ю. Сурмін.

Мета статті — проаналізувати важливість розбудови громадянського потенціалу в Україні щодо на-

лагодження взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави.

Виклад основного матеріалу. Визнання державою ролі сектору неурядових організацій обумовлює організацію обговорення та затвердження основних тем — це незалежність сектору від політичних рішень уряду і прийняття того факту, що не всі неурядові організації зацікавлені у співпраці з державою. Деякі, такі як групи адвокації (відстоюють певні ідеї чи інтереси) і групи незалежного моніторингу, спеціально створюються для того, щоб коментувати і критикувати політику держави. Специфіка діяльності таких організацій має бути визнана, щоб уникнути взаємного нерозуміння в майбутньому.

Однак, важливо зазначити, що недостатньо лише скласти політичний документ про співпрацю — саме по собі це не можна вважати “успішним завершенням”. Цей крок є лише вихідною точкою, а не завершенням, а Договір також називають “процесом, а не папером”, підкреслюючи той факт, що обидві сторони все одно виграють від процесу переговорів, навіть якщо він не призведе до прийняття узгодженого тексту. Хороші взаємини формуються у процесі частих контактів, конструктивних

дискусій, активної взаємодії, а також шляхом поступок, компромісів і готовності зрозуміти один одного [2].

На нашу думку, кращим варіантом для некомерційного сектора України було б затвердження документа, який мав би для уряду силу закону і визначав чіткі терміни виконання зобов'язань. Але, навіть сам процес зустрічей, обговорень, переговорів може принести більше, ніж від нього очікувалося, якщо результатом його буде поліпшення взаєморозуміння з державними структурами. На кшталт двостороннього договору.

Зазвичай, назва таких документів, прийнятих з метою налагодження взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, дає швидко зрозуміти — вони є одностороннім або двостороннім документом, а також чи мають вони юридичну силу, що автоматично робить їх обов'язковими для виконання. Наприклад, угода уряду та громадського сектору Уельсу оформляє обов'язки влади та має статус юридичного документа, водночас — англійська угода має статус “меморандуму” про взаємодію уряду та третього сектору. У випадку Естонії, тут концепція про розвиток громадянського суспільства приймалася парламентом та несе в собі відображення цінностей, принципів та процедур, покликаних підвищити активність громадян щодо участі в житті держави. У хорватській же програмі прямо зазначено — вона не має юридичного статусу, тому це не обов'язковий документ, а основа для майбутньої співпраці.

Зараз для України одна з головних причин систематичної співпраці між

державним і некомерційним секторами — це інституціоналізація громадянського суспільства і зростання обізнаності про нього населення. Вважаємо, що люди повинні усвідомлювати важливість прийняття активної участі в цьому процесі і використовувати некомерційні організації як інструмент вираження своїх поглядів і захисту своїх інтересів. Це дасть можливість сконцентрувати ресурси і знання для досягнення цілей соціального та економічного розвитку.

У різних країнах існують й інші чинники, що визначають важливість договорів. У Нідерландах (де дуже великий третій сектор) наріжним каменем роботи некомерційних організацій є принцип субсидіарності, коли послуги максимально наближені до споживача. В Австрії громадські організації вважаються одним з інструментів децентралізації державної влади. Крім того, третій сектор часто здійснює діяльність в таких областях, де держава не береться, хоча ця діяльність і ці послуги дуже важливі. Британські договори, а також аналогічні процеси і документи в Хорватії, Естонії також варті уваги і є гарним прикладом трансформації відносин між державою і третім сектором в Україні.

Ми вважаємо, і в Україні роль некомерційного сектора як піонера і експериментатора в різних сферах життя суспільства надзвичайно важлива, особливо коли державі ще не очевидна важливість того чи іншого напряму роботи і необхідність надання цих послуг населенню ще треба довести.

Отже, формування громадянського потенціалу та розбудова гро-

мадянського сектору є неможливою без належного підходу в розробці концепцій співпраці між державою та громадянським суспільством. Тут важливий також і аналіз стану правового забезпечення діяльності основних інститутів громадянського суспільства. Європейський досвід вказує на те, що громадянський потенціал розвивається на основі саморегуляції, а представники громадянського суспільства намагаються обмежувати державний вплив на процеси всередині нього. Та за умов незрілості недостатньої самодостатності інститутів громадянського суспільства, держава зобов'язана забезпечити становлення його структур, значна частина повноважень яких з часом має перейти до органів місцевого самоврядування, громадських організацій, політичних партій та ін. форм самоорганізації громадян [3].

Очевидно, для підписання договору взаємодії держави та громадянського суспільства, аналогічного європейським, необхідно провести ґрунтовний науковий аналіз усіх механізмів (способи, інструменти, форми) взаємодії інститутів громадянського суспільства та державних органів (органи місцевого самоврядування), виокремити з них неефективні (нерезультативні та непродуктивні), а також ті, які, навпаки, визнані високоефективними з метою подальшого поширення у правозастосовній практиці розбудови громадянського потенціалу. Варто також не забувати у процесі розробки положень (умов) до такої концепції, що підвищення результативності взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства на сьогодні

має потребу не так у винаході нових механізмів та процедур, як у поширенні якісної практики вже визначених законодавством, а саме: консультації з громадськістю, громадські слухання, соціальний діалог [3].

Європейська концепція партнерства покликана стати орієнтиром для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій та бізнесу в пошуку рішень з питань зміцнення взаємодії між інститутами громадянського суспільства та державою, механізмом суспільного розвитку держави. Нею формулюються цілі та завдання, а також система принципів, пріоритетів та заходів, з вирішення питань даної сфери, що спрямовується на підсилення демократичних процесів та визнання ролі інститутів громадянського суспільства. Її завданням є також забезпечення подальшого розвитку та удосконалення взаємовідносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування, неурядових організацій та бізнесу, на залучення громадян, громадських організацій до державного управління та реалізації державної політики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У Доповіді “Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні” 2012 р. [4] мова йде про те, що Україна тільки починає напрацьовувати нові інструменти та практики ефективної взаємодії у відносинах держави та громадянського суспільства, адаптувати своє законодавство до європейських стандартів. Але ця тема залишається ще досить актуальною для нашої країни і на сьогодні.

Щодо перспектив розвитку, то вони відкриються тільки тоді, коли держава і громадянське суспільство вступають у діалог і досягнуть налагодження стійкої взаємодії за участю громадянського суспільства у справах держави і водночас у реалізації запитів та інтересів громадян країни [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про сприяння* розвитку громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>
2. *Сравнительный анализ* европейской политики и практики в области сотрудничества между государством и НПО // Н. Буллейн, Р. Тофтисова. Практика эффективного взаимодействия. Международный опыт : сб. ст. и док. / сост. Е. Б. Тонкачёва, Г. Б. Черепок. — Минск : ФУАинформ, 2009. — 266 с.
3. *Томаш Л. В.* Громадянське суспільство в рефлексії європейської та вітчизняної політико-правової свідомості: теоретичний аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 — теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Л. В. Томаш; Нац. ун-т “Львівська політехніка”. — Львів, 2013. — 19 с.
4. *Сурмін Ю.* Концепція системи взаємодії органів державної влади із суб'єктами громадянського суспільства / Ю. Сурмін // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 травня 2006 р. : у 2 т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, В. М. Князева. — К. : Вид-во НАДУ, 2006. — Т. 1. — 464 с.
5. *Romanenko Yevhen.* Public-civilian communicative network as a phenomenon in public administration / Yevhen Romanenko, Volodymyr Kozakov, Irina Chaplay // International Journal of Legal Studies. — 2017. — № 2 2017. — С. 287–294.

REFERENCES

1. *Ukaz* Prezidenta Ukrainy “Pro sprianiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini” : vid 26 liutoho 2016 [Decree of the President of Ukraine “On promoting the development of civil society in Ukraine” from February 26 2016]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016> [in Ukrainian].
2. *Bullain N., Toftisova R.* (2009). *Sravnitelnyy analiz evropeyskoy politiki i praktiki v oblasti sotrudnichestva mezhdunarodnyy opyt* — State and civil society: the practice of effective interaction. International experience. E. B. Tonkacheva, G. B. Cherepok (Eds.). (p. 31–83). Minsk: FUAinform [in Russian].
3. *Tomash L. V.* (2013). *Hromadianske suspilstvo v refleksii yevropeiskoi ta vitchyznianoï polityko-pravovoi svi-domosti: teoretychnyi aspekt* [Civil society in the reflection of European and national political and legal consciousness: theoretical aspect]. Extended abstract of candidate’s thesis. Lviv: Natsionalnyi universytet “Lvivska politekhnika” [in Ukrainian].
4. *Surmin Yu.* (2006). *Kontseptsiia systemy vzaiemodii orhaniv derzhavnoi*

vlady iz subiektamy hromadianskoho suspilstva [Concept of the system of cooperation between public authorities and civil society subjects]. Problemy transformatsii systemy derzhavnoho upravlinnia v umovakh politychnoi reformy v Ukraini — Problems of the Transformation of the Public Administration System in the Conditions of Political Reform in Ukraine: Proceedings of the International Scien-

tific and Practical. O. Yu. Obolenskyi, V. M. Kniaziev (Eds.). (Vols. 1), (p. 346–350). Kyiv: Vyd-vo NADU [in Ukrainian].

5. *Romanenko Yevhen*. Public-civilian communicative network as a phenomenon in public administration / Yevhen Romanenko, Volodymyr Kozakov, Irina Chaplay // International Journal of Legal Studies. — 2017. — № 2 2017. — С. 287–294.

Шинкаръов Андрій Миколайович,

аспірант, Національна академія державного управління при Президентові України, 04053, м. Київ, просп. Несторівський, 4, +38 067 812 85 30, 800305sh@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0431-765X

Shynkarov Andrei Nikolaevich,

post-graduate student, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 04053, Kyiv, Prosp. Nestorivskyyi, 4, +38 067 812 85 30, 800305sh@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0431-765X

DOI: 10.32689/2617-9660-2018-2-2-94-101

МІЖСЕКТОРАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розкриті теоретико-правові засади міжсекторального партнерства органів влади, громадян та їх об'єднань, бізнес-сектору та засобів масової інформації за сучасних умов реформування системи публічного управління в Україні.

Доведено, що партнерство як процес передбачає низку спільних дій, спільний пошук шляхів розв'язання наявних проблем чи нових можливостей та їх реалізацію. У партнерстві немає другорядного. Важливим є як процес налагодження партнерства, розвитку стосунків та узвичаєння діалогу, так і спільна діяльність, що є результатом цього процесу. Партнерство може бути і метою діяльності, і механізмом досягнення цілей. Особливо це стає очевидним, коли завдання полягає у налагодженні порозуміння, наближенні сторін, створенні умов для змін.

Налагодження партнерства вимагає спільності, взаємної зацікавленості, внеску кожного у спільну справу. Партнерство передбачає прагнення об'єднання зусиль і ресурсів, енергії, знань, досвіду різних груп, кожна з яких приносить у партнерство щось своє, цінне і неповторне. Це певні мережі, але не лише просто скоординованих дій різних сторін, це насамперед спільна відповідальність. Зазвичай про партнерство говорять як про спосіб взаємодії, який найбільше враховує рівність сторін — як у плані участі в процесі, так і в плані користі, яку отримують сторони.

Міжсекторальне партнерство — це насамперед механізм створення нових можливостей і порозуміння, руйнація стереотипів, зміна ставлення, відхід від акцентування стосунків залежності й підпорядкування, розвиток навичок спільної діяльності та об'єднання заради змін на краще. Міжсекторальне партнерство це демократія в дії.

Зазначено, що люди, організації не існують в ізоляції та часто вступають в контакт і взаємодіють з іншими. Але рівень цієї взаємодії може суттєво відрізнятись. Навіть те, що сторони називають партнерством, часто не є ним.

Партнерство як і будь-яка спільна діяльність має певні ризики та залежить від низки факторів. На характер взаємодії впливають загальний контекст та специфічні умови, норми та процедури взаємодії. Чимало залежить від готовності та бажання сторін до співпраці. Незалежність сторін у партнерстві є принциповою. Вибір на користь партнерства може зробити лише незалежна людина чи організація.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, міжсекторальне партнерство, органи влади, бізнес сектор, інформація.

INTER-SECTORAL PARTNERSHIP BODIES OF MANAGEMENT AND DECENTRALIZATION OF THE AUTHORITIES IN UKRAINE

Abstract. The article deals with the theoretical and legal principles of the inter-sectoral partnership of the authorities, citizens and their associations, the business sector and the mass media in the current conditions of reforming the system of public administration in Ukraine.

It has been proved that as a process, the partnership involves a series of joint actions, a joint search for solutions to existing problems or new opportunities and their implementation. There is no secondary partnership. Important is the process of establishing a partnership, developing relations and dialogue, and the joint activities resulting from this process. Partnership can be both a goal of activity and a mechanism for achieving goals. This is especially evident when the task is to establish an understanding, to approach the parties, to create conditions for change.

Setting up a partnership requires community, mutual interest, contribution to everyone in a joint business. The partnership involves the desire to combine efforts and resources, energy, knowledge, experience of different groups, each of which brings something in its partnership, valuable and unique. These are some networks, but not just coordinated actions by different parties, it is primarily a shared responsibility. As a rule, they talk about partnership as the way of interaction that takes into account the equality of parties most - both in terms of participation in the process and in terms of benefits that the parties receive.

An inter-sectoral partnership is primarily a mechanism for creating new opportunities and understanding, destroying stereotypes, changing attitudes, avoiding stressing relationships of dependence and subordination, developing joint activities and joining together for better change. An inter-sectoral partnership is democracy in action.

It is noted that people, organizations do not exist in isolation and often get in touch and interact with others. But the level of this interaction can vary significantly. Even what the parties call partnership is often not it.

Partnership as well as any joint activity has certain risks and depends on a number of factors. The nature of the interaction is influenced by the general context and specific conditions, norms and procedures of interaction. Much depends on the willingness and willingness of the parties to cooperate. Independence of the parties in the partnership is fundamental. The choice of a partnership can only be made by an independent person or organization.

Keywords: public administration and administration, inter-sectoral partnership, authorities, business sector, information.

Постановка проблеми. Питання партнерства та децентралізації лишається актуальним у всіх країн Європи з розвиненими ринковими відносинами. У більшості робіт сучасна регіоналізація розглядається як основа партнерства, демократизації та децентралізації національних макроекономічних систем управління з метою подавання місцевих питань протекціонізму та власне централізму. Саме цим питанням присвячена наша стаття.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз публікацій за темою дослідження свідчить, що це роботи — А. Торнлі, П. Ньюмана, П. Кармайкла, Р. Родса, Я. Банча та ін. В них саме партнерство та децентралізація розглядається з позиції спільної стратегії боротьби за збереження різноманітності в управлінні та розвитку. Безперечно погоджуємось з такими дослідженнями та підтримуємо думку, що децентралізація має різні ступені та типи — деконцентрація та делегація.

Таке розуміння механізмів партнерства та децентралізації підтримують такі Європейські організації: “Організація економічного співробітництва та розвитку”, “Асамблея європейських регіонів”, “Рада європейських муніципалітетів і регіонів” та ЄС. Програмні документи цих організацій представляють регіональну різноманітність і виводять країни на спільну мету — розумне врядування на основі міжсекторального партнер-

ства, децентралізації та розумного зростання.

Мета статті полягає у розкритті теоретико-правових засад міжсекторального партнерства органів влади, громадян та їх об’єднань, бізнес сектору та засобів масової інформації за сучасних умов реформування системи публічного управління в Україні, зокрема процесів децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Партнерство і децентралізація виводять національну економіку України та притаманну їй систему управління на шлях конкурентоспроможності в глобальному просторі. Сама конкурентоспроможність має розглядатись як стратегія переосмислення регіонального та місцевого розвитку на принципі “розумної спеціалізації” і “міжрегіональної співпраці” з метою розвитку без дублювання функцій та активізації соціальної активності місцевих жителів. Власне міжсекторальне партнерство — це не є щось задане раз і назавжди, це — живий процес, зокрема за часів децентралізації всієї системи управління в Україні. Як умова діяльності партнерство означає об’єднання зусиль заради спільно визначених цілей, тобто згоду на співпрацю.

Партнерство як процес передбачає низку спільних дій, спільний пошук шляхів розв’язання наявних проблем чи нових можливостей та їх реалізацію. У партнерстві немає другорядного. Важливим є як процес налагодження партнерства, розвитку

стосунків та узвичаєння діалогу, так і спільна діяльність, що є результатом цього процесу. Партнерство може бути і метою діяльності, і механізмом досягнення цілей. Особливо це стає очевидним, коли завдання полягає у налагодженні порозуміння, наближенні сторін, створенні умов для змін [1].

Налагодження партнерства вимагає спільності, взаємної зацікавленості, внеску кожного у спільну справу. Партнерство передбачає прагнення об'єднання зусиль і ресурсів, енергії, знань, досвіду різних груп, кожна з яких приносить у партнерство щось своє, цінне і неповторне. Це певні мережі, але не лише просто скоординованих дій різних сторін, це насамперед спільна відповідальність. Зазвичай про партнерство говорять як про спосіб взаємодії, який найбільше враховує рівність сторін — як у плані участі в процесі, так і в плані користі, яку отримують сторони.

Важливо, що на сьогодні все частіше говорять про міжсекторальне партнерство — партнерство органів влади, громадян та їх об'єднань, бізнес сектору, ЗМІ, й особливо на місцях. Як і сам термін “партнерство”, міжсекторальне партнерство має різні визначення. За однією з версій міжсекторальне партнерство — це спільна дія “трьох або більше організацій, що представляють державний, приватний і волонтерський сектори, які надають свої різноманітні ресурси для просування спільного бачення, що має чітко визначені цілі й задачі... В ідеальному світі метою партнерства мало б бути створення ініціативи, в рамках якої партнери співпрацювали б для до-

сягнення спільних цілей і задач, а відтак — створювали б більше. У реальному житті часто трапляється так, що партнерство — це просто ініціатива, яка існує як формальна структура, що збирає разом різні групи інтересів”. Форум лідерів бізнесу імені Принца Уельського (Велика Британія), який займався розвитком стратегічного партнерства в Центральній та Східній Європі, дає таке визначення: “Міжсекторальне партнерство — це формалізовані міжсекторальні стосунки між окремими особами і групами, у яких очікування і зобов'язання узгоджуються заздалегідь, і в основі яких лежить елемент спільного здобутку (ризик). Це — стосунки, побудовані на виконанні зобов'язання чи завдання”. Якщо умови цього визначення не виконуються, то, на думку його авторів, така взаємодія не є партнерством.

Дедалі частіше в Європі говорять саме про партнерство як механізм розвитку соціальної єдності та вирішення соціальних проблем, залучення груп, які раніше потерпали від вимушеної маргінальності, недостатньої уваги, а іноді — і відверто ворожого ставлення з боку решти суспільства. Метою партнерства виступає “об'єднання енергії, навичок та ресурсів ключових акторів: організацій публічного сектора, профспілок, волонтерських організацій, груп представників місцевих громад, — у розвитку та реалізації місцевих стратегій для подолання безробіття, бідності та соціального виключення. Таке партнерство має різні форми і покриває широкий спектр соціальних, економічних проблем, проблем охорони навколишнього середовища”.

Відносини взаємовпливу сторін є динамічними та відкритими, зумовленими наявними ціннісними орієнтаціями, політичною культурою суспільства як цілого. Спільна робота дозволяє дійти згоди про спільні цінності і принципи, виробити спільні цілі і задачі, заходи та програми діяльності. Вона допомагає долати бар'єри між владою і людьми, ізоляцію окремих груп і більш прозоро і відповідально розподіляти ресурси задля ефективнішого вирішення проблем. Партнерство виникає, коли беруться за справу, яку самотужки вирішити неможливо. Часто один сектор — чи то влада, чи неурядові об'єднання, чи бізнес — не можуть дати відповіді, які задовольнили б усіх. Відтак, міжсекторальне партнерство не просто гасло, а необхідна умова сталого розвитку.

Значимо, що нові можливості для діалогу між різними “зацікавленими сторонами” суспільства дозволяють розглянути різні підходи, залучити свіжі ідеї та нові людські ресурси. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, максимальне врахування усіх законних інтересів і створення умов для постійного зростання не можливе без партнерства між усіма секторами суспільства. Завдяки відмінностям між ними, кожен із секторів має унікальні знання, досвід і ресурси, які мають бути використані для розвитку громади. Тож, на зміну протистоянню та конкуренції секторів приходять взаємодоповнення і партнерство. Органи влади мають відповідні повноваження щодо прийняття рішень і ресурси для втілення цих рішень у життя. Організації громадянського

суспільства мають досвід активістів, тісні стосунки з людьми, які потребують вирішення нагальних проблем.

Саме це громадські організації приносять у партнерство з владою. Голос кожного члена громади має право бути почутим — і у цьому допомагають громадські організації.

Міжсекторальне партнерство — це насамперед механізм створення нових можливостей і порозуміння, руйнація стереотипів, зміна ставлення, відхід від акцентування стосунків залежності й підпорядкування, розвиток навичок спільної діяльності та об'єднання заради змін на краще. Міжсекторальне партнерство — це демократія в дії.

Люди, організації не існують в ізоляції та часто вступають у контакт і взаємодіють з іншими. Рівень цієї взаємодії може суттєво відрізнятись. Навіть те, що сторони називають партнерством, часто не є ним. Можна виокремити кілька рівнів взаємодії:

- “Згода на публіці” — ці стосунки добре виглядають зовні, і партнери не сперечаються відкрито і не з'ясовують стосунки на людях, однак кожен з партнерів працює ніби сам по собі.

- “Паралельні дії” — партнери працюють у межах певної узгодженої програми, однак при цьому мають різні уявлення про те, навіщо вони працюють і чого прагнуть досягти. Їм бракує спільної мети і відчуття спільної відповідальності за процес і результат того, що вони роблять.

- “Співпраця” — партнери працюють на досягнення спільної мети і взаємно доповнюють один одного.

Партнерство передбачає визначення умов та обсягів співпраці, ці-

лей та завдань спільної діяльності, очікуваних результатів тощо. Можемо говорити про “різне” партнерство і з точки зору формалізації стосунків. Так, виділяють м’яке та жорстке партнерство.

Партнерські стосунки можуть відрізнятися і з точки зору часу — як короткотермінові, так і довготривалі, стратегічні. Коли мова йде про міжсекторальне партнерство, певна річ, ця взаємодія, цей діалог мають бути сталими й орієнтованими на дотримання належного процесу як в нинішньому, так і в майбутньому.

Партнерство, як і будь-яка спільна діяльність, має певні ризики і залежить від низки факторів. На характер взаємодії впливають загальний контекст та специфічні умови, норми та процедури взаємодії. Чимало залежить від готовності та бажання сторін до співпраці.

Незалежність сторін у партнерстві є принциповою. Вибір на користь партнерства може зробити лише незалежна людина чи організація. Йдеться про те, що умовою партнерства є визнання незалежності саме у значенні непідпорядкованості однієї сторони іншій і водночас визнання взаємної потреби та взаємного впливу — взаємозалежності сторін.

Таким чином необхідно вміти та вчитися працювати разом, брати участь у діяльності на рівних, особливо за умов децентралізації. Тож, робота у партнерстві — не проста справа, особливо коли йдеться про партнерство між секторами, підтримувати яке найскладніше. Чи не найважче визнати рівноправність партнерів: кожен сектор має визнати чесноти інших секторів і використо-

вувати їх сильні сторони, а не змагатися з ними і самостверджуватися. “Рівноправність” не означає однако-вий вплив, або ресурси. Рівноправність є визнанням важливих ролей та можливостей сторін на всіх етапах співпраці.

Проаналізувавши стан реалізації секторальної децентралізації за напрямками реформи доходимо висновку про її несистемний характер. В окремих сферах робота проводилась доволі активно, отримані позитивні практичні результати, водночас за певними напрямками результати майже відсутні. Загальними проблемами для всіх напрямів секторальної децентралізації є недостатнє законодавчо-нормативне забезпечення, неналежне кадрове забезпечення як на рівні центральних і місцевих органів виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування, наявність протиріч між органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо передачі управлінських повноважень та відповідних ресурсів громадам.

На думку експертів НІСД передумовами успішного продовження роботи за напрямками секторальної децентралізації є: консолідація політичних сил у Верховній Раді України для затвердження концептуальних засад та створення необхідного законодавчо-нормативного забезпечення системних реформ у сферах охорони здоров’я, освіти, пенсійного та соціального забезпечення, житлово-комунального господарства тощо; взаємодія та координація роботи між міністерствами та ЦОВВ при проведенні галузевих реформ і визначенні моделей передачі повноважень, ре-

сурсів і відповідальності у громади на засадах субсидіарності для створення сприятливого середовища для життя людей.

Висновки. З метою продовження реалізації та забезпечення досягнення позитивних результатів секторальної децентралізації як невід'ємної складової реформи децентралізації влади та розвитку місцевого самоврядування в Україні необхідно вжити передусім таких заходів щодо удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення реформи. Погодимось з експертами, що відповідним комітетам Верховної Ради України, міністерствам, іншим ЦОВВ слід зосередитись на виконанні таких заходів: унормувати питання оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації, розробити проекти відповідних нормативно-правових актів щодо передачі таких повноважень; прийняти базовий закон “Про адміністративно-територіальний устрій України”, в якому визначити засади державної політики у цій сфері, конструкцію нового адміністративно-територіального устрою, уніфіковані вимоги та критерії до адміністративно-територіальних одиниць усіх рівнів, чіткі процедури утворення і ліквідації адміністративно-територіальних одиниць, порядок встановлення і зміни їх меж тощо; внести зміни до Закону “Про регулювання містобудівної діяльності” про внесення до переліку документів з просторового планування на місце-

вому рівні плану об'єднаної територіальної громади, який включатиме функціональне зонування території, формування інженерно-транспортної інфраструктури, благоустрою території тощо; розробити і затвердити в описовому та вартісному вигляді державні соціальні стандарти і нормативи за кожним із делегованих державою органам місцевого самоврядування повноваженням; опрацювати й унормувати питання розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами за межами населених пунктів та посилення державного контролю за використанням і охороною земель об'єднаних територіальних громад; унормувати питання щодо розширення повноважень виконавчих органів сільських, селищних та міських рад із надання адміністративних послуг, зокрема, у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, вчинення нотаріальних дій, інших повноважень шляхом внесення відповідних змін до законодавства [2].

У площині практичної діяльності за основними напрямками секторальної децентралізації відповідним міністерствам та ЦОВВ, обласним і районним органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування слід забезпечити реалізацію продовження роботи щодо формування мережі опорних шкіл та оптимізації мережі малокомплектних шкіл, удосконалити функціонування мережі закладів охорони здоров'я госпітальних округів для забезпечення якості та доступності спеціалізованої (вторинної) медичної допомоги населенню та збільшити кількість населених пунктів та ОТГ.

Для посилення інституційної, інформаційної та ресурсної підтримки секторальної децентралізації необхідно забезпечити ефективне функціонування Проектного офісу секторальної децентралізації та його взаємодію з регіональними Центрами сприяння розвитку місцевого самоврядування, забезпечити джерела фінансування діяльності офісу в 2019 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. *Воротін В. Є.* Макроекономічне регулювання в умовах глобальних тран-

сформацій. — К.: НАДУ, 2003 р. — 357 с.

2. “*Секторальна* децентралізація в Україні: стан реалізації, проблемні питання та шляхи їх вирішення”. Аналітична записка — <http://www.niss.gov.ua/catalogue/10/0/1/>

REFERENCES

---

1. *Vorotin V. E.* Macroeconomic regulation in the conditions of global transformations. — K.: NAPA, 2003. — 357 p.
2. “*Sectoral* decentralization in Ukraine: state of implementation, problem issues and ways to solve it”. Analytical note — <http://www.niss.gov.ua/catalogue/10/0/1/>

Умови публікації в електронному науковому виданні «Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління»

З метою перевірки дотримання вимог до оформлення наукової статті Міністерства освіти і науки України та науково-метричної бази даних “Scopus” вона, в обов’язковому порядку проходить процедуру попереднього розгляду, яка включає: процедуру рецензування і перевірку на дотримання правил академічної доброчесності та редакційно-видавничої етики.

Для опублікування статті автору необхідно подати на електронну адресу: irina_pravo@ukr.net такі супровідні матеріали:

1. Стаття.
2. Скорочений варіант (розширена анотація) наукової статті англійською мовою, обсягом не менше 2000 знаків.
3. Заява.
4. Відомості про автора і співавторів.
5. Рецензія на статтю (для авторів без наукового ступеня).

Статті, оформлені з порушенням зазначених вимог до розміщення не приймаються.

Відповідальність за зміст поданих матеріалів несе автор.

Обов’язковою умовою для публікації статті у збірнику є вказівка кожним автором в Відомостях про авторів персональних номерів в системі ORCID (<https://orcid.org/register>).

Назва файлу з електронною версією статті має обов’язково містити прізвище та ім’я автора.

Підготовка наукової статті

Стаття має бути написана на актуальну тему, містити результати глибокого наукового дослідження і обґрунтування отриманих наукових результатів, які раніше не публікувалися в інших виданнях і не розглядалися редакційними колегами інших видавництв.

Вимоги до оформлення статті:

- у лівому верхньому кутку першої сторінки зазначається шифр УДК (напівжирним);
- прізвище, ім’я, по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, повна назва посади та установи, де працює або навчається автор (співавтори) нижче по центру наводиться назва статті (напівжирним) анотація обсягом не менше 1800 знаків, включаючи ключові слова (вище зазначена інформація подається окремими блоками українською та англійською мовами перед статтею, шрифтом Times New Roman 14 кегль);
- текст статті має бути структурований відповідно до Постанови президії ВАК України від 15.01.2003 р. № 7-05 / 1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”, де зазначено, що до опублікування у фахових виданнях приймаються тільки наукові статті, які мають такі обов’язкові елементи (виділяються в тексті напівжирним);
- постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;
- формулювання мети статті (постановка завдання);

- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі;
- список використаних джерел не менш як 10 позицій на мові оригіналу (посилання на літературні джерела подаються в алфавітному порядку, в бібліографічному покажчику вказується лише та література, на яку є посилання в статті і оформляється згідно з ГОСТ 8302 до: 2015 Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання (інформація і документація);
- References (транслітерація) оформлюється відповідно до стандарту APA;
- окремо подається скорочений варіант (розширена анотація) наукової статті англійською мовою і повинен включати всі обов'язкові структурні елементи професійної статті (постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, формулювання мети статті, виклад основного матеріалу дослідження, висновки з даного дослідження). Обсяг англійського варіанта статті має становити 2 сторінки (до 4000 знаків).

Англійський варіант статті має підтверджуватися одним із способів:

- бюро перекладів;
- кафедрою іноземних мов вузів;
- підписом автора за наявності у нього документа, що підтверджує право професійного перекладу (ксерокопія документа додається).

Технічні вимоги:

текст статті має бути набраний на комп'ютері (редактор WORD (версія 1998–2003) for WINDOWS) шрифтом Times New Roman № 14 з міжрядковим інтервалом 1,5, залишаючи поля: зліва — 3 см, праворуч — 1,5 см, зверху та знизу — 2 см.

Обсяг статті має становити 12–15 сторінок (до 25000 знаків).

Не допускається використання в матеріалах сканованих або сфотографованих схем, рисунків, таблиць і т. д.

Оформлення списку літератури:

1. Літературні джерела, що цитуються, мають бути пронумеровані відповідно до порядку звернення до них у тексті. Посилання на джерело подається у квадратних дужках, наприклад: "... відомо з [4]. ..." або "... розглянуто в [4, с. 203] ...".

2. Список літератури подається в кінці статті згідно з порядком звернення по тексту мовою оригіналу та відповідно до ГОСТ 7.1: 2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання".

3. Список літератури англійською мовою оформлюється за міжнародними бібліографічним стандартом APA (<http://www.bibme.org/citation-guide/apa/>).

Якщо наукова робота написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими буквами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад на англійську мову в дужках.

Стаття приймається до розгляду і передається на рецензування тільки за наявності повного пакета документів і повних авторських даних. Редакція залишає за собою право на незначне редагування і скорочення, зберігаючи при цьому головні висновки і авторську стилістику. Позиція редакції може не збігатися з думкою індивідуального автора, висловлених у статті. Статті розміщуються на платній основі. Середній час очікування публікації (з дня подання до дня публікації) — в середньому 1–2 місяці (залежно від сезонного навантаження). Статті авторів, що мають заборгованість, приймаються тільки після погашення заборгованості.

Електронне наукове видання

**ЕКСПЕРТ:
ПАРАДИГМИ ЮРИДИЧНИХ НАУК
І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

№ 2 (2) – грудень 2018

Підп. до друку 20.12.18. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 8,38. Обл.-вид. арк. 6,78.
Наклад 300 пр.